

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет

**ЗБІРНИК ТЕЗ
НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

на Днях науки 14 травня 2024 року

**Том 2.
Гуманітарні науки**

**Бердянськ
2024**

УДК 37.01(06)
ББК 74я5

3 41 Збірник тез наукових доповідей здобувачів вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 14 травня 2024 року. Том 2. Гуманітарні науки. Бердянськ : БДПУ, 2024. 116 с.

Друкується за рішенням вченої ради
Бердянського державного педагогічного університету.
Протокол № 15 від 26.04.2024 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор, головний редактор; **Сичікова Яна Олександрівна** – д.техн.н., проф., проректор з наукової роботи, відповідальний редактор; **Глазкова Ірина Яківна** – д.пед.н., проф., декан факультету філології та соціальних комунікацій; **Жигір Вікторія Іванівна** – д.пед.н., проф., декан факультету фізико-математичної, комп'ютерної та технологічної освіти; **Линдіна Євгенія Юріївна** – к.пед.н., доц., декан факультету дошкільної, соціальної та спеціальної освіти; **Лесик Анжеліка Сергіївна** – к.пед.н., доц., в.о. декана факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв; **Кушнірюк Сергій Георгійович** – к.н. з фіз. вих. та спорту, проф., декан факультету фізичної культури, спорту та здоров'я людини; **Макаренко Тамара Петрівна** – к.іст.н., доц., декан гуманітарно-економічного факультету.

У збірнику тез наукових доповідей здобувачів вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету друкуються матеріали виступів на Днях науки університету 14 травня 2024 року. У публікаціях розглядаються актуальні проблеми історичних, філологічних наук та методики їх викладання.

© Бердянський державний педагогічний університет

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ

БАЙРАК Андрій. Сільськогосподарський розвиток Звенигородського повіту на початку ХХ ст.	5
БОНДАРЕНКО Анастасія. Ірма Грезе: психологія нацистського ката	8
БОСЕНКО Олеся. Ідеологічні витoki пропагандистського концепту «споконвічно російська земля»	11
ГРЕБЕННИКОВ Валерій. Причини розпаду СРСР	13
ЄРЕМЧЕНКОВА Вероніка. Повсякдення населення міст України в ранньомодерну добу	16
КАІРА Анна. Перспективи розвитку ігрових моделей у навчанні історії	19
ЛУК'ЯНЧЕНКО Анастасія. Українські жінки в період голодомору 1932-1933 рр. (за матеріалами Запорізької області)	23
ПЄВНЄВА Вікторія. Роль ОУН (Б) в культурно-національному житті Донеччини в умовах німецької окупації	25
ЯКОВЕЦЬ Ольга. Звичай девшірме: суть поняття та історія	28

МОВА ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

АМЕЛІЧЕВ Микита. Структурно-семантичні особливості словотвірної парадигми іменників – найменувань осіб за внутрішніми ознаками	33
БАЙЛИМ Софія. Структурно-словотвірні типи композитно-суфіксальних іменників з формантом -к(а) в сучасній українській мові	35
БІЛОВОЛ Зоряна. Поняття про епітети в сучасній науковій парадигмі	38
БУГАЄВА Віта. Виникнення еліпсису в мовленні: психолінгвістичний аспект	41
ГОРБАНЬ Олена. Повтор як характерна риса індивідуально-авторського стилю Джона Грішема (на матеріалі роману «Хлопці з Білокси»)	43
ГОРУЛЬКО Дар'я. Використання граматичних ігор у навчанні англійської мови на початковому етапі	47
ГРИГОР'ЄВ Ігор. Використання квестів на уроках англійської мови у початковій школі	49
ГУБЕНКО Яна. Порівняння як мовний параметр художнього дискурсу	52
ДЕМИДОВА Єлизавета. Authentic texts in english language lessons as a means of forming foreign language competence	54
ДІМІТРОВА Анастасія. Методика предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) в системі вищої освіти	57
КІРІЧУК Наталія. Експресивна своєрідність оказіоналізмів Павла Загребельного	60

КОСТЕЦЬКА Аліна. Інтеграція пісень у вивченні англійської мови для покращення уваги і концентрації	62
КОЧАН Дарія. Функційний потенціал пейзажних описів у художньому творі	64
КОШЕЛЬ Ельвіра. Використання комп'ютерної гри Stardew Valley у вивченні англійської	67
КАРПЕНКО Альона. Пейоративна лексика у системі української мови	69
ЛЕУТА Ірина. Осуд як структурна одиниця вербальної агресії	71
ЛОБОДА Олена. Особливості функціонування неповних речень у художній літературі	75
ЛУКАШКО Ірина. The impact of knowledge of english on the financier's career	77
МОКЛЯК Анна. Епітет як популярний засіб виразності в художньому мовленні	79
ПАЛЯНИЧКА Наталія. Кольоративи в поезії Миколи Луківа	81
ПРИХОДЬКО Альона. Концепт «американської мрії» у англомовних музичних творах	85
ПРИХОДЬКО Альона. Особливості словотворення на прикладі мультіплікації	87
САЛО Анастасія. Роль автентичних пісень для вивчення фразових дієслів англійської мови	90
УСАЧ Наталія. Експресивно-стилістичні особливості фразеологічних одиниць у новелах Василя Стефаника	92
ХАЛАБУЗАР Еліна. Стиль та специфіка мови законодавчих та нормативно-правових актів	94
ЧЕБОТАРЬОВА Владислава. Interactive technologies for teaching english	96

ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

ГУБЕНКО Яна. Жанрово-тематичні особливості творчості Левка Боровиковського	100
ЗУБОВ Данило. Проблема інакшості в оповіданні Івана Франка «Малий Мирон»	101
КОЗЛОВА Анастасія. Колоніальні аспекти у романі А. Кримського «Андрій Лаговський»	104
НОВИК Гліб. Повсякденність війни в романі Ганса Гріммельсгаузена «Сімпліциссімус»	106
ПРИХОДЬКО Альона. Образ жінки в постколоніальному аспекті (на матеріалі «Антуанетти» Дж. Ріс та «Царівни» О. Кобилянської)	107
РАЄВСЬКА Катерина. Проблема сирітства у творі Тані Поставної «Коли я була лисицею»	110
СТУКАЛЕНКО Павло. Творчість Павла Білецького-Носенка в контексті котляревщини	112
СУР Ольга. Жанр ретродетективу у романах Василя Добрянського	113

ІСТОРІЯ

Андрій БАЙРАК,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ РОЗВИТОК ЗВЕНИГОРОДСЬКОГО ПОВІТУ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Актуальність. Дослідження соціально-економічного розвитку Звенигородського повіту Київської губернії на початку ХХ століття має важливе значення з кількох причин. По-перше, воно дозволяє краще зрозуміти динаміку модернізаційних перетворень на цих теренах в період ключових трансформацій початку ХХ ст., а по-друге, вивчити їх вплив на місцеву спільноту перед Першою світовою війною, що має значення для подальших краєзнавчих студій.

Ступінь досліджуваності проблеми. Незважаючи на популярність регіональних студій, після здобуття Україною незалежності, історичне минуле Звенигородщини не отримало широкого висвітлення в історіографії. Окремі питання соціально-економічного розвитку Правобережної України та Київської губернії на поч. ХХ ст. розглядалися в радянський період в роботах Л. Іванова, І. Ковальченко та ін. істориків, а також фундаментальній «Історії міст і сіл Української РСР» [1:204-257]. Після 1991 року ці проблеми розглядалися в дослідженнях Я. Мочернюк [2], О. Лобко, М. Трубочанінова, В. Майстренко, С. Сусоров і т.д.

Мета і методи дослідження. Мета дослідження — дослідити розвиток сільського господарства в Звенигородському повіті на початку ХХ ст. на підставі наявних статистичних джерел. Методами дослідження були аналіз, синтез та узагальнення.

Сутність дослідження. Територія нинішнього Звенигородського району Черкаської обл. на початку ХХ ст. входила до складу однойменного повіту Київської губернії, включаючи в себе крім повітового центру ще і Боярку, Вільшану, Катеринопіль, Лисянку, Тарасівку, Шполу та ін. населені пункти.

Як і в інших територіях підросійської України в цей час повіт переживав стрімку трансформацію, пов'язану з столипінськими реформами, які вплинули на характер землекористування. У цьому традиційно аграрному краї з закостенілими узвечаяннями

поміщицького землеволодіння набирали значення хуторські та відрубні господарства, розвивався кооперативний рух селян та товарно-грошові відносини.

Побічним результатом недовершених капіталістичних реформ була значна соціальна диференціація населення. Наприклад, 859 селянських господарств с. Вільшан володіли 2514 десятинами землі. Розподіл виявився дуже нерівномірним: 11,3% селян мали наділи менше 1 десятини, 29,4% – до 2 десятин, а 10,2% володіли менше 3 десятин.

В свою чергу 18 дворянських родин володіли ділянками більше 1000 десятин землі, зокрема граф Андрій Потоцький посідав 15289 дес., графиня Марія Браницька – 14119 дес., баронеса Варвара Врангель – 7749 дес., дворяни Петро Енгельгардт та Ольга Терещенко – 4333 та 3113 дес. відповідно, Сергій Казнаков – 2377 дес. тощо [4:137-138]. Як видно, серед землевласників були особи різного етнічного походження, в першу чергу поляки, німці, українці та росіяни. Незважаючи на зменшення впливів серед місцевого дворянства, землевласники-поляки в цілому зберегли перевагу у землекористуванні.

У період столипінських реформ великих змін зазнав і характер землеволодіння. Так, станом на 1912 рік в цілій губернії було 318 173 десятини приватних земель та 499 567 – селянських. Варто зазначити, що середні показники продуктивності селянських та приватних земель були співмірними. Наприклад, станом на 1911 рік на селянських землях губернії показники врожаю озимої пшениці становили 1 388 946 пудів, а в 1912 році – 1 453 380 пудів. Показники на приватних землях в цей час становили 1 857 787 та 1 916 942 пуди відповідно. Вища врожайність озимої пшениці в землевласників досягалася більшою орієнтацією на цю культуру, в той час, як селяни, як й раніше, переважно вирощували озиме жито. В 1911 та 1912 роках на селянських землях було зібрано 3 618 064 та 3 700 371 пудів цієї культури, водночас на приватних лише 879 460 та 895 297 пудів. Як бачимо, приріст врожаю протягом цих років у селянських господарствах був більшим, ніж в приватних [5:39].

Крім вищезгаданих зернових на території губернії та Звенигородщині вирощували інші сільськогосподарські культури: овес, ячмінь, гречиху, просо, кукурудзу, горох, чечевицю, боби та картоплю. На жаль, нам не вдалося знайти інформацію щодо врожайності окремих культур в Звенигородському повіті, проте, якщо припустити, що ситуація в повіті нагадувала середню по губернії, то найпопулярнішими культурами для селянських господарств станом на 1907 рік були картопля, овес, ячмінь, просо й гречиха, а для приватних овес, картопля, ячмінь і горох. Картопля для селян та овес для приватних землевласників лідирували з великим відривом від решти сільськогосподарських культур [4:157]. Цікавим фактом є

приблизно однакова врожайність вівса й чечевиці на землях двох типів власності та значна перевага селянських господарств у вирощуванні картоплі, ячменю й гречихи. Натомість приватні мали перевагу у врожайності гороху та бобових. Також вартою уваги є відсутність кукурудзи на селянських полях. Врожайність цієї культури була повністю забезпечена приватними власниками, серед яких на той період домінували дворяни [2:223].

Незважаючи на складність виокремлення даних про Звенигородський повіт, наявні джерела засвідчують, що розвиток сільського господарства в ньому мав свої специфічні особливості.

В цілому Звенигородщина відрізнялася високою сільськогосподарською культурою населення і демонстрував стійке збільшення врожайності. Так, станом на 1900 рік на його території було зібрано 56 960 пудів озимої та 4 711 ярої пшениці [3:5], а в 1914 році – 10 600 пудів озимої пшениці та 6 800 ярої [3:21]. Станом на 1912 рік займав лідируюче місце в губернії з виробництва зерна: 149 843 пудів з озимих злакових культур та 47 930 пудів з ярових [5:54]. Крім того, повіт з одного боку відрізнявся високою врожайністю цукрового буряку [5:49-50], а з іншого – незначними показниками заготівлі сіна. Показники по тваринництву були близькими до середніх по губернії [5:52].

В Звенигородському повіті під час посівних робіт працівник «на своїх харчах» отримував 8 рублів в місяць, працівниця – 6 рублів на місяць, що було одним з найменших показників по губернії (в Київському та Радомиському повітах вони отримували 10 та 6 рублів на місяць відповідно) [3:7]. Це призводило до вибору південніших губерній для заробітку мешканців Звенигородщини.

Незважаючи на це, Звенигородський повіт був одним з піонерів кооперативного руху в регіоні. Так, ще в 1889 році на території Вільшанського цукрового заводу (одного з перших в губернії) виникло перше споживче товариство. На початку ХХ ст. мешканець с. Колодисте Василь Доманицький розгорнув активну популяризацію кооперації, заснувавши в рідному селі спочатку кредитне, а потім й споживче товариство. Як і в більшості інших випадків, де діяли кооперативи, кооператори Звенигородщини займалися й просвітницькою діяльністю, яка впливала на розвиток світогляду населення. На жаль, Доманицький помер в 1910 році, а згодом кооперативний рух зазнав наступу тоталітарної більшовицької влади, проте цей досвід є цінним і зараз.

Висновки. Отже, на початку ХХ ст. Звенигородщина відчувала наслідки поміщицького землеволодіння з його специфічними формами, що діяли на Правобережжі. Тим не менш, модернізаційні реформи початку ХХ ст. позначилися на змінах землекористування, а

також розвитку продуктивності з одного боку селянських господарств, а з іншого – приватних, серед яких надалі важливе місце займало дворянське землеволодіння. Вартою уваги є популярність на Звенигородщині цукрового буряка, що пояснюється тривалими традиціями місцевої цукрової галузі, зокрема наявністю найстарішого в регіоні Вільшанського заводу. Серед сільськогосподарських культур традиційне значення займали зернові культури, зокрема озиме жито (в першу чергу для селян) та пшениця. Особливого розвитку в регіоні отримує вирощення картоплі, вівса й проса. Характерною ознакою приватних господарств мало більше значення, ніж для селянських, вирощення бобових та кукурудзи, які тим не менш, вважалися другорядними культурами. Незважаючи на соціальну диференціацію і, як наслідок, загострення соціальних проблем, Звенигородський район був піонером у розвитку кооперативного руху, про що свідчить діяльність Василя Доманицького.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія міст і сіл Української РСР. Т. 24. Черкаська область / О. Л. Стешенко та ін. Київ : Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1972. 787 с.
2. Мочернюк Я. М. Дворянсько-поміщицьке господарство Київської губернії (1861 – 1917рр.): дис. ... кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Київ : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2018. 256 с.
3. Памятная книжка Киевской губернии. 1903 г. Киев: тип. губерн. прав., 1902. 508 с.
4. Памятная книжка Киевской губернии на 1909 год с приложением адрес-календаря губернии. Киев, 1909. 606 с.
5. Памятная Книжка Киевской губернии на 1914 год : съ приложениемъ Адресь-Календаря губернии / Изданіе Киевскаго губернскаго статистическаго комитета. Киев : Типографія Губернскаго Правленія, 1914. 96, XXI, 296, 295, 74, [15] с.

Анастасія БОНДАРЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

ІРМА ГРЕЗЕ: ПСИХОЛОГІЯ НАЦИСТСЬКОГО КАТА

Актуальність. Дослідження є актуальним, оскільки воно допомагає розуміти психологічні механізми, які дозволили людям, таким як Ірма Грезе, вчиняти жорстокі злочини під час нацистського режиму.

Дослідження цієї теми може допомогти уникнути повторення подібних злочинів у майбутньому шляхом розуміння психологічних факторів, які призводять до такої жажливої поведінки. Крім того, висновки дослідження можуть мати значення для розвитку стратегій профілактики та лікування людей з агресивною та насильницькою поведінкою.

Ступінь досліджуваності проблеми. Ця тема привертає значну увагу вчених, існують численні наукові статті, монографії та дослідження, присвячені психологічному аналізу особистості Ірми Грезе та інших нацистських злочинців. Проблема є предметом обговорень у галузі психології, соціології, історії та політичних наук. Такі дослідники, як Шарлотта Мірс та Біанка Віда вивчають мотивації, психологічні механізми та соціальне середовище, яке сприяло злочинам, вчиненим нацистськими катами, що робить цю тему важливою для подальшого розвитку наукових знань [1; 2].

Мета і методи дослідження Метою дослідження є розкриття психологічних механізмів, які лежали в основі злочинів, вчинених Ірмою Грезе та іншими нацистськими катами під час Другої світової війни. Основними методами дослідження є: аналіз, порівняльний аналіз, соціально-психологічне дослідження, емпатичне дослідження.

Сутність дослідження. Щоб розібратися в психології злочинця, потрібно звернутися до його минулого.

Ірма Грезе народилася 7 жовтня 1923 року. Коли Ірмі виповнилося сім років, її мати наклала на себе руки, випивши синильну кислоту. Звичайно, це не могло не позначитися на психічному стані дівчини. У 1938 році вона покинула початкову школу і шість місяців працювала на сільськогосподарських роботах на фермі, після чого шість місяців працювала в магазині в Лухені. Як стверджує сама Грезе, у 15-річному віці вона два роки пропрацювала в лікарні в Хоенлухені. Вона намагалася стати медсестрою, але біржа праці цього не дозволила та відправила її працювати на молочну ферму у Фюрстенберзі. У липні 1942 року Грезе знову спробувала стати медсестрою, але її закликали до концтабору Равенсбрюк, хоча, судячи з її слів, вона протестувала проти цього. Батько, дізнавшись про концтабір, побив її й велів ніколи не повертатися додому. Пізніше, вже на Нюрнберзькому трибуналі, Хелена Грезе – сестра Ірми Грезе – стверджувала, що Ірма була найтихішою дитиною в школі і не могла повірити в ті злочини, які вона робила на службі в концтаборах [1:531].

Зі спогадів деяких ув'язнених дізнаємося, що Ірма Грезе була «однією з найкрасивіших жінок, її тіло було досконалим у всіх лініях, обличчя ясне й ангельське, а блакитні очі – найвеселіші і невинні, які тільки можна собі уявити». Вони не могли уявити, що жінка такої

краси може нашкодити комусь. Ірма Грезе обіймала посаду старшої наглядачки і була найвищою есесівкою в таборі смерті Аушвіц.

Зі спогадів Гертруди Діамент дізнаємося, що улюбленою звичкою Грезе було бити жінок і дівчаток доти, доки вони не падали на землю. Свідки суду також підтверджують, що Грезе займалася спортом із ув'язненими, змушуючи їх годинами падати і вставати, або повзти зі зростаючою швидкістю. Масштаб насильства, заподіяного Грезе, не можна пояснити простим виконанням наказів; швидше, це була жінка, яка отримувала фізичне та психологічне задоволення катуючи своїх жертв [2:205].

Я маю сміливість припустити, що швидше за все у неї була низька самооцінка і цьому слідує ряд факторів: по-перше вона відправляла до газових камер і на досліди не тільки нездатних до роботи жінок, але також і найгарніших, які могли зрівнятися з її фізичними даними, по-друге, вона одягалася в облягаючий жакет небесно-блакитного кольору і куди б вона не пішла, вона приносила з собою аромат рідкісних парфумів. Її волосся було просочене цілою гамою дратівливих ароматів. Її непомірне використання парфумів було, можливо, найвищим виявом її жорстокості [4:92]. Вона з радістю спостерігала за емоціями, які відчували ув'язнені, тим самим самостверджуючись за їх рахунок. Як пізніше вона повідомляла, її метою було не покарання, а радше задоволення. Крім того, явні психічні відхилення, наприклад сексуальне задоволення від виду крові або німфоманії [3:93], можливо, пов'язані з травмами, пережитими в дитячі роки. Однак, були моменти, що сильно контрастують з надзвичайною злістю Грезе. Так Ніка Калечка, колишня ув'язнена, розповідає: «Я їй (Грезе) чомусь подобалася, і іноді вона давала мені додатковий шматок салямів або шматок сиру», ці відомості поміщають фігуру Грезе в більш складний контекст [1:539].

Основні висновки: Отже, можна зробити висновок, що психологія злочинця включає в себе аналіз його минулого. Ірма Грезе, яка працювала у концтаборі під час Другої світової війни, мала складне дитинство і зазнала травм, які можливо вплинули на її психіку, поведінку і світогляд. Вона займала посаду старшої наглядачки і виявляла жорстокість, отримуючи від цього фізичне та психологічне задоволення. Її жорстокість та спроби знайти задоволення через жорстоке поводження з ув'язненими можна пояснити й низькою самооцінкою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bianka Vida. A case study of Irma Grese: Constructing the 'evil' and the 'ordinary' through digital oral testimonies and written trial testimonies of the Holocaust survivors. *Journal of History of Culture, Science and Medicine: Article in Kaleidoscope History*. 2016. P. 529–539.

2. Charlotte Mears. A Social History of the Aufseherinnen of Auschwitz. *Kingston University*. 2020. 308 p. P. 199–211.

3. Gisella Perl. I Was a Doctor in Auschwitz. *Lexington Studies in Jewish Literature. Trinity University*. 1948. 241 p. P. 92–96.

4. Olga Lengyel. Five chimneys. A woman survivor's true story of Auschwitz. *Academy Chicago Publishers*. 1947. 209 p. P. 92–95.

Олеся БОСЕНКО,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

ІДЕОЛОГІЧНІ ВИТОКИ ПРОПАГАНДИСТСЬКОГО КОНЦЕПТУ «СПОКОНВІЧНО РОСІЙСЬКА ЗЕМЛЯ»

Актуальність. В умовах безпрецедентних технологічних можливостей для поширення пропагандистських наративів, дослідження історії пропаганди має важливе значення, оскільки воно дозволяє краще розуміти як минулі, так і сучасні політичні, соціокультурні процеси. Аналіз історії пропаганди допомагає розкрити її методи, прийоми та цілі, розглянути роль пропаганди у різних історичних контекстах. Розуміння історії російської пропаганди може допомогти в розробці більш ефективних стратегій інформаційної політики України.

В сучасному суспільно-політичному та науковому дискурсі тематика російської пропаганди неодноразово порушувалась в мас-медіа та наукових дослідженнях, однак, здебільшого, увага дослідників прикута до пропагандистських наративів, натомість їх ключові концепти, на основі яких функціонують дані наративи, залишаються мало дослідженими. Одним з найпоширеніших є концепт «споконвічно російська земля», який використовувався щодо Криму, всього Північного Причорномор'я, та, навіть, Сирії в [3].

Метою даної розвідки є встановлення історичних витоків концепту, аналіз його використання для позначення невідконтрольних *de facto* чи *de iure* правлячому режиму територій.

Сутність дослідження. Наведені вище приклади використання концепту показують безперечний політичний мотив його використання – виправдання потенційної чи вже реалізованої територіальної чи / та політичної експансії. Історичною умовою поширення пропагандистських наративів, які виправдовують територіальні зазіхання, слід вважати розповсюдження концепцій «Справедливої

війни», яка суперечила «Праву завоювання». Походження терміну «Справедлива війна» датується 775 р., коли він вперше був застосований Стефаном III, а оформлення концепції відбулось в релігійній філософії Фоми Аквінського в XIII ст., при чому принциповим було те, що «справедлива війна» була виявом любові до Бога [4:12] та могла бути засобом до досягнення справедливого миру, а також – до порушення миру несправедливого. Таким чином, витоки концепції були релігійними, а ідеалом справедливих війн були «священні війни».

Використання такого обґрунтування («захист віри») в контексті територіальних зазіхань використовувалось, зокрема, як в Європі, так і в Московії в ході війн з Османською імперією XVIII-XIX ст. Однак, в XIX ст. спостерігається тенденція до появи іншого концепту – «визвольна війна» (термін вперше було використано щодо німецького визвольного руху 1813 р. проти влади Наполеона I) – яким на інституційному рівні та в імперській історіографії називали Російсько-Турецьку війну 1877-1878 рр. яка призвела до «визволення» «братів-слов'ян». В основі відходу від релігійного обґрунтування до національного варто вважати вплив ідеології панславізму, який формувався протягом XIX ст. Загалом у Росії перекладної літератури іноземних авторів поширено не було з огляду на ідеологічні міркування, однак творчість словацького панславіста Я. Колара стала винятком із цього загального правила. У творі «Донька Слави» слов'яни розцінювались як єдине тіло [5]. Ця концепція єдності слов'ян, як вказує Х. Арендт, стала основою для подальшого російського та більшовицького експансіонізму [1]. Расове коріння пан-рухів дозволяло нівелювати етнографічні та національні відмінності, що призводило до фактичного отождолення росіян та слов'ян в панславізмі, німців та германців в пангерманізмі.

Ідеологічні мотиви, як наслідок, призводили не лише до поширення концепції «споконвічно російської землі» в просторі публіцистики чи політичної агітації, але й до «наукових» пошуків з метою наукового обґрунтування експансії. Якщо по відношенню до історично слов'янських територій використовувались схожі за змістом концепції «давньоруської народності» та «братніх народів», то обґрунтування права на володіння неслов'янськими територіями вимагало інших аргументів. Так, рішенням сесії в Сімферополі 1952 року було затверджено курс на те, щоб «Ретельно і всебічно вивчати зв'язок корінного населення із землеробським населенням Східної Європи в усі епохи, звернувши особливу увагу на зв'язки з давніми слов'янами» [2]. Дані рішення слід розглядати як спосіб обґрунтування радянської влади в Криму, яка ідеологічно не могла розцінюватись як спадок російського імперіалізму, адже це суперечило пануючій ідеології.

Висновки. Таким чином, попередньо можна виокремити наступні ідеологічні витоки концепту «споконвічна російська земля»: 1) теорії «справедливої війни» та «священної війни» які були покликана виправдовувати територіальні претензії; 2) деформація теорій «справедливої» та «священної війни» під впливом раннього націоналізму та панславізму в XIX ст.; 3) подвійна ідеологічна необхідність радянського режиму виправдати депортацію кримськотатарського населення Криму та відмежуватись від імперіалістичного спадку Російської імперії. Подальші дослідження тематики мають спиратись на використання методології історії ідей та дискурс-аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арендт Х. Джерела тоталітаризму. Львів : Дух і літера, 2005. 540 с.
2. Браичевський М. Кримська сесія 1952 року. URL : <http://ukrlife.org/main/uacrim/sessia1952.htm> (дата звернення: 04.02.2024).
3. В ефірі кремлівського каналу Сирію назвали «споконвічно російською землею». URL : https://zn.ua/WORLD/v-efire-kremlevskogo-kanala-siriyu-nazvali-iskonno-russkoy-zemley-190624_.html (дата звернення: 04.02.2024).
4. Коханчук Р. Становлення концепції «справедливої війни» в католицизмі. *Людина і світ*. 2004. № 1. С. 10–15. URL : https://risu.ua/stanovlennya-koncepciji-spravedlivoji-viyni-v-katolicizmi_n33486 (дата звернення: 05.02.2024).
5. Jan Kollár and Literary Pan Slavism. *The Slavonic Review*. 1927. Vol. 6. No. 17. P. 336–343.

Валерій ГРЕБЕННИКОВ,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Валентина ДУДЕНОК,**
к.філос.н., доцент (БДПУ)

ПРИЧИНИ РОЗПАДУ СРСР

Актуальність. У 1991 році Радянський Союз офіційно закінчив свою історію. Однак процес його розпаду все ще далекий від завершення, як не жжиті і ностальгія та жаль частини людей за союзною державою. Ця подія і надалі впливає на сучасні геополітичні відносини, формуючи історичний контекст та наслідки для країн, які виникли на місці колишнього союзу. Певною мірою нинішня війна між Україною та Росією може бути зрозумілою як прагнення Росії обернути історію, відродити своє імперське панування. Ті, хто

опинився на окупованих територіях, сповна відчули на собі болісну реанімацію радянської ментальності «визволителів».

Ступінь досліджуваності проблеми. Аналізуючи джерела вивчення розпаду СРСР, слід взяти до уваги, що старше покоління в колишніх радянських республіках мало власний досвід, а відповідно, свої оцінки минулого. За останні десятиліття, починаючи з перебудови в СРСР, опубліковано безліч спогадів, щоденників, нотаток та автобіографічних документів, що свідчать про радянську епоху. У них насамперед приділяється увага суттєвим історичним подіям, особливо таким як сталінський терор і війна. Після падіння радянської влади багато в чому саме ці твори формували настрої нових поколінь, що отримали в такий спосіб доступ до аналізу повсякденного радянського буття, більше того – до власне історії Радянського Союзу.

Більш сучасні нові підходи можуть привести до глибшого розуміння складних динамік того часу. Окрім досліджень повсякдення історики все частіше звертаються сьогодні до площини філософії історії, намагаючись зрозуміти: розпад СРСР – це історична закономірність чи геополітична катастрофа?

Мета і методи дослідження. Метою даного дослідження є аналіз причин розпаду СРСР, з'ясування впливу економічних, політичних, соціокультурних та геополітичних факторів. Для досягнення цієї мети використовуються методи історизму, компаративного аналізу та вивчення первинних джерел. Під час роботи над темою також були використані такі методи дослідження як історико-порівняльний, проблемно-хронологічний та загальнонаукові методи аналізу й синтезу.

Сутність дослідження. Вивчення основних причин розпаду Радянського Союзу спрямоване на визначення взаємодії та впливу різноманітних факторів, які лежать в основі цього історичного процесу. Найперше історики звертають увагу на аналіз економічних аспектів, вказуючи на неефективні методи ведення господарства, концентрацію на важкій промисловості та падіння цін на нафту. Віддавалася перевага політичним, командним, а не ринковим методам управління народним господарством. Критичної межі досягли диспропорції економічного розвитку республік, регіонів, областей.

Планова економіка СРСР вичерпала себе задовго до 1980-х, тож принаймні з 1965 року здійснювалися спроби її реформування. Однак у реформи тодішнє керівництво вкладало принципову суперечність: використання ринкових економічних регуляторів (рентабельність, прибуток тощо) супроводжувалося поглибленням централізму. Наприклад, за 1965–1985 роки створено 40 союзних міністерств і відомств, які взяли під контроль 90% підприємств УРСР. Протягом 1970-х структурні перекоси частково вдавалося виправити

завдяки імпорту товарів широкого вжитку за кошти, виручені від продажу на Захід нафти й газу. Однак приплив нафтодоларів різко обірвався після падіння цін на енергоносії. У 1986-му СРСР отримав за експорт нафти й нафтопродуктів лише 5 млрд інвалютних карбованців (замість колишніх 10–12 млрд крб. на рік). У зв'язку з цим тільки за 1986–1988-й роки країна втратила близько 40 млрд крб.

До економічної кризи додалися і зовнішні чинники: на міжнародній арені посилювався накал «холодної війни». Захід намагався послабити СРСР, насамперед економічно. Війна в Афганістані, в яку втрутився Радянський Союз, лише додала проблем. СРСР був підданий широкому міжнародному осудові. Не користувалася ця агресія популярністю й усередині країни.

Корінним чином підривала радянську економіку гонка озброєнь. Намагаючись весь час триматися на висоті становища у цій сфері, СРСР виснажував свою й без того слабку, нестабільну, застійну господарську систему.

Усередині країни активно заявляли про себе нові лідери та еліти національних республік. Найрішучіше були налаштовані народи Балтії. Порівняно недавно, не з власної волі опинившись у складі СРСР, вони постійно нагадували про своє непереможне бажання вийти з нього. А Литва загалом стала лідером визвольного руху в Радянському Союзі.

В Україні В'ячеслав Максимович Чорновіл стає одним із засновників руху шістдесятництва – складової українського національно-визвольного руху. Найяскравіші постаті цього руху – І. Світличний, І. Драч, Є. Сверстюк, А. Горська, В. Стус. Після звільнення з в'язниці в 1972 році, Чорновіл став одним з лідерів українського національного руху, очолив Українську Гельсінську групу.[1]

Зростаюча слабкість центру посилювала етнічні конфлікти на території СРСР (першим виник вірмено-азербайджанський конфлікт, що спалахнув через спірність земель Нагірного Карабаху).

Центральна влада втрачала позицію за позицією. Навесні 1990 р. вибори у республіках Балтії принесли перемогу політичним рухам, які виступали за повний суверенітет поза межами СРСР. Зміцнили свої позиції національно-демократичні сили в парламентах України, Молдови, Білорусі, інших республік. Знаменним стало явище, котре отримало назву «парад суверенітетів». Піонером у ньому стала Литва, Верховна Рада якої 11 березня 1990 р. проголосила відновлення повного державного суверенітету. А потім упродовж 1990 р. майже всі республіки, серед яких однією з перших була РРФСР (12 червня), ухвалили декларації про державний суверенітет. 8 грудня 1991 р. в Біловезькій Пущі в Білорусі лідери Російської Федерації, України та Білорусі Б. Єльцин, Л. Кравчук та С. Шушкевич таємно від

Президента М. Горбачова прийняли рішення про припинення існування СРСР і створення Співдружності Незалежних Держав.

У соціальної сфері посилювався процес відчуження народу від влади та власності. Панівна ідеологія дедалі більше перетворювалася на догму, не відповідала вимогам часу, сучасній ситуації у світі.

Основні висновки. Розпад Радянського Союзу був комплексним процесом, визначеним взаємодією різних факторів, які виявили свій вплив на політичні, економічні та соціокультурні аспекти не лише в регіоні, але й у глобальному масштабі.

Витоки системної кризи й поступового руйнування «несучих конструкцій» власне радянської системи, що визначили в остаточному підсумку розпад СРСР, слід вбачати в усій історії радянської держави й у сукупності факторів – ідеології і практики радянської влади, особистості керівників, внутрішньої і зовнішньої політики, що ними проводилася, у результаті якої Захід дістав можливість продемонструвати свою перевагу над радянським досвідом і наочно переконати в цьому країни Східного блоку.

Події 1991 року суттєво вплинули на глобальну геополітичну картину та стали визначальним етапом у становленні нових незалежних держав. Зменшилася напруженість міжнародних відносин, остаточно була зламана «залізна завіса», що відокремлювала народи колишньої комуністичної імперії від решти цивілізованого світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарук Г. І. Народний Рух України. Історія. Одеса : Астропринт, 1997. 380 с.

Вероніка ЄРЕМЧЕНКОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**

к.іст.н., доцент (БДПУ)

ПОВСЯКДЕННЯ НАСЕЛЕННЯ МІСТ УКРАЇНИ В РАНЬОМОДЕРНУ ДОБУ

Актуальність теми даного дослідження полягає у відображенні змін в українському суспільстві, котрі відбувалися на межі XV-XV. Саме в цей період суспільство переживає трансформацію багатьох сфер життя. Зокрема, мова йде про прояви загальнолюдських норм, які набирають обертів після поширення ідей гуманізму.

Ступінь досліджуваності проблеми. Розглядувана тема є достатньо популярною серед науковців. Серед досліджень, насамперед, це роботи Олега Рафальського, Ігоря Лильо та Володимира Александровича [1-3]

Метою дослідження є висвітлити проблематику переходу українського населення міст із середньовічної моделі життя, у більш «актуальне», тобто ті стандарти, які сформувалися в ранньомодерній Західній Європі.

Сутність дослідження. Низка кардинальних змін в економічному, соціальному і духовному житті Західної і Східної Європи в XV ст. ознаменувала початок нової епохи, що дістала назву Відродження, тобто початку періоду раннього модерну [1:249]. Зазначені процеси торкнулися й українських земель, приносячи нові тенденції як в середовище знаті, так і селян та міщан. Достатньо багато змін принесли нові процеси, які мали в собі ідеї антропоцентризму, ставлячи добробут людини та індивідуальність на передній план. Під впливом Ренесансу, Реформації та раннього модерну, внаслідок зміни соціокультурної реальності, переосмислення християнських догм, людина, в усвідомленні себе як вільного богоподібного творця, поступово звільнялася від всеохоплюючої домінуючої ролі Бога і починала усвідомлювати творцем себе і свою життєдіяльність.

Що ж до того прошарку населення, яке проживало в містах, воно було верствою в багатьох відношеннях відмінною від селянства, хоч і походило з його середовища. Міста, загалом, це осередки концентрації капіталу, потреб, новизни, саме тут народжувалися новітні ідеї, соціальні рухи, прогресували наука і мистецтво. Міщанство на українських землях в XV-XVI ст. дійшло доволі високого ступеня розвитку [2:5]. Міста стали самостійним чинником в економічному житті завдяки самоврядуванню, яке дало їм так зване німецьке право. Певна частина Західної України була спольщена, інша ж частина підпорядкована Короні Литовській.

Незважаючи на непрості зовнішньополітичні умови, економічний розвиток України йшов по висхідній. Загалом же, початок мануфактурного періоду промисловості в Україні датується по-різному. Початкові форми мануфактури, на думку більшості науковців, виникли ще в першій половині XVI ст. [1:255]. Основою появи мануфактур були селянські та міські промисли і ремесла, які виявилися найпридатнішими для технічних нововведень, нових форм організації виробництва і праці. Проте, в цей період часу відбувається не тільки укріплення економіки, а й посилюється інтерес до рідної культури, історії, мови, пробуджується національна

свідомість. Одним із таких явищ ранньомодерного періоду стає розуміння необхідності широкого розвитку освіти й науки серед населення. Значним досягненням цього стало заснування Степаном Дропаном, багатим львівським міщанином, першої української друкарні у другій половині XV століття. А потім почали друкувати українські підручники з граматики, наприклад «Буквар» у 1574 р., «Адельфотес», що вийшов два десятиріччя після, в 1591 р., «ГраMATика словенська» у 1596 р.

Всебічний розвиток, що був наслідком розповсюдження освіченості, відобразився і в матеріальній культурі українських міщан ранньомодерного періоду. Це можна побачити і в звичайному побуті українців, що мешкали в містах. За описами особистих речей міщан, що жили у Львові в даний період [3], можна зрозуміти, що досить чимала кількість жінок купували одяг не лише в українських містах, або ж у великих містах Корони Польської та Князівства Литовського, але і в купців, що приїздили з інших держав. Як свідчить опис польського ритора та письменника доби Ренесансу Анджея Фрича Моджевського, в одній родині її члени могли вбиратися за польською «модю», інший, або інша за італійським стилем, хтось же надавав перевагу турецькому одягу.

Основні висновки. Таким чином, українське міщанство, яке перебувало під владою не однієї держави світу, відчувало певні поступові зміни в середньовічній, дещо вже «тісній» системі загально моральних поглядів. Із настанням епохи Ренесансу, багато ідей та установок почали відмирати, даючи місце антропоцентричним поглядам, впливати на життя і розвиток суспільства, що змінювало, модернізувало інші ланки існування держави. Це був період відкриттів, які вплинули на повсякдення українського міщанина. Сказати, що цей період не мав негативних сторін – було б помилкою. Проте, зміни, які б вони не були, призводять до чогось нового. Це ж стосується української самосвідомості, яка тільки укріплювалася всередині суспільства. Національно–визвольна війна й стала тим яскравим відображенням сміливості і рішучості українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антропологічний код української культури і цивілізації (у двох книгах) / О. О. Рафальський (керівник авторського колективу), Я. С. Калакура, В. П. Коцур, М. Ф. Юрій (науковий редактор). Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. Книга 1. 432 с.

2. Історія української культури. (у п'яти томах). Том 2 (Українська культура XIII – першої половини XVII століть). Київ : Наукова думка, 2001. 847 с.

3. Лильо І. До питання про щоденне життя львівських міщан XVI ст. (за інвентарем особистих речей Софії Афендик). *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2015. Випуск 51. С. 632–645.

Анна КАІРА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарного-економічного факультету

Науковий керівник: **Володимир МИРОШНИЧЕНКО,**
к.пед.н., доцент (БДПУ)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІГРОВИХ МОДЕЛЕЙ У НАВЧАННІ ІСТОРІЇ

Актуальність. Навчання історії через ігрову модель є надзвичайно важливою у наш час. Використання ігрових моделей в освіті може допомогти зробити процес навчання цікавим та залучити учнів до активного і контекстуального вивчення історії. Ігри можуть створювати стимул до дослідження, сприяти розвитку критичного мислення та аналітичних навичок. Ігрова модель вивчення історії дозволяє учням відтворювати імовірні сценарії минулого, ставити перед собою завдання та приймати рішення, враховуючи історичні обставини. Це сприяє кращому розумінню причинно-наслідкових зв'язків, вивченню історичного контексту та сприйняттю складних фактів. Ігрові моделі вивчення історії пропонують новий підхід до навчання. Вони поєднують в собі елементи гри та навчання, щоб зробити процес вивчення історії більш захоплюючим і мотивуючим. Ігрові моделі дозволяють учням активно брати участь у навчанні, приймати рішення та вирішувати проблеми. Вони також допомагають учням краще зрозуміти контекст історичних подій і взаємозв'язки між ними.

У сучасному світі, де молодь все більше залучена до відеоігор, ігрові моделі вивчення історії мають потенціал стати ефективним інструментом навчання. Вони можуть допомогти зацікавити студентів історією та зробити її більш актуальною для їхнього життя.

Ступінь досліджування проблеми. Останнім часом дослідники все більше уваги приділяють вивченню потенціалу цифрових ігор для вивчення історії. Розробляються нові онлайн-ігри та віртуальні симуляції, які дозволяють учням зануритися в історичні події та краще їх зрозуміти. Ігри дають можливість учням не просто пасивно читати про історичні події, а й активно брати участь у них, приймати рішення та впливати на хід історії.

В Україні проводяться дослідження потенціалу цифрових ігор для вивчення історії. Ось деякі українські дослідники, які займаються

цим питанням: К. Баханов, О. Барнінець, В. Мирошниченко, О. Пометун та О. Шевчук.

Мета і методи дослідження. Метою дослідження є вивчити теоретичні основи та сучасний стан ігрових моделей вивчення історії та проаналізувати дидактичні можливості та особливості використання ігрових методів та прийомів на уроках історії. У роботі були використані наступні методи дослідження: аналіз наукової літератури, узагальнення, класифікація, синтез, конкретизація.

Сутність дослідження. Сьогодні в Україні відбувається реформа навчально-виховного процесу всієї шкільної освіти. Історія як навчальний предмет своїми специфічними можливостями має сприяти розвитку нових рис особистості, її активній інтеграції у демократичне суспільство, що розвивається, та розумінню його цінностей. Тому викладання історії сьогодні потребує нового концептуального підходу як до змісту шкільної історичної освіти, так і до відбору та створення сучасних, найбільш ефективних навчальних, педагогічних технологій (моделей організації навчання) [2].

Ігрові моделі мають значний потенціал для підвищення ефективності та ефективності вивчення історії в Україні. Вони можуть зробити історію більш захоплюючою та інтерактивною, а також допомогти учням краще зрозуміти складні історичні концепції та процеси.

Важливо розробляти ігрові моделі, які відповідають сучасним вимогам до навчання історії, а саме:

1. Мають навчальну мету, яка спрямована на формування в учнів ключових компетентностей, передбачених Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти.
2. Відповідають віковим особливостям учнів.
3. Враховують специфіку історичного матеріалу.
4. Забезпечують різноманітність форм і методів навчання.

Ігрові моделі мають великий потенціал для підвищення ефективності та якості вивчення історії в Україні. Вони можуть зробити навчання більш захоплюючим та інформативним, а також допомогти учням краще зрозуміти історичні процеси та події [2].

Ігрові методи вивчення історії мають ряд переваг перед традиційними методами, такими як лекція, розповідь, бесіда тощо. Вони дозволяють зробити урок більш захоплюючим, підвищити мотивацію учнів до навчання, а також зробити процес навчання більш ефективним. У зв'язку з цим, є ряд можливих перспектив для розвитку ігрових методів вивчення історії на уроках в Україні.

По-перше, можна проводити спеціальні тренінги для вчителів з метою ознайомлення їх з різними видами ігрових методів та методикою їх використання на уроках. Це допоможе вчителям більш ефективно використовувати ігрові методи в своїй роботі. По-друге, можна

розробляти і впроваджувати нові ігрові методи та методики, які відповідають сучасним вимогам освітнього процесу. Це дозволить зробити уроки історії більш цікавими та ефективними. По-третє, можна проводити конкурси та олімпіади з ігрових методів вивчення історії.

У майбутньому можна очікувати, що ігрові моделі стануть більш реалістичними та інформативними. Це буде досягнуто за рахунок використання нових технологій, таких як віртуальна реальність та доповнена реальність. Ці технології дозволять учням зануритися в історичні події та процеси в більш реалістичний спосіб. Ігрові моделі також будуть адаптовані для різних вікових груп та рівнів підготовки учнів. Це буде досягнуто за рахунок створення різних типів ігор та інтерактивних завдань, які будуть відповідати потребам різних груп учнів.

За допомогою ігрових моделей можна створити віртуальні музеї або історичні експозиції, які дозволять учням досліджувати історичні артефакти та події безпосередньо в інтерактивному середовищі. Це забезпечить новий підхід до вивчення історії, роблячи його більш доступним та привабливим.

Розробка нових типів ігрових моделей для вивчення історії є одним із перспективних напрямків розвитку цього напрямку. Віртуальна реальність, доповнена реальність та штучний інтелект мають значний потенціал для підвищення ефективності навчання та мотивації учнів. Віртуальна реальність дозволяє створювати повністю занурювальний досвід, який дає учням можливість відчути себе учасниками історичних подій. Наприклад, VR-гра може дозволити учням відвідати історичні місця, поспілкуватися з історичними персонажами або взяти участь у історичних битвах. Доповнена реальність дозволяє додавати віртуальні об'єкти та інформацію до реального світу. Наприклад, AR-гра може дозволити учням вивчати історичні документи, карти або артефакти [1].

Штучний інтелект може використовуватися для створення ігрових моделей, які адаптуються до індивідуальних потреб учнів. Наприклад, AI-гру можна запрограмувати так, щоб вона пропонувала учням завдання різного рівня складності, залежно від їхніх знань та навичок.

Основними перспективами розвитку ігрових методів вивчення історії в Україні є:

1. Поширення ігрових методів на всі рівні освіти. Наразі ігрові методи переважно використовуються на уроках початкової школи. Однак у майбутньому вони можуть бути запроваджені і на уроках середньої та старшої школи.

2. Вдосконалення методик використання ігрових методів. Важливо розробити ефективні методики використання ігрових методів, які дозволять максимально реалізувати їх потенціал.

3. Розробка нових ігрових методів. Сучасні технології відкривають нові можливості для розробки ігрових методів вивчення історії. Наприклад, можна використовувати віртуальну реальність, щоб перенести учнів у минуле та наочно показати їм історичні події.

Використання ігрових методів навчання в навчальній програмі та підручниках вимагає від вчителів певних знань та навичок. Вчителям необхідно знати, як розробляти та проводити ігри, а також вміти створювати сприятливу атмосферу для ігрової діяльності. Для цього можна проводити спеціальні тренінги та семінари для вчителів. Вчителі історії повинні мати знання про те, як розробляти та проводити ігри, а також вміти створювати сприятливу атмосферу для ігрової діяльності. Це допоможе їм зробити уроки історії більш цікавими та ефективними для учнів [1].

Розвиток ігрових моделей для вивчення історії в Україні відкриває широкі перспективи для підвищення ефективності навчання та зацікавленості учнів у предметі. Використання віртуальної реальності, доповненої реальності та штучного інтелекту в цьому контексті є ключовими напрямками, які дозволяють створювати інтерактивні, занурюючі і освітні ігри.

Ігрові технології, впроваджені в освітній процес, мають великий потенціал для підвищення ефективності та зацікавленості учнів. Стратегічне планування, яке враховує потреби освітніх інституцій, вчителів та учнів, визначає цілі та ресурси для впровадження ігор у навчання, є ключовим етапом цього процесу. Тренінги для вчителів роблять можливим ефективне використання ігрових технологій у класі, забезпечуючи їм необхідні навички та підтримку [3].

Створення безпечного та комфортного середовища, де враховуються правила використання ігор, сприяє позитивному впливу цих технологій на навчання та розвиток учнів. Регулярна оцінка ефективності використання ігрових технологій допомагає адаптувати підходи та забезпечує досягнення навчальних цілей. Загалом, ігрові технології, впроваджені з урахуванням конкретних умов та потреб, можуть значно покращити якість та ефективність освіти [3].

Висновок. Отже, використання ігрових моделей у вивченні історії в Україні, зокрема віртуальної реальності, доповненої реальності та штучного інтелекту, виявляє великий потенціал для зростання ефективності навчання та зацікавленості учнів. Ці технології надають можливість інтерактивного та занурюючого досвіду, але їх успішне впровадження вимагає ефективних методик, підвищення кваліфікації вчителів та інтеграції в навчальні програми на всіх рівнях освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баханов К. О. Професійний довідник вчителя історії. Харків : Вид. група «Основа», 2012. 239 с.: табл. (Серія «Професійний довідник»).
2. Пометун О.І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза, 2005. 328 с.
3. Шевчук О. М. Ігрова модель вивчення історії як засіб розвитку критичного мислення учнів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Педагогіка.* 2019. № 3. С. 101–106.

Анастасія ЛУК'ЯНЧЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

УКРАЇНСЬКІ ЖІНКИ В ПЕРІОД ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 РР. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Актуальність. Певні сторінки історії України, особливо ті, що пов'язані із трагічними подіями, у нашій свідомості та пам'яті «осіли» на рівні переживань, переконань та когнітивних установок. Серед них – Голодомор українців у 1932-1933 рр. Саме тому потрібно досліджувати та осмислювати трансгенераційні зв'язки між тими, хто пережив «терор голодом» і тими, хто відчуває його відгомін. А для цього потрібно досліджувати, знаходити нові факти трагедії, поглиблювати знання цієї жакливої сторінки нашої історії.

Ступінь досліджуваності проблеми. На сучасному етапі історіографічних досліджень теми колективізації та Голодомору 1932-1933 років в Україні нараховуємо понад 7 тисяч назв монографій, збірників документів, спогадів, художніх творів, публіцистичних видань. Але сама по собі гендерна історія – молоде явище, тому робіт, які присвячені безпосередньо становищу жінок періоду трагедії не так і багато. Базовими є роботи О. Кись та А. Булгакової.

Мета і методи дослідження. Мета дослідження – дослідити явище канібалізму серед матерів у період Голодомору 1932-1933 рр. Матеріалами послужили усноісторичні інтерв'ю. Методами дослідження були аналіз, синтез та узагальнення.

Сутність дослідження. У нашому суспільстві присутня жаклива традиція табування травматичних подій. Дехто вважає, що якщо щось «забути», блокувати в історичній пам'яті, то можна уникнути наслідків. Тема Голодомору 1932-1933 рр. надзвичайно болюче питання для багатьох поколінь українців. Люди, які його

пережили, соромляться пригадати минуле, а молоде покоління просто боїться глибше зануритися у ті жахи. Але забуття не лікує, воно лише призводить до повторення трагедії.

Голод – це важіль, що запускає певні форми і напрямки суспільного життя, послаблює всі безумовні та умовні процеси, трансформує умовні рефлексії, ідеологію, душевні переживання людей. Динаміка кількості та якості їжі не тільки впливає на поведінку людей, але й відображається на соціальному житті [3:19].

Глибока депресія, важкі умови життя та невпевненість у майбутньому, часто можуть підштовхнути людей до суїциду. Але найгіршою є та ситуація, коли втрачається моральний та емоційний зв'язок з рідними і близькими, що може призвести до вбивства дітей та канібалізму [3:20].

Бойко Євдокія Митрофанівна (1922 р.н. жителька с. Велика Білозерка Великобілозерського р-ну) згадує, що жінка, яка проживала на її вулиці, вбила себе разом з дітьми: «Одного ранку я пішла до неї, а вона лежить у кутку з двома дітьми. Мабуть не витримала важкого часу, і вирішила, щоб не мучити себе і дітей, надихалася керосину» [1:835]. Дума Марія Єфремівна (1924 р.н. жителька с. Велика Білозерка Великобілозерського р-ну) пригадує сусідку, яка закопала своїх дітей, коли ті ще ворушилися [1:837]. А в спогадах Калабухової Марфи Йосипівни (1924 р.н. жителька с. Новоолексіївка Веселівського р-ну) є історія про те, що її сусідка разом із сім'єю з'їла своє новонароджене немовля [1:846].

Іноді психіка може ламатися так, що людина і не буде усвідомлювати те, який жах вона скоїла. Такий випадок присутній у спогадах Ємельянової Ксенії Микитівни (1924 р.н. жителька с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну): «Моя подруга Шура розповіла мені, як її мати зарізала брата і зварила борщ. А потім запросила сусідку, сусідка зайшла та побачила, що на лавці лежать ніжки та ручки дитини. Мама запросила поїсти борщу і при цьому постійно повторювала: «Їж борщ, такий смачний, учора свиню зарізали». Вона збожеволіла, а незабаром померла» [1:884].

Бойко Тамара Володимирівна (1935 р.н. жителька м. Мелітополя) пам'ятає історію, яка є найтрагічнішим сценарієм, за яким мати зробила свою ж дитину фактично співучасником канібалізму: «Мама моя працювала в дитсадку і одного разу голова сільради наказав працівникам дитсадку забрати малих дітей із сім'ї П. (прізвище я вже забула, а пам'ятаю лише першу літеру), бо там, як виявилось, збожеволіла мати. Коли мама прийшла на подвір'я П., вона побачила, що господарку хати уже кудись забрали, а залишених двох дітей мама взяла на руки і віднесла до дитсадку. По дорозі дворічна дівчинка сказала мамі: «А ми вчора їли Оленчину печінку, така добра,

така смачна!», мама мало не зомліла. Вона знала старшу дівчинку, про яку казало маля. Пізніше сусіди бачили в казанку у хаті П. якесь варево з кісточками. Про це у селі було заборонено говорити, всі давали підписку про те, що нікому про це не скажуть» [2:39].

Основні висновки. Канібалізм, як би це жахливо не було, є наслідком довготривалого голодування. Руйнування соціальних зв'язків та бажання вижити стали реагентами багатьох нещасть. Історія про матерів-канібалів не просто чиясь окрема трагедія, а відчутна колективна психотравма, яка впливатиме на українську ментальність ще не одне десятиліття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932–1933 років в Україні. Запорізька область / обл. редкол. : О. В. Старух, М. О. Фролов, С. М. Тимченко [та ін.] ; наук.-ред. група: Ф. Г. Турченко (керівник), О. М. Ігнатуша, О. О. Стадніченко [та ін.] ; Укр. ін-т нац. пам'яті, Запоріж. облдержадмін. Запоріжжя : Дике Поле, 2008. 1080 с.

2. Неоголошена війна (спогади свідків, архівні документи та роздуми сучасника про голодомор 1932-1933 років) / авт.-упоряд. В. Тимофеев. Тернопіль : Збруч, 1993. 136 с.

3. Стасюк О. Вплив тривалого голодування на людину та трансгенераційні наслідки Голодомору-геноциду. *Народна творчість та етнологія*. 2019. № 4 (380). С. 16–23.

Вікторія ПЄВНЄВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

РОЛЬ ОУН (Б) В КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНОМУ ЖИТТІ ДОНЕЧЧИНИ В УМОВАХ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

Актуальність. Не дивлячись на те, що Друга світова війна закінчилася майже вісімдесят років тому, й донині спостерігається існування стереотипів навколо даної теми. Зокрема, одним з таких стереотипів є відсутність українського руху на Донбасі та зображення українського націоналістичного підпілля виключно західноукраїнським явищем. Тотальне знищення комуністичною владою результатів просвітницької діяльності самосвідомої української інтелігенції регіону призвело до виникнення міфу про існування підпілля на Донбасі лише локально, та й таке, що згодом було придушене радянськими каральними органами ще у 1940-х роках. Тож, досить

важливим є висвітлення правдивої історії діяльності ОУН (Б) на Донеччині та її ролі в зростанні самосвідомості та патріотичних настроїв населення.

Ступінь досліджуваності проблеми. На сьогоднішній день вивченню питання діяльності ОУН (Б) на Донбасі періоду Другої світової війни увагу приділяли такі дослідники: В. Нікольський, І. Патриляк, Ю. Щур, О. Добровольський, В. Жмура та ін.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей взаємодії похідних груп ОУН (Б) з місцевою інтелігенцією для спільної розбудови культурно-національного життя мешканців регіону у межах зазначеного часу.

Сутність дослідження. Не дивлячись на те, що нова окупаційна влада не створила окремого культурного напрямку політики на Донбасі, на початкових етапах, виходячи зі своїх інтересів, вона виявляла певну лояльність до української культури. Важливо зазначити, що дане лояльне ставлення поширювалося лише на проукраїнські матеріали з етнографічною проблематикою або ж критикою радянської влади. Самостійницькі настрої чи ідеї незалежності серед населення не отримували прихильності з боку окупаційної влади [3:106]. Можна стверджувати, що прихід німецької влади на східні регіони України у 1941 р. став однією із сприятливих умов розгортання активної діяльності ОУН під проводом С. Бандери у регіоні. Від самого початку своєї роботи представники обласного проводу орієнтувалися на підтримку з боку молоді та загалом інтелігенції, тож створювали усі можливі умови для привернення уваги з боку місцевих мешканців. Перед ними стояла мета згуртувати місцеве населення навколо ідеї українського націоналізму. Місцеві мали повірити в існування нової третьої сили. На початку діяльності до груп націоналістів приєдналася категорія людей, що постраждали з певних причин за роки радянської влади. Таким чином, структуру націоналістичного підпілля Донбасу складали не лише приїжджі досвідчені кадри, а й місцеві мешканці [2:37].

Одним із ключових осередків проведення роботи були «Просвіти». Саме тут оунівці розповсюджували свої головні ідеї, так як «Просвіти» були фундаментом для створення культурно-освітніх структур та гуртків. Місцеві осередки товариств створювалися як за допомогою членів організації українських націоналістів, так і зусиллями представників місцевої інтелігенції. Головною метою роботи товариств було культурне виховання самосвідомої народної маси у національному напрямку. Внаслідок цього до товариств залучали та приймали виключно українців [2:45-47]. Переважну частину просвітян становила інтелігенція, значна частину якої складали вчителі та лікарі. Варто зазначити, що більшість інтелігенції

входила до числа діячів ОУН (Б) чи мала зв'язки з організацією. Виховання населення відбувалося через організацію драматичних, музичних, хорових гуртків чи літературних вечорів. Силами аматорських гуртків готувалися українські п'єси, вивчалися українські пісні, танки, що були вимушено забуті при пануванні радянської влади. Репертуар підбирався українською мовою та за можливістю з використанням національних костюмів. При «Просвітах» подеколи організовували слухання доповідей з історії України, про життя відомих діячів української літератури, таких як Т. Шевченка, Л. Українки, І. Котляревського [1:162, 194].

На території всієї Донеччини активно відновлювалися українські школи, де викладали українську мову та літературу. Наприклад, у м. Горлівка на 1942 р. усі школи були україномовними, а російська мова як дисципліна, була відсутня. Але в більшості населених пунктах російські школи продовжували працювати. Це зумовлено бажанням окупаційної влади задовольнити потреби усіх верств населення, задля більшої прихильності. На організованих вчительських курсах активно обговорювали надбання української літератури, зокрема репресованих сталінською владою українських письменників [1:269].

Важливого значення набувало активне поширення української преси. Спільними зусиллями українських націоналістів та самосвідомої місцевої інтелігенції на шпальтах газет почали виходити статті, присвячені українській історії, культурі та традиціям. На шпальтах донецьких газет почали зустрічатися згадки про український фольклор у вигляді щедривок, колядок й обрядових пісень [3:108]. Видавалися україномовні журнали, брошури, здійснювався друк українських підручників для всієї Донецької області, які також використовувалися на території Луганської області. Варто виділити активну діяльність Маріупольського видавництва ім. І.Франка, що здійснило друк Молитовників, нот «Ще не вмерла України...», українських підручників «Буквар» і «Читанка» [2:48].

Знаходячись на території Донбасу, оунівці додатково збирали дані різного змісту про стан у регіоні. Це були інформаційні звіти про актуальну ситуацію в регіоні та його суспільстві. Також ця інформація стосувалася діяльності окупаційної влади, включно з ситуацією на фронті [2:53].

Основні висновки. Отже, на території Донецької області з настанням німецької окупації оунівці почали активно розгортати мережу підпілля. Слід зауважити, що ця мережа відрізнялася від тих, що вже були сформовані діячами ОУН на теренах Західної України. Це пов'язано, насамперед, зі специфічними умовами регіону та

обмеженням у часі. Тому головними своїми задачами організатори вбачали порозумітися із місцевим населенням та через агітаційну діяльність донести ідею спільної боротьби українського народу за незалежність. Тому вони активно створювали культурно-просвітницькі організації «Просвіти», долучалися до друку українських газет, журналів та розповсюджували листівки. Більша частина міської інтелігенції так чи інакше взаємодіяла з організацією українських націоналістів та допомагала в активізації культурно-просвітницького життя регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Від УНР до ОУН: український рух на Донеччині 1917-1959 років: Т. II. / упорядник О. Б. Добровольський. Львів : Левада, 2020. 393 с.
2. Нікольський В. М. Підпілля ОУН (б) у Донбасі. Київ, 2001. 178 с.
3. Проценко Є. Культурні процеси на Донбасі в роки Другої світової війни : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Вінниця, 2019. 307 с.

Ольга ЯКОВЕЦЬ,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарного-економічного факультету
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

ЗВИЧАЙ ДЕВШІРМЕ: СУТЬ ПОНЯТТЯ ТА ІСТОРІЯ

Актуальність дослідження. 24 лютого 2022 року росія розпочала повномасштабну незаконну війну проти України. З окупованих українських територій росіяни майже одразу почали викрадати українських дітей та вивозити їх до рф. Напрошується цікава історична аналогія. Подібне явище існувало в Османській імперії – звичай девшірме (живий податок з християнського населення завойованих османами земель). Цей процес був важливою частиною османізації й асиміляції місцевого населення придбаних в результаті завоювань територій, зокрема, та інтеграції цих земель в державне тіло Османської імперії, загалом. Вірогідно, що сьогодні росія викрадає українських дітей з цією самою метою, з якою в минулому Порта запроваджувала девшірме. На підтвердження своєї тези наведемо цитату зі статті засновника та керівника Save Ukraine Миколи Кулеби «Навіщо росіянам українські діти»: «Як для Османської та Монгольської імперій, для росіян люди із захоплених територій – ресурс. Російська влада і сьогодні, як яничар, відправляє на війну в Європу мешканців азійської частини

росії. Ми бачили, що захоплювати Київ прийшли саме буряти та якути. Росія, як і монголо-татари та османи, використовує населення ОРДЛО для військових дій проти Збройних Сил України. За даними чиновників ОРДЛО, з 2014 по 2022 рік загинули щонайменше 6500 мобілізованих. До 2014 року це – громадяни України. Втрати так звані «ДНР» у 2022 році склали 4100 людей, дані по так званій «ЛНР» не розголошуються» [2].

Ступінь досліджуваності проблеми. У сфері української гуманітаристики працює чимало дослідників, які вивчають історичні, культурні, релігійні та політичні аспекти даної теми. Важливе значення для розробки теми дослідження мають праці таких відомих українських вчених – А. Іванця, В. Сергійчука, П. Овчаренка, С. Громенка, С. Плохія, А. Забловського, А. Баскакакової, П. Кралука, М. Якубовича, В. Бакальчук, Г. Бекірової, В. Головченка, В. Брехуненка, В. Грибовського, Д. Вирського, Н. Яковенко та інших. Звернення до їх праць сприяло проведенню широкого аналізу теми нашого дослідження.

Метою дослідження є проаналізувати доступні джерела та літературу, що містять інформацію по темі даного дослідження та проаналізувати явище девшірме.

Методи дослідження: аналіз, синтез, дедукція, індукція, порівняння, аналогія, узагальнення.

Сутність дослідження. У різних джерелах формулювання поняття девшірме, звісно ж, різняться, але суть цих формулювань схожа. Для наочності наведемо кілька прикладів:

- Марія Ковальчук у своїй статті «Становище рабів та характер рабства в Османській імперії» девшірме характеризує так: «За системою девширме, набраних християнських хлопчиків – куллари (kulları – з тур. раби, слуги) відповідно до їхніх якостей та вмінь розподіляли на два табори, та готували: одних – до військової служби, інших – до служби в палацових структурах. Девширме була для еліти держави – військових та цивільних чиновників» [1:12].

- Микола Кулеба в статті «Навіщо росіянам українські діти» пише: «У XIV столітті яничари – основа регулярної армії Османської імперії – захоплювали дітей, яких називали девшірме: вони, фактично, були рабами, які служили у палаці або війську. Кращих з них відбирали до яничарів» [2].

Історія девшірме почалася у XIV столітті. Султан Мурад I, прийшовши до влади у 1362 році, майже одразу ініціював проведення військової реформи. Важливою складовою цієї реформи стала система «пенчик кануну» – юридична норма, яка зобов'язувала передавати султану одну п'яту частину захопленої його армією

військової здобичі, у тому числі й полонених [3:20]. Дане нововведення запропонував урядовець Кара Рустем з Карамана тодішньому кадїаскеровї (військовому судді) Чандарли Кара Халїлу. Досить швидко воно було втілене в життя. «Пенчик кануну» передбачала, що полонений, визнаний придатним до військової служби, оцінювався в 125 акче. Таким чином, кожен п'ятий з них вважався власністю держави або він повинен був заплатити податок у розмірі 25 акче – одну п'яту від 125 акче [1:12]. Окрім того, з чоловіків, що залишалися на завойованих територіях, жінок та дітей стягували встановлений податок [1:12].

За правовим статусом полонені, відібрані за системою «пенчик кануну», були особистими рабами султана, а отже вважалось, що вони слїпо йому віддані й готові померти за свого господаря будь-якої митї.

Ігор Срібняк і Роксолана Дудар у своїй науковій праці «Збройні сили Османської імперії (XIV – початок XIX ст.): історія розвитку, структура, бойові кондиції» пишуть: «Первісна практика набору яничарів (з числа полонених) позначилась на соціальному статусі їх наступних поколінь, які до середини XV ст. ймовірно повністю зберїгали свою особисту залежність від султана, не маючи, зокрема, права заповідати своє майно на власний розсуд. Після смерті яничарів, які були набрані з числа полонених, все їх майно переходило до султана» [3:20].

З часом стало зрозуміло, що така система не досить ефективна, тому таких полонених почали на кілька років відправляти до анатолійських тюрків. Там вони працювали в господарствах й паралельно вивчали турецьку мову, звичаї, традиції та приймали іслам, і лише після цього, а також проходження кількالكїтньої служби в якості новобранців, їх переводили до корпусу яничарів [3:21].

У 1389 році Мурада I на троні змінив його син Баєзїд I Блискавичний, який суттєво змінив систему відбору рабів для забезпечення військових та кадрово-управлінських потреб Османської імперії. Замість системи «пенчик кануну» було введено практику рекрутингу хлопців з числа християнських підданих султана через надзвичайний «податок кров'ю» (девшірме) [3:21]. Відтоді набору підлягали не полонені християнські юнаки, а сини християн, що проживали на землях, які вже тривалий час перебували в складі Османської імперії. Переважно, це були османські володіння на Балканах.

Вік хлопчиків, підхожий до такого відбору, становив 7–8 років, але не рїдко забирали як старших, так і молодших дітей. Наприклад, за поширеною версією Паргали Ібрагїм паша (1594–1536 рр.) потрапив до Османської імперії у віці 10 років з Парги (Греція), а

Челебі Лютфі паша (1488–1564 рр.) – в 4–5 років з Вльори (Албанія). Рідше згадується, що вікові рамки для відбору в девшірме становили 8–12 років.

У вищезгаданій праці Ігор Срібняк і Роксолана Дудар зазначають, що в середині – другій половині XV ст. практика девшірме застосовувалась лише в тому випадку, коли турки захоплювали незначну кількість полонених і тому не могли забезпечити всіх потреб яничарського корпусу в його поповненні. Таким чином набір девшірме проводився не регулярно і цілковито залежав від можливостей поповнення яничарського корпусу за системою пенчик. Обсяги набору цілком залежали від потреб яничарського корпусу і встановлювались ще до його початку [3:21]. Уповноважені скликали всі родини, що мали дітей хлопчиків і під наглядом місцевого кадія та сіпага відбирали підходящих. Податок поширювався лише на сім'ї християн-землеробів із сільської місцевості, що мали більше аніж одного сина потрібного віку.

За часів правління султана Мехмеда II Фатіха в Порті остаточно встановилася влада девшірме. Переважну більшість адміністративних посад від санджак-бея (управителя району) до великого візира (прем'єр-міністра) почали займати чиновники, що походили з девшірме. Для підготовки таких чиновників була створена палацова школа – ендерун. Серед її випускників можемо згадати двох великих візирів та зятів султана Сулеймана I: Челебі Лютфі пашу та Дамата Рустема пашу. Як бачимо, на прикладі цих пашів – раб міг спокійно одружитися з сестрою чи донькою свого господаря (султана).

З другої половини XVI століття система девшірме стала застосовуватися рідше. У 1566 році яничарам було дозволено одружуватися, а їхні сини отримали право успадковувати статус батька. Зрозуміло, що яничари, які успадкували своє положення від батька, а не здобули його завдяки військовим талантам і багаторічній службі у війську, далеко не завжди були вмілими воїнами. З часом їх кількість настільки зросла, що для того, щоб доєднатися до яничарського корпусу, вони повинні були чекати роками. З того часу інститут яничарства поступово занепадав і в 1827 році був ліквідований за наказом султана Махмуда II. Разом з яничарством і девшірме як явище фактично припинило існувати.

Основні висновки. Отже, система девшірме – це живий «податок кров'ю», що збирався в Османській імперії з християнського населення на завойованих османами територіях. Вона остаточно сформувалася на кінець XIV ст. З того часу девшірме стало одним з головних джерел поповнення османського війська, а з другої

половини XV століття – адміністративно-управлінського корпусу. За правовим статусом такі воїни й чиновники були особистими рабами султана. Загалом, девшірме проіснувало до початку 1830-х років, але його поступовий занепад почався ще в другій половині XVI ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчук М. Становище рабів та характер рабства в Османській імперії. *Збірник наукових праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Етнічна історія народів Європи»*. 2016. № 48. С. 11–17.

2. Кулеба М. Навіщо росіянам українські діти. URL : <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/12/30/258570/> (дата звернення: 17.01.2024).

3. Срібняк І. В., Дудар Р. В. Збройні сили Османської імперії (XIV-XVIII ст.): історія розвитку, структура, бойові кондиції. Київ : Міжнародний науково-освітній консорціум імені Люсьєна Февра, 2018. 50 с.

МОВА ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

Микита АМЕЛІЧЕВ,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Вікторія ЛІПИЧ,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЛОВОВІРНОЇ ПАРАДИГМИ ІМЕННИКІВ – НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ ЗА ВНУТРІШНІМИ ОЗНАКАМИ

Актуальність. Дослідження словотворення базується на одній із основних засад лінгвістики – парадигматичних зв'язках мовних одиниць. Особливої ваги набуває сьогодні питання типології словотвору, в основу якого покладене функційне навантаження твірних слів, що належать до різних лексико-граматичних класів. Ми обрали для аналізу іменник, оскільки він становить ядро словотвірної системи і має великі можливості для поповнення дериваційного складу української мови. Актуальність теми зумовлена об'єктивною необхідністю вивчити словотвірні можливості іменників, що належать до категорії суб'єкта дії та суб'єкта стану в українській мові, установити основні структурно-семантичні типи їхніх словотвірних парадигм, систематизувати їх за структурними зонами і визначити їхні словотвірні особливості.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дослідженням словотвірних можливостей твірних основ з огляду на частиномовну належність порушували в різні періоди З. Валюх, К. Городенська, В. Горпинич, В. Ґрещук, О. Земська, Н. Клименко, О. Кушлик та ін. Науковці з'ясували, що найповніше засвідчує словотвірні можливості, словотвірний потенціал словотвірна парадигма – комплексна одиниця словотвору.

Мета і методи дослідження. Метою пропонованої наукової розвідки є дослідження словотвірних парадигм вторинних іменників – назв осіб за внутрішніми ознаками.

Як основний застосовано описовий та системний методи. Також використано елементи компонентного і структурного аналізів.

Сутність дослідження. Серед похідних одиниць сучасної української мови на окрему увагу заслуговують вторинні за природою однослівні найменування фразеологічної семантики. Розкриття їхнього значення є одним із головних завдань словотвору, оскільки

вони легко виводяться за формою, структуровані, але через фразеологічність семантики неможливо вивести значення слова тільки зі значень його складників [2:15]. Специфічною ознакою похідних одиниць із ідіоматичною семантикою є наявність у їхньому лексичному значенні так званих семантичних нарощень, що не мають формального вираження [1:43]. З-поміж великої і семантично неоднорідної словотвірної категорії найменувань суб'єкта стану, серед яких є іменники із фразеологічною та нефразеологічною семантикою, виокремлюємо лексико-семантичну групу похідних іменників – назв осіб за внутрішніми ознаками, яким більшою чи меншою мірою властива фразеологічність лексичних значень, що зумовлює їхню участь у процесах словотворення. Ця кількісно невелика група іменників вирізняється особливостями формально-граматичної і семантичної репрезентації, які визначають набір конкретних словотвірних парадигм та їхні параметричні ознаки.

Іменники зазначеної лексико-семантичної групи є похідними одиницями, що утворилися від іменників, прикметників та дієслів за допомогою спеціалізованих суфіксів, які передають значення внутрішньої ознаки та надають лексемам оцінного відтінку – від незначної іронії до зневаги, презирства, осуду, пор.: *ледар, штукар, хабарник, розбійник, відступник, бешкетник, ябедник, хижак, дивак, простак, глутай, гультай, буян, пияк, інтриган, критикан, політикан, терорист, авантюрист, аферист* ін. Типова словотвірна парадигма назв осіб за їхніми внутрішніми ознаками являє собою тризонну комплексну одиницю, яка засвідчує реалізацію дериваційного потенціалу названої лексико-семантичної групи, до складу якої входять іменники із фразеологічною семантикою.

На вираженні типового для субстантивної зони словотвірного модифікаційного значення особи жіночої статі щодо особи чоловічої статі, названої твірним іменником в іменниках, мотивованих назвами осіб за певними внутрішніми ознаками, спеціалізуються два суфікси – *-к-* та *-иц'-*. Іменники із суфіксом *-к-* утворюються від повних основ співвідносних із ними найменувань осіб чоловічої статі: *гультай – гультайка, крутій – крутійка, шпигун – шпигунка, гнобитель – гнобителька, мучитель – мучителька, гуманіст – гуманістка*. Суфікс *-иц'-* утворює назви осіб жіночої статі, приєднуючись тільки до усічених основ іменників із суфіксом *-ник*, що називають осіб чоловічої статі, наприклад: *бешкетник – бешкетниця, відлюдник – відлюдниця*. До зменшено-пестливих дериватів належать іменники *боягузик, брехунець, гультайчик, дикунець, зрадничок, простачок, розбійничок, лобуря* та інші, семантика яких указує на знижену міру якості, опредметнену в іменнику, якщо сприйняття цього значення супроводжується позитивним суб'єктивним ставленням мовця.

До модифікаційних похідних одиниць, що заповнюють субстантивну зону типової словотвірної парадигми назв осіб за внутрішніми ознаками, належать іменники зі значенням «аугментативність», виразниками якого є словотворчі суфікси *-у/-ю-, -ак/-як-, -иськ-, -ищ-*. Вони відіграють важливу роль як експресивно-характеристичні засоби: не тільки вказують на об'єктивну збільшеність, але й увиразнюють у похідному іменникові значення іронії, зневаги, презирства, грубої характеристики особи, наприклад: *бандюга, ледарюга, хижачюга, брехуняка, злодіяка, глитаяка, заводіяка, лобуряка, обурисько, бідачисько, хижачиськота* тощо.

Основні висновки. Отже, лексико-семантична група іменників, що охоплює найменування осіб за внутрішніми ознаками, виокремлюється з-поміж інших носіїв стану фразеологічності семантики її дериватів – віддієслівних, відприкметникових та відіменникових похідних. Саме ця семантична особливість твірної бази зумовила словотвірну спроможність іменників досліджуваної групи утворювати деривати, розташовані в трьох частиномовних зонах: субстантивній, ад'єктивній та дієслівній.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : навч. посібник. Київ : Вища школа, 1999. 207 с.

2. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. Київ : Наукова думка, 1984. 251 с.

Софія БАЙЛИМ,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Вікторія ЛІПІЧ,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

СТРУКТУРНО-СЛОВОВІРНІ ТИПИ КОМПЗИТНО-СУФІКСАЛЬНИХ ІМЕННИКІВ З ФОРМАНТОМ –К(А) В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Актуальність. Серед новоутворень сучасної української мови композитно-суфіксальні іменники становлять значну частину її лексику, який постійно збільшується. Вони мають цілком очевидні й специфічні семантико-структурні ознаки, певні умови й особливості функціонування. За спостереженнями лінгвістів, такі лексеми становлять 10 відсотків словникового складу української мови [1:89]. Адже назви, утворені шляхом осново-, словоскладання чи

скорочення слів, мають кілька вагомих переваг перед іншими номінаціями. По-перше, вони завжди компактніші за розміром та емніші за значенням, ніж словосполучення, порівняння чи навіть речення, на основі яких будуються. По-друге, «за багатьох комунікативних ситуацій виникає необхідність у висловленні двох ідей однією лексемою, словом» [2:26]. А звідси випливає закон економії лінгвальної енергії. По-третє, складні слова, порівняно з простими, мають «більші стилістичні можливості, більшу пізнавально-оцінну силу, більшу понятійну й естетичну місткість» [2:25].

Ступінь досліджуваності проблеми. Зазначені одиниці неодноразово привертала увагу дериватологів, зокрема, композитні іменники в діахронії досліджували О. Білих, Н. Москальова, Л. Павленко, Л. Полюга та ін. Композити та юкстапозити сучасної української мови описано в працях Л. Азарової, О. Безпояско, К. Городенської, В. Горпинича, М. Доленка, Є. Карпіловської, Н. Клименко, М. Плющ, Н. Родзевич, С. Рудницького та ін. Проте композитно-суфіксальна підсистема іменників з суфіксом **-к(а)** в українській мові вивчена фрагментарно й потребує більш детального дослідження.

Мета і методи дослідження. Мета пропонованої наукової розвідки – аналіз словотвірної структури та семантики підсистеми композитно-суфіксальних іменників з суфіксом **-к(а)** в сучасній українській мові. Для розв'язання визначених у роботі завдань використовувалися різні методи лінгвістичного аналізу. Основним є описовий метод у поєднанні з елементами компонентного та валентного аналізу, а також метод перифразування при визначенні семантики композитно-суфіксальних дериватів.

Сутність дослідження. У процесі історичного розвитку в українській мові сформувалася словотвірна підсистема структурних типів композитних іменників на позначення осіб. Окрему групу складають похідні з суфіксом **-к(а)**. Опорні основи таких композитів вербальні та субстантивні. В обстежених джерелах залежні основи окреслених композитів виражені основами іменників, прислівників, займенників та числівників.

У пропонованій розвідці розкриті питання словотвірної структури та семантики композитів з суфіксом **-к(а)**, що називають особу, яка виконує дію або пристосована для виконання дії, що названа основою дієслова та конкретизована в залежній основі.

Майже всі аналізовані композити полімотивовані. Вони утворені або від базового словосполучення (*копильть губи – губокопилька*), або від нульсуфіксальних композитів чоловічого роду (*злодій – злодійка*), або від композитів на *-тель, -ник, -ач, -ець, -ок* (*письмоводитель – письменниця*). Композити-назви **осіб** з опорною **вербальною** основою та залежною **субстантивною** е

назвами осіб як носіїв процесуальної ознаки, що визначає їх уподобання, погляди, моральні якості: *пустомолка* (СУМ III 401) «розм., рідко, жінка, яка говорить багато і беззмислово»; *зубоскалка* (СУМ III 727) розм. «рідко, жіноче до зубоскал»; *лиходійка* (СУМ IV 497) «жіноче до лиходій»; *вітрогонка* (СУМ I 689), *вітровійка* (СУМ I 688) «легковажна жінка»; *лизоблюдка* (СУМ IV 484) «зневажливе, жіноче до лизоблюду» (у пропонованому композиті опорний компонент займає препозитивну позицію); *серцеїдка* (СУМ IX 150) «жарт., жінка, яка користується великим успіхом у чоловіків»; *шелухвістка* (СУМ XI 438) розм. «пуста, нерозсудлива жінка» опорний компонент стоїть у препозиції тощо.

Реєструються похідні, залежні основи яких виражені основами **прислівників**: *дармоїдка* (СУМ II 212), *вільнодумка* (СУМ I 675) «жіноче до вільнодумець» тощо.

Підгрупа композитів із залежними основами, мотивованими **займенниками** та **числівниками**, є кількісно обмеженою: *самолюбка* (СУМ IX 39) «жінка, егоїстичної вдачі»; *самохвалка* (СУМ IX 49) «та, що сама себе вихваляє»; *однолюбка* (СУМ V 636) «жінка, яка все життя любить одного чоловіка».

У сучасній українській мові активно творяться композитно-суфіксальні найменування виконавців дії за сталим чи тимчасовим заняттям або професією із залежною **субстантивною** основою: *хліборобка* (СУМ XI 82) «жінка, селянка, яка займається хліборобством»; *домосідка* (СУМ II 366) «жіноче від домосід»; *заставодержателька* (СУМ III 328) «юрид., жіноче до заставодержатель»; *квартиронаймачка* (СУМ IV 130) «жіноче до квартиронаймач»; *орденоноска* (СУМ V 742) «розм., жінка, нагороджена орденом»; *шкуродерка* (СУМ XI 486) розм. «1) жінка, що знімає шкуру з убитих тварин; 2) жорстока жінка» та ін.

У сучасній українській мові функціонують композити-назви осіб за характерною ознакою з опорним **субстантивним** компонентом: *чужоземка* (СУМ XI 380) «жінка, родом з чужих земель»; *еєрхоумка* (СУМ I 337) «зарозуміла, поверхова жінка»; *босоніжка* (СУМ I 222) «босонога дівчина»; *чорнобривка* (СУМ XI 357) «та, що має чорні брови»; *чорноголовка* (471) «та, що має чорний колір волосся»; *великороска* (СУМ I 321) «висока жінка»; *іноземка* (СУМ IV 32) «жіноче до іноземець» та под.

Серед композитів з опорним субстантивом виділяються такі, що мотивовані **нумерально-субстантивними** основами: *шістнадцятилітка* (СУМ XI 468) «дівчина шістнадцяти років»; *полупанійка* (СУМ IV 103) «розм., жінка, наполовину пані» (пані *на скільки?* на половину).

Описувані іменники з **опорним субстантивом** творяться також на базі **прикметниково-іменникового** словосполучення: *білоручка* (СУМ I 184) «людина, яка мало працює та цурається фізичної роботи»; *тонкослізка* (СУМ X 191) «розм., людина, схильна до плачу».

Основні висновки. Отже, у сучасній українській мові активно побутують композитні іменники з суфіксом **-к(а)** на позначення осіб. Вони поділяються на два структурні різновиди: з опорним субстантивним та вербальним елементами. Морфологічне вираження першого компонента має значно більше різновидів і представлене субстантивними, ад'єктивними, прономінальними, адвербіальними та нумеральними основами. Досліджені деривати позначають осіб за характерною чи процесуальною ознакою, професією та родом занять. Окремі композити мають метафоризоване значення, що не дорівнює сумі значень їх складових елементів, виходить за її межі. Творення розгляданих дериватів супроводжується певними морфонологічними явищами (відтинанням кінцевого елемента одного із похідних складної лексики, чергуванням голосних та приголосних).

СКОРОЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ

СУМ – Словник української мови : У 11 т. [ред. кол.: І. К. Білодід (гол.) та ін.]. Київ : Наукова думка, 1970 – 1980.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : навч. посібник. Київ : Вища школа, 1999. 207 с.
2. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. Київ : Наукова думка, 1984. 251 с.
3. Федурко М. Ю. Морфологія відіменникового словотворення в сучасній українській мові : автореф. дис. ... д-ра філол. наук / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О.О.Потебні. Київ, 2005. 36 с.

Зоряна БІЛОВОЛ,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Неля ПАВЛИК,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ПОНЯТТЯ ПРО ЕПІТЕТИ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ПАРАДИГМІ

Актуальність наукової роботи визначається необхідністю вивчення епітета як окремого стилістичного прийому, що характеризує ідіостиль письменника. **Мета** статті – з'ясувати теоретичні основи вивчення епітетики в лінгвостилістиці. Епітет

одвіку привертав до себе увагу багатьох учених-мовознавців та літературознавців, зокрема теоретичним підґрунтям пропонованого дослідження стали праці О. Волковинського, С. Бибик, Р. Зорівчак, В. Красавіної, Л. Мацько, Т. Онопрієнко, Л. Шутові та ін. **Методи** дослідження – у роботі застосовувалися метод лінгвістичного опису мовних фактів та семантико-стилістичний метод.

Епітет у своєму історичному розвитку належить до провідних способів словесно-художнього осмислення та відтворення картини світу. Його почали вивчати ще стародавні риторики. Відомо, що перші згадки про епітет з'являються в роботах античних теоретиків Арістотеля та Квінтіліана. У перекладі з грецької мови він означає «*прикладене слово, додане*». Прикладеним іменем називав епітет Арістотель. Учений у третій книзі «Риторики», розмірковуючи над місцем епітета в поетичному мовленні, робить висновок, що епітет є одним із найбільш «приємних» засобів прикрашання поезії. Квінтіліан також дотримувався думки, що епітет використовується не стільки для збагачення мови, скільки для її прикраси. Мислитель, проте, вивчає епітет глибше, ніж його попередники, виділяючи в процесі своїх досліджень два його види: 1) ті, які нічого не додають до змісту слова, і 2) ті, що змінюють смислове навантаження лексеми, додаючи нові якісні ознаки, і в такій функції вони стають тропами. Квінтіліан вважав, що головною окрасою епітета є переносне значення, у якому його вживає оратор чи письменник.

До другої половини минулого сторіччя дослідники розглядали епітет лише як прийом прикрашання мови, спосіб її увиразнення. І лише в останні десятиліття його починають розглядати з погляду лінгвостилістики. У сучасних наукових дослідженнях епітет потрактовують як «стилістично маркований атрибут, що містить естетичну оцінку зображуваних явищ, є засобом виразності, емоційності, образності і функціонально реалізується як експресема» [2:7]. Дослідження природи епітета передбачає аналіз комплексу факторів, які відображають його різні аспекти, а саме: семантику, структуру, рівень засвоюваності в мові, стійкість компонентів, стилістичне забарвлення та образний потенціал тощо.

Епітет як стильовий засіб ґрунтується на поєднанні предметно-логічної та контекстуальної семантики, яка може бути зреалізована через слово, словосполучку і навіть речення. Тому доцільно розмежовувати епітет та логічне означення. Логічне означення є винятково об'єктивним і не містить оцінної компоненти. Епітет же репрезентує суб'єктивну оцінність та розкриває індивідуальне емоційно забарвлене ставлення автора до зображуваного явища. Для прикладу розглянемо словосполучення **білий сніг, блакитне**

небо, круглий стіл, де прикметники виступають у функції логічних означень і вказують на загально визнані якості предметів. Прикметники ж у словосполученнях *буйний вітер, згубні чари, промениста діва* вказують на присутню якість предмета чи особи і є суб'єктивно та оцінно маркованими.

У мовознавчих студіях епітет визначається як атрибутивна одиниця, що має спеціальні семантичні характеристики. Так, словник лінгвістичних термінів (укладачі Д. Ганич, І. Олійник) позиціонує епітет як «один із основних тропів, художнє образне означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість предмета, поняття, дії. Найчастіше епітетами виступають означення-прикметники, у широкому розумінні епітетами називають іменники-прикладки, а також прислівники, які метафорично пояснюють дієслово» [1:76]. Розрізняють постійні епітети, що повторюються при тих самих іменниках, та індивідуально-авторські.

В енциклопедичному виданні «Українська мова» (2004 р.) епітет потрактовують як художнє означення або обставину способу дії, які образно змальовують особу, предмет, дію чи явище або виражають емоційне ставлення до них. Указується, що епітет підкреслює ознаку (колір, розмір, форму, якість, властивість тощо) описуваного, найхарактернішу щодо певної життєвої ситуації або художньої мети мовця [4:175]. У «Словнику тропів і стилістичних фігур» епітет позиціонують як художнє означення здебільшого прикметникового типу, що вказує на певну рису, ознаку чи якість об'єкта і надає йому присутньої характеристики [3:71]. При цьому наголошується, що епітет розширює уявлення про предмет, ураховуючи при цьому його індивідуальні особливості, а також своєрідне сприйняття його автором. Деякі лінгвістичні дефініції поняття «епітет» ґрунтуються на його синтаксичній атрибутивній функції.

Лінгвістичні дослідження не виключають здатності епітета виступати образотворчим засобом, але ця функція не є основною і відіграє другорядну роль. Мовознавці вказують насамперед на семантичні особливості епітета, його емоційно-оцінні конотації і морфолого-синтаксичні характеристики.

Можемо стверджувати, якщо основною відмінністю епітета від логічного означення у літературознавстві є обов'язкова функція створення образності, то у лінгвістиці вирішальне значення має конотативна та семантична складова епітета.

Отже, епітет потрактовують як слова чи вирази в атрибутивній або обставинній синтаксичній функції, котрі наділені експресивним та емоційно-оцінним навантаженням з метою вираження суб'єктивного та індивідуально-авторського бачення об'єкта і які здатні виступати в ролі художнього образного означення. З одного боку, епітет виступає

як атрибутивний компонент при означуваному слові, він наділений експресивним навантаженням та емоційно-оцінними конотаціями. З іншого боку, завдяки семантичним особливостям епітет сприяє створенню образу і, значить, може набувати властивостей тропа.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ганич І. Д., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа, 1985. 360 с.
2. Підкамінна Л. В. Епітет Т. Г. Шевченка: генеза, структура і сучасна мовна рецепція : автореф. дис. ... канд. філол. наук. 10.02.01 / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2011. 20 с. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/36414> (дата звернення: 01.02.2024).
3. Святовець В. Ф. Словник тропів і стилістичних фігур. Київ : Академія, 2011. 174 с.
4. Українська мова: Енциклопедія / ред. кол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зеблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

Віта БУГАЄВА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга СОПІНА,**

к.філол.н., доцентка (БДПУ)

ВИНИКНЕННЯ ЕЛІПСИСУ В МОВЛЕННІ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальним на сьогодні питанням взаємодії людської свідомості та мовлення присвячені праці психолінгвістів Н. Акімової, О. Антіпова, Л. Безугла, Н. Дячук, Г. Лазаренко, Т. Осіпову, О. Сенічевої, О. Швець тощо. Говорячи про відмінність думки від мовлення, вони вказують на наявність внутрішнього мовлення, що істотно відрізняється від вже оформленої та вираженої думки. Це так зване «внутрішнє програмування» мовленнєвого висловлювання, засноване на знанні дійсності: «У внутрішньому мовленні... зв'язки предметні, тобто змістовні, а не формальні» [2:3]. «Система мови не забезпечує всієї різноманітності розумового процесу, і мова починає «вводити» свої, необхідні мовленнєвому процесу, одиниці» [3:10].

Внутрішнє мовлення ґрунтується на знанні дійсності – «позатекстової ситуації», «аперцепційної бази». Фонд певних знань мають обидва суб'єкта комунікації, що дозволяє реципієнту зрозуміти зміст, оскільки для того, хто сприймає мовлення, важлива не форма, а смислове навантаження. Свідомість реципієнта завжди активна, і

«розуміння людиною відбувається шляхом хіба що перекладу з «мови слів» на «мову образів» і «мову думки».

Мета дослідження – з'ясувати причини появи еліпсису як мовленнєвої конструкції з незаміщеними синтаксичними позиціями в мовленні.

О. Швець [3] зазначає, що основна причина появи в розмовних мовленнєвих конструкціях із незаміщеними синтаксичними позиціями – це знання суб'єктами комунікації невербальної інформації або відсутність інтересу до цієї інформації з боку того, хто говорить.

Що стосується мови художньої літератури, то механізм виникнення невербальних компонентів тут подібний до механізму його виникнення в розмовному мовленні. «Ми розуміємо не текст, а світ, що стоїть за текстом» [2:4]. Наявність формальних перепусток можлива завдяки позатекстовій інформації, яку читач отримує, аналізуючи мовну картину тексту твору.

Говорячи про процес виникнення у мовленні еліптичних конструкцій, слід врахувати умови, у яких цей процес можливий. Л. Безугла [1] називає присудок «сильним» компонентом при висловлюванні, що продовжує «діяти за його відсутності» [1:132]. Еліптування без відшкодування в контексті можливе лише для одиниць «сильної» позиції, тоді як еліпсис другорядних членів неможливий через їхню несамостійність, зв'язок з іншими одиницями. Виникненню периферійних образів дійсності, які у мовленні займають позиції другорядних членів, сприяє контекст чи ситуація, що й обумовлює структуру неповних конструкцій. Еліпсис же можливий тільки за наявності у свідомості читача компонента, що «опускається».

Отже, виникненню в мовленні конструкцій із незаміщеними синтаксичними позиціями сприяє потік внутрішнього мовлення, що характеризується не формальними, а змістовними зв'язками та відношеннями і засновані на загальному та особистому фонді знань суб'єктів комунікації. Таким чином, комуніканти роблять смисловий, а не формальний мовний аналіз інформації, що отримується, це сприяє формуванню в мовленні вербально невиражених одиниць. Тож, еліпсис як різновид конструкцій із незаміщеними синтаксичними позиціями можливий лише за наявності у свідомості читача формально невираженого компонента.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у діалогічному дискурсі : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 332 с.
2. Сенічева О. А. Засоби вираження внутрішнього мовлення в художньому тексті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.15 – загальне мовознавство. Донецьк, 2005. 20 с.

3. Швець О. В. Когнітивний підхід до вивчення номінативних речень. *Психолінгвістика*. 2014. Вип. 16. С. 279–288. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2014_16_29 (дата звернення: 1.02.2024).

Олена ГОРБАНЬ,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Валерій БОГДАН,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ПОВТОР ЯК ХАРАКТЕРНА РИСА ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ ДЖОНА ГРІШЕМА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ХЛОПЦІ З БІЛОКСІ»)

Актуальність даної роботи пов'язана з необхідністю подальшої розробки проблеми повторюваності, оскільки це явище має великий стилістичний потенціал, який ще не повністю розкрито в попередніх дослідженнях. Крім того, до теперішнього часу повтори ще не були об'єктом спеціального дослідження як компонент індивідуально-авторського стилю Джона Грішема.

Ступінь дослідженості проблеми. Повтор є об'єктом вивчення не лише лінгвістики, але і суміжних наук: логіки, психолінгвістики, психології, прагматики, теорії комунікації. У сучасній лінгвістиці повтору присвячений цілий ряд наукових праць, дається доволі детальна класифікація різних його видів [див. напр. 1; 3–5]. Поза сумнівом, великий дослідницький матеріал, присвячений повтору, свідчить про багатоплановість і багатогранність цього явища. У тексті повтор може виступати як засіб інтенсифікації авторської дії, передавання різної модальності дії, як засіб композиційного й архітектонічного розчленування текстового цілого, оформлення абзаців, а також як елемент побудови мовних лейтмотивів. Через повторювані слова встановлюється асоціативний зв'язок між різними предметами зображення, які тематично пов'язані. У багатьох авторів описані види повтору і їхні функції, визначені основні межі різних функціональних стилів, але, на нашу думку, недостатньо встановлені закономірності вживання певного виду повтору в кожному з них.

Мета роботи – вивчити характер структурної та функціональної реалізації лексичних і синтаксичних повторів у художньому тексті (на матеріалі одного з останніх романів Джона Грішема «Хлопці з Білокси» (2022 р.) і зробити висновок про можливість залучення повторів до номенклатури синтаксичних одиниць, які можуть розглядатись як ознака індивідуально-авторського стилю цього письменника.

Методи дослідження. Методологічною базою дослідження є системно-функціональний підхід до вивчення синтаксичних явищ. Виходячи з мети та матеріалу дослідження, у роботі застосовано такі методи: індукції, дедукції, описово-аналітичний; методи порівняння, аналізу та синтезу, трансформаційний і контекстологічного аналізу.

Сутність дослідження. Так само як і інші фігури мови, повтори представляють собою деяке цілеспрямоване відхилення від нейтральної синтаксичної норми, для якої досить однократного вживання слова. Ми візьмемо за основу визначення, що повтор – це «стилістична фігура, фігура мовлення, що являє собою повторення послідовності звуків, слів, словосполучень в одному висловленні для виділення певних думок, фраз, деталей в описах, для посилення виражально-зображальних потенцій мови» [2:570]. Як відомо, синтаксичний повтор являє собою універсальне явище та включає в себе анафору, епіфору, анадіплосіс, рамкову конструкцію і полісиндетон. Виходячи з мети нашого дослідження, ми проаналізували повтор як художній засіб у творі роману та виділили такі універсальні функції, які ним виконуються.

1) Функція посилення виразності (емфаза). Для її реалізації можуть використовуватися будь-які стилістичні прийоми, засновані на синтаксичному повторенні.

«If they didn't like the vice there, they could stay home or go to New Orleans. But if they chose to spend their money in Biloxi, they knew they would not be bothered by the police».

2) Функція послідовності передавання інформації.

«The day after Pearl Harbor, he joined the Marines and left home for the first time. He shipped out with First Infantry Division and saw heavy action in North Africa. In 1944, he landed with the first wave at Anzio when the Allies invaded Italy. Because he could speak Croatian, he and a hundred others were sent to Eastern Europe where the Germans were on the run. Early in 1945, he set foot in the old country, the birthplace of his father and grandfathers, and he wrote Aaron a long letter describing the war-torn land. He ended with: Thanks, Father, for having the courage to leave home and seek a better life in America».

3) Функція висловлювання багатократності або тривалості дії.

«Privacy was one issue. Space was an even larger one. The house was cramped and would only become more so as their children grew. But any upgrade would be a challenge. With three small children underfoot, Agnes was unable to work, which was a blow because, when full-time, she earned more than Jesse. His salary was not yet \$3,000 a year, and pay raises for schoolteachers were never a priority».

4) Функція наростання. Ця функція споріднена з першою функцією, зазначеною вище. Різниця полягає в тому, що наростання висловлює поступовість і збільшення сили емоцій.

«He would be the first lawyer from the Point, the first of all those children and grandchildren of immigrants who had worked and sacrificed in the new country. There were rumors that he would leave and rumors that he would stay. Would he go to work in a nice firm in Biloxi, or would he open his own shop on the Point and help his people?»

5) Функція створення ритму тексту. Повторення одних і тих же одиниць (слів, словосполучень і цілих речень), як і в поезії, сприяє більш чіткої ритмічної організації пропозиції, часто наближає таку ритмічну організацію до віршованого розміру.

«She was afraid of squealing on anyone; she was afraid of everything at the moment, and needed a friend».

6) Функція додання ясності тексту через надмірність (тавтологію). Повтор може бути використаний не тільки в стилістичних цілях, він може бути і засобом додання ясності висловленої через надмірність, що допомагає уникнути туманності викладу.

«So, you do this all the time?»

«No, not all the time».

7) Функція текстоутворювання. Роль повтору в текстах різних жанрів і стилів вивчалася в роботах різних лінгвістів. Разом з тим повтор не завжди оцінюється як конструктивний елемент побудови тексту. Наше дослідження тексту роману доводить, що повтор є одним із важливих текстоутворювальних елементів. У наведеному прикладі прізвище одного з персонажів знаходиться і в завершальному реченні третього розділу, і в першому четвертого, таким чином поєднуючи ці розділи змістово та синтаксично.

«His only equal was his friend Keith Rudy».

Chapter 4

«The Rudy clan had been on the Point almost as long as the Malcos».

Поряд зі своїми узуальними функціями, в певному контексті повтор нерідко виконує й оказіональні. У нижченаведеному прикладі повтор, окрім функції послідовного передавання інформації, явно виконує ще дві контекстуальні функції – протиставлення (and swore to tell the truth – started lying) і гумористичну (переліченням того, скільки разів збрехав один з персонажів, який у суді дав клятву на Біблії говорити правду:

«Nevin, thoroughly coached, frowned solemnly at the jurors as he put his hand on the Bible and swore to tell the truth, then started lying. He lied about the poker game with his three buddies, lied about the tryst with Bridgette at the precise moment Fortier and Rita were taking bullets, and he lied about the pistol».

Основні висновки. У ході аналізу тексту роману ми прийшли до висновку, що повтори у Джона Грішема можуть виконувати найрізноманітніші функції – посилення виразності, передавати значення послідовності, тривалості або монотонності дій, створювати ефект наростання. Крім цього вони можуть уточнювати сказане (тавтологічний повтор); бути засобом стилізації, мовної характеристики персонажа і виконувати ритмо- й утворювальну функції. Таким чином, ми маємо всі підстави зарахувати повтор до ознак індивідуально-авторського стилю цього письменника.

Розглянуті в даній роботі функції синтаксичного повтору ні в якій мірі не обмежують потенційних можливостей цього стилістичного прийому. Як і всякий засіб, розрахований на емоційний ефект – повтор є поліфункціональним, і його використання в художньому тексті залежить від жанрових особливостей, авторського стилю і дозволяє певні варіації й нововведення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайденко Ю. О. Синтаксичний повтор як стилістичний засіб вираження авторської мови (на матеріалі роману Шарлотти Бінґхем «The White Marriage»). *Держава та регіони. Серія «Гуманітарні науки»*. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. № 3 (50). С. 14–19.
2. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 920 с.
3. Жук Т. В. Лексичний та синтаксичний повтор в українській народній творчості (на матеріалі українських народних казок) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2005. 18 с.
4. Рижкова В. В. Повтор як один із типів структурних зв'язків речень в науковому дискурсі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. Харків, 2008. Вип. 53. № 798. С. 78–81.
5. Холод І. В. Лексико-синтаксичний повтор у мові сучасної української преси : структура та прагмалінгвістичні функції : автореф. дис. ... д-ра філософ : 035 Гуманітарні науки. Філологія. 2021. 209 с.

Дар'я ГОРУЛЬКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ШКОЛА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ВИКОРИСТАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ІГОР У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

Оволодіння англійською мовою на початковому етапі є ключовим для подальшого успішного навчання. Цей період визначає створення міцного фундаменту знань і навичок, а також формування мотивації до вивчення мови. Одним з найважливіших аспектів вивчення англійської мови на цьому етапі є засвоєння граматики. Адже саме вона дає розуміння структури мови, правил побудови речень та закономірностей мовлення. Однак традиційні методи вивчення граматики можуть викликати у дітей складнощі у оволодінні матеріалом. Саме тому використання ігор стає актуальним та ефективним способом зробити процес навчання цікавим, захоплюючим та ефективним.

Сьогодні питання використання ігрових методів у навчанні граматики англійської мови активно досліджується (С. Кулик, Н. Котик, Н. Павлюк, Н. Прокопчук та ін.), але тема потребує подальших досліджень, що й актуалізувало обрану нами тему. Отже, мета даного дослідження полягає у вивченні та обґрунтуванні доцільності використання граматичних ігор у навчанні англійської мови на початковому етапі.

Як згадувалося раніше, навчання граматики є складним аспектом викладання іноземної мови для дітей молодшого шкільного віку. Воно полягає в тому, щоб сформувати в учнів граматичні навички в продуктивних (говоріння і письма) та рецептивних (аудіювання й читання) видах мовленнєвої діяльності в межах визначеного програмою граматичного мінімуму. Граматичні навички повинні визначатися такими рисами як автоматизованість, стійкість і гнучкість [2:70].

Вивчення термінів, правил і численних винятків може викликати труднощі. Тому, аби підвищити мотивацію молодших школярів, необхідно збагатити навчальний процес особистісно орієнтованим та цікавим матеріалом. У цьому випадку на допомогу приходять граматичні ігри. Під якими розуміються ігрові вправи, метою яких є формування іншомовних граматичних навичок шляхом багаторазового та різноманітного виконання мовних або

мовленнєвих дій, які стають особистісно значущими для учня, оскільки є вмотивованими участю в ігровій діяльності.

Як відомо, навчальний процес з іноземної мови передбачає три основні методичні етапи. Це етап ознайомлення з новим іншомовним матеріалом; етап тренування, необхідний для формування й розвитку відповідних навичок і вмінь; етап практики в застосуванні вивченого матеріалу у процесі вирішення учнями комунікативних задач [1:18].

Ігрові форми і прийоми дуже різноманітні і можуть бути використані на кожному етапі роботи з граматикою. На перших етапах доречно використовувати типові ігрові вправи, які зроблять процес запам'ятовування матеріалу цікавим. На завершальному етапі ігри дозволяють створювати цілком реальні ситуації спілкування між учасниками гри, оскільки відбувається вживання нового матеріалу у мові в конкретних ігрових ситуаціях

Грамотичні ігри переслідують наступні цілі: навчити учнів вживати мовні зразки, що містять певні граматичні труднощі; створити природну ситуацію для вживання даного мовного зразка; розвинути мовну активність і самостійність учнів [3:257].

Для того, щоб ігри приносили бажані результати, вони мають бути підібрані відповідно до рівня підготовки учнів, їхнього віку та матеріалу, який потрібно вивчити чи закріпити. Ігри стають складними, коли завдання або тема невідповідні чи виходять за межі знань учнів. Важливо, щоб гра мала зрозумілі правила та залучала всіх учнів і проходила під контролем вчителя.

Використання ігор у навчанні граматики має багато переваг. Т. Султанова виділяє наступні: (1) ігри можуть знизити рівень тривожності, що підвищує ймовірність засвоєння матеріалу, (2) вони дуже мотивують, а також дають сором'язливим учням більше можливостей висловити свої думки та почуття, (3) також ігри дозволяють учням набути нового досвіду в межах іноземної мови, що не завжди можливо під час звичайного уроку, (4) ігри вносять різноманітність, «розбивають лід» і подають нові ідеї, (5) у легкій, невимушеній атмосфері, яка створюється під час використання ігор, учні запам'ятовують матеріал швидше і краще, (6) граматичні ігри – це хороший засіб для практичного застосування знань, оскільки вони надають модель того, для чого учні будуть використовувати мову в реальному житті, (7) ігри захоплюють, розважають, навчають і сприяють вільному володінню мовою [4:35].

Отже, використання граматичних ігор на початковому етапі вивчення англійської мови – це ефективний спосіб зробити процес навчання цікавим і захоплюючим для учнів початкової школи. Вони дають учням можливість практикувати мову в ігровій формі, що робить процес навчання більш природним та ефективним. Крім того,

існує безліч різноманітних граматичних ігор, які можна підібрати відповідно до віку, рівня знань та інтересів учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гордеєва А., Кулик С. Мотивація англомовної комунікативної діяльності молодших школярів за допомогою граматичної гри. *Іноземні мови*. 2012. № 1. С. 17–18.

2. Котик Н. Розвиток граматичних навичок в учнів початкових класів при вивченні англійської мови. *Педагогічний пошук*. 2021. № 4 (112). С. 69–72.

3. Скакальська А. Використання граматичних ігор у навчанні німецької мови на початковому етапі. *Студентський науковий альманах факультету іноземних мов ТНПУ ім. В. Гнатюка*. 2019. № 1 (16). С. 255–258.

4. Sultanova D. The use of games in learning english grammar. *Proceeding of uzbek-indonesian joint international conference*. 2011. P. 35–36.

Ігор ГРИГОР'ЄВ,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Андрій МОРОЗ,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ВИКОРИСТАННЯ КВЕСТІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

На сучасному етапі у рамках концепції Нової української школи велика увага приділяється питанню підвищення мотивації, збереження та розвитку в учнів інтересу до вивчення іноземної мови. У методиці навчання іноземних мов постає актуальне завдання – створення сприятливих умов для вивчення мови, підбір таких методів навчання, які б дозволили у кожного учня стимулювати інтерес та мотивацію до вивчення іноземної мови, проявляти фантазію та творчість.

Впровадження нових інформаційних технологій привертає до себе дедалі більшу кількість прихильників цифровізації. Використовуючи у своїй роботі інтерактивні ігрові методи, вчителі виділяють квести як один із ефективних способів вивчення іноземної мови. Проблему використання квестів в освітньому процесі вивчали як вітчизняні (І. Сокол [1], Н. Кононець, О. Мішагіна), так і зарубіжні дослідники.

Появі інтерактивної технології квест в освітньому процесі сприяли комп'ютерні ігри жанру «Quest» основною ідеєю яких був пошук рішень логічних завдань шляхом взаємодії з навколишнім віртуальним середовищем. Англійське слово «Quest» означає «пошук, предмет пошуків, пошук пригод» [3], що у фольклорних

творах представляло собою подорож персонажів до певної мети через логічні ланцюжки рішень та подолання численних перешкод. Як правило, герої під час своїх мандрів зустрічали різних персонажів, які або їм допомагали, або заважали.

Розробниками технології веб-квестів вважаються Bernie Dodge – професор освітніх технологій університету Сан-Дієго (США) та його учень – Tom March, викладач англійської мови школи міста Пауей штату Каліфорнія. Вченими було визначено веб-квест як «дослідницьку діяльність, в якій частина або вся інформація, з якою взаємодіють учні, надходить із ресурсів в Інтернеті...» [4]. Це визначення останнім десятиріччям було уточнено та адаптовано для різних дисциплін.

З 1995 року Bernie Dodge та Tom March займалися структуруванням нового виду навчальної діяльності поряд з розробкою ключових атрибутів WebQuest як однієї із стратегій успішної інтеграції інтернет-ресурсів у навчальний процес. Мета розробників – розвиток навичок критичного мислення, мотивація учнів, азарт у гри-змаганні. Саме процес гри, чи то на комп'ютері, чи у реальному житті став основою, яка з часом виявилась дуже популярною у педагогіці [2]. З того моменту, як Bernie Dodge розробив свою модель у 1995 році, багато педагогів зробили свій внесок як у теорію, так і в практику веб-квестів.

Вчений створив [3] інноваційні Internet-додатки для інтеграції у навчальний процес при викладанні різних навчальних предметів. Квестом він назвав сайт, що містить проблемне завдання та передбачає самостійний пошук інформації в мережі Інтернет. Вчений виділив три принципи класифікації веб-квестів: за тривалістю виконання; за предметним змістом; за типом завдань, що виконуються учасниками [3].

Набір навичок для створення веб-квесту може бути визначений таким чином: дослідницькі навички; аналітичні навички; виробничі навички [3].

Сьогодні структура веб-квестів зазнала змін і розробляється відповідно до потреб та стилів навчання конкретної цільової групи. Квести можна використовувати на різних рівнях навчання в освітньому процесі. Вони можуть охоплювати окрему тему, весь навчальний предмет, а можуть бути міжпредметними. Перевагою квест-уроків є використання активних методів навчання. Вони можуть бути призначені як для групової, так й індивідуальної роботи.

Отже, завдяки індустрії розваг та розвитку популярності квест-румів, слово «квест» привертає до себе увагу дітей молодшого шкільного віку. Це популярно, цікаво, загадково та незвичайно.

Урок-квест – урок, який відбувається в ігровій формі із застосуванням технології проблемного навчання. В уроці-квесті є усі

ознаки дидактичної гри, тимчасова закінченість, певні правила, відведені ролі, результат та завдання для учнів [1].

За структурою освітні квести класифікуються на: *лінійні*, в яких гра побудована за ланцюжком: розгадавши одне завдання, учасники отримують наступне, і так поки не пройдуть увесь маршрут; *штурмові*, де всі гравці отримують основне завдання та перелік точок з підказками, але при цьому самостійно обирають шляхи вирішення завдань; *кільцеві*, вони є той самий «лінійний» квест, але замкнений у коло. Команди стартують із різних точок, які будуть для них фінішними [1].

На уроках англійської мови у початковій школі для вибору теми та сюжету квесту потрібно звернутися до того, що цікаво молодшим школярам: ігри; популярні мультфільми та фільми; музика та музичні напрямки; спорт; блогери.

Уроки-квести можна використовувати на будь-якому етапі проходження теми, починаючи із запровадження нового матеріалу до узагальнення знань. Наприклад, відгадками на кросворди чи головоломки можна починати знайомство з новою лексикою, яку теж потрібно зібрати разом та визначити тему. Як узагальнення учні можуть виконувати різноманітні завдання з пройденої теми, отримуючи винагороду за кожну виконану. Це можуть бути шматочки карти або пазла, ключі або підказки, зібравши які докупі, учні зможуть отримати кінцевий результат.

Крім того, на уроках-квестах можна використовувати усі аспекти мови, що вивчається. Завдання можуть містити в собі аудіювання, читання, говоріння та письмо. Ми можемо використовувати їх як для вивчення розмовних тем, де в числі завдань може бути створення відео-ролика або запис аудіо-письма, так і для закріплення або повторення граматики. Наприклад, правильно складене речення або правильно поставлене питання потрібній людині можуть бути ключем-підказкою для виконання наступного завдання. Уроки-квести можуть бути організовані як у рамках однієї лексико-граматичної теми, наприклад, простий теперішній час і тема «Мій день», де всі завдання учням необхідно виконувати строго у межах заданої теми. Так і для узагальнення різноманітного матеріалу, вивченого протягом чверті, півріччя чи року тощо.

Тематичні уроки-квести, що проводяться на традиційні свята країни мови, що вивчається, наприклад, «Різдво», «Хелловін», «День святого Валентина» допомагають учням поринути в атмосферу іншої країни, значно підвищити їх інтерес до предмету. Для таких уроків доречно використовувати декорації, предмети інтер'єру чи костюми.

Допомагають уроки-квести і для вивчення країнознавчого

матеріалу. Учні можуть збирати шматочки карти Великобританії, Лондона чи англomовних країн. Або мандрувати якоюсь однією країною, отримуючи підказки та відкриваючи нові пам'ятки на карті, з метою дійти до якоїсь певної точки.

Таким чином, уроки-квести допомагають значно підвищити пізнавальну активність учнів за рахунок залучення кожного до процесу проходження гри, підвищують інтерес до предмета та знання мови, адже у деяких ситуаціях навіть формулювання завдань доводиться сприймати англійською мовою. Зазначені інтерактивні методи, звісно, неспроможні повністю замінити традиційні види уроків іноземної мови, але допомагають урізноманітнити навчальний процес і занурити учнів у незвичайний світ нових знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сокол І. М. Впровадження квест-технологій в освітній процес : навчальний посібник. Запоріжжя : Акцент Інвест-трейд. 2013. 87 с.
2. Dodge B. Some Thoughts about Webquests. (1995). URL : http://webquest.sdsu.edu/about_web-quests.html. Title from the screen. (Accessed: 07.05.2015).
3. Dodge B. WebQuests: Past, Present and Future. In A. A. Carvalho (org), *Actas do Encontro sobre WebQuest*. Braga: CIEEd, 2006. P. 3–7.
4. March T. WebQuests 101 : Tips on Choosing and Assessing WebQuests. *Multimedia Schools*. 2000. 1 (5), P. 55–58.

Яна ГУБЕНКО,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ольга СОПІНА,**
к.філол.н., доцентка (БДПУ)

ПОРІВНЯННЯ ЯК МОВНИЙ ПАРАМЕТР ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

Актуальність дослідження пов'язана з назрілою необхідністю вивчення особливостей мови та стилю сучасного художнього дискурсу не лише як відображення літературного процесу, а й як важливої складової концептосфери авторської свідомості.

З середини ХХ століття авторська мова (ідіостиль) став об'єктом вивчення лінгвістики (див. роботи В. Виноградова, І. Ковалика, Н. Шульжук та ін.). Однак, незважаючи на наявність цілої низки робіт, відкритим залишається питання про лінгвістичну природу та функціонування експресивних засобів мови у текстах художніх творів окремих авторів.

Метою роботи є дослідження порівняння як мовного параметра художнього дискурсу.

Порівняння представляє найпростішу форму образності мови, в якій суб'єкт і об'єкт порівняння як два компоненти зіставлення вербалізовані двома словами [4:507].

Деякі мовознавці розглядають порівняння у співвідношенні з метафорою (Н. Арутюнова, В. Телія), інші з'ясовують специфіку вираження порівняльних відношень (Ю. Апресян, В. Кононенко), вивчають порівняння як засіб формування індивідуально-авторського стилю (Л. Голоух, Л. М'яснякіна), визначають статус порівнянь у фразеологічному фонді мови (Л. Авксентьєв, М. Алефіренко, А. Найда), описують функції порівнянь у різних функціональних стилях мови (В. Вомперський, О. Некрасова).

Серед лінгвістів полеміку викликає віднесення порівняння до тропів. На думку одних, згідно з Я. Голоух, не зазнають змін значення слів у порівняннях. На думку інших, самостійною семантичною одиницею є образне порівняння і відбувається «приріст смислу», і в цьому випадку порівняння в точному значенні терміну можна вважати тропом [1:134].

Структурними елементами порівняльної конструкції, відповідно до класифікації Л. Голоух, є: 1) предмет (суб'єкт) порівняння; 2) основа (ознака) порівняння; 3) образ (об'єкт) порівняння [1:6].

Через структурне розмаїття порівняння виділяється при зіставленні з іншими тропами і виступає у формі порівняльного звороту, який приєднується завдяки сполучникам *начебто, немов, як* та ін.: «*Війна стала великою, як життя, як смерть*» [2:68] (О. Довженко). Порівняльні підрядні конструкції можуть приєднувати ці ж підрядні сполучники: «*Живемо, як поліпи на кораловому рифі*» [2:253] (О. Довженко).

Зіставлення як форми порівнянь, які виконують функції художнього тропу, Н. Тарасенко пропонував відокремлювати від образотворчих засобів мовлення: «Не треба думати, що кожного разу, як людина скаже *немовби*, то при цьому неодмінно буде порівняння. Іноді формою порівняння користуються для повідомлення чогось нового» [3:205].

Отже, порівняння тісно пов'язане з ціннісною картиною світу, з уявленнями людини про погане / гарне, красиве / некрасиве, що вводить до параметрів порівнянь такі складові, як оцінність і експресивність. За допомогою порівнянь у процесі мовної реалізації виявляється світогляд письменника, актуалізується концептосфера авторської свідомості, формується мовний образ автора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голоюх Я. В. Порівняння як структурно-стилістичний компонент художнього тексту : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1996. 20 с.
2. Довженко О. П. Господи, пошли мені сили : щоденник, кіноповісті, оповідання, фольклорні записи, листи, документи / ред. рада В. Шевчук та ін. Харків : Фоліо, 1994. 655 с.
3. Тарасенко Н. Д. Деякі питання поетики. Київ : Наука, 1983. 196 с.
4. Українська мова: енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. А. Тараненко. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с.

Єлизавета ДЕМИДОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Оксана ДУБРОВА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

**AUTHENTIC TEXTS IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS AS A
MEANS OF FORMING FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE**

Geopolitical, communication, and technological changes in society have involved a considerable number of people of various ages, professions, and interests in both direct and indirect communication. Consequently, the demand for the use of foreign languages has increased. A priority direction in learning foreign languages has become mastering them as a means of communication. Therefore, the current state of Ukraine's international relations, its integration into the European and global space, necessitates considering a foreign language as an important tool for intercultural communication.

An interactive approach to learning foreign languages is particularly relevant today in the sphere of developing language skills and cultivating competencies such as linguistic, communicative, and sociocultural. The main goal of foreign language education is to shape the participants' communicative competence, with communicative skills formed on the basis of linguistic knowledge and skills. The development of communicative competence depends on sociocultural and sociolinguistic knowledge, skills, and abilities that facilitate the individual's integration into another society and contribute to their socialization in a new community.

Therefore, for contemporary language education, interdisciplinary integration, multilevelty, variability, and orientation towards the intercultural aspect in language acquisition are extremely necessary.

Achieving this goal involves forming foreign language competence in monological speech as a component of general foreign language communicative competence of students through the use of a foreign

language to prepare them for intercultural communication in various areas of activity: personal, professional, educational, and public. The use of authentic texts, which serve not only as a source of information but also as objects of investigation and interpretation, can contribute to the development of sociocultural competence –one of the components of students' overall foreign language communicative competence – as genuine professionals and users of the foreign language. The use of authentic texts as one of the effective means in the process of forming sociocultural competence in Ukrainian students emphasizes the relevance and expediency of research.

Analyzing critical material on this topic (works of such scholars as T. Dutkevych, I. Yeremenko, M. Syrotiuk, I. Fedukh, and others), we can identify substantive aspects of the authenticity of educational texts: cultural, informative, situational, national mentality, reactive, formatting, and authenticity of educational tasks related to the texts.

Cultural authenticity involves how texts that narrate the history of the country whose language is being studied, its capital, landmarks, traditions, culture, etc., contribute to expanding the worldview of learners and simultaneously serve as a means of language learning. Studying the culture of another nation through language is one of the important aspects of cultural dialogue in the modern world. Achieving cultural authenticity in educational texts allows teachers to more effectively fulfill two crucial tasks – teaching language and teaching culture.

Informative authenticity is determined by the presence of new information in every natural text that would interest the anticipated reader. This requirement is relevant for educational texts as well: their content is selected according to the age-specific features and interests of learners, and diverse information is assessed in terms of both its significance and accessibility to them. A text can be considered informatively authentic if it naturally captivates the reader or listener's interest.

Situational authenticity assumes the naturalness of the situation proposed as an educational illustration, the interest in the proposed topic, and the natural emotional discussion by learners. The text is composed in a way that the reader or listener can recognize a familiar type of text in their everyday life. These may include personal letters, anecdotes, jokes, articles from newspapers or magazines, advertisements, culinary recipes, scientific-popular and country-studies texts. Such genre and compositional diversity of applied authentic materials allow students to become acquainted with language clichés, phraseology, vocabulary related to different spheres of life and belonging to different styles. They also serve as an excellent material for learning natural language behavior in various situations of everyday life, fostering a positive attitude towards the subject.

National and mental authenticity. When selecting authentic texts, one must not forget about the national specificity of the country whose language is being studied. Attempting to depict a typical situation for native speakers may not always be adequately perceived by the reader or listener. This is especially relevant when the author and the audience represent fundamentally different cultures, diverse social stereotypes, and values.

Reactive authenticity. In real life, any heard or read text evokes a certain reaction from us. Therefore, when selecting educational texts, it is important to ensure their ability to elicit authentic emotional, cognitive, and linguistic responses from learners. Reactive authenticity is achieved through various means. Exclamatory sentences, exclamations, rhetorical questions, reinforcing constructions, and evaluative words give expressiveness and emotional coloration to authentic texts, capturing the interest of the reader or listener.

Authenticity of formatting. In the educational process, specially crafted instructional texts are utilized. It is essential to create the impression in learners that they are reading a «real» text, not just another exercise, as such an attitude enhances motivation for learning and interest in the material. The authenticity of text formatting plays a crucial role in this aspect. Educational texts are often accompanied by drawings, diagrams, and geographical maps, bringing them closer to content-similar texts existing in non-educational environments.

In an audio text, the auditory elements (so-called «environmental clues») play a crucial role: the sounds of traffic, conversations of pedestrians, phone rings, music, etc. These elements help better understand the nature of the circumstances presented, forming the skill of perceiving a foreign language against the backdrop of various obstacles we inevitably encounter in everyday life.

Authenticity of tasks related to texts. Authentic tasks stimulate the interaction of the reader or listener with the text (audio text) based on operations that occur in non-educational environments while working with information sources.

Thus, the substantive authenticity of educational text is determined by the following criteria: 1) the text should reproduce the features of the culture and mentality of native speakers; 2) it should contain new and interesting information for students; 3) naturally represent characters and circumstances in the text; 4) evoke a natural emotional response; 5) be accompanied by authentic illustrative material; 6) tasks related to the text should be authentic.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дуткевич Т. В. Психологічні основи використання інтерактивних методів навчання у процесі підготовки спеціалістів з вищою освітою. *Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога. Зб. наук. праць*. Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2003. С. 26–33.

2. Єременко І. І. Автентичні тексти як ефективний засіб формування іншомовної особистості студента. URL : <http://www.psyh.kiev.ua> (дата звернення: 18.01.2024).

3. Сиротюк М. В. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів-філологів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Соціологія. Психологія. Педагогіка»*. Додаток 4, том III (15). Тематичний випуск № 3 / відп. ред. : І. П. Маноха. Київ : Гнозис, 2009. С. 545–552.

4. Федух І. С. Психолого-педагогічні умови ефективного оволодіння іноземною (англійською) мовою у ВНЗ України у світлі європейської інтеграції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Соціологія. Психологія. Педагогіка»*. Додаток 4, том III (15). Тематичний випуск № 3 / відп. ред. : І. П. Маноха. Київ : Гнозис, 2009. С. 635–641.

Анастасія ДІМІТРОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Оксана ХАЛАБУЗАР,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

МЕТОДИКА ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ (CLIL) В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ми живемо в час інновацій, які сьогодні є родзинкою будь-якої галузі науки та освіти. Сучасні соціально-економічні тенденції висувають більші вимоги до вищої освіти, зокрема до лінгвістичної. Тому сьогодні дуже важливо запроваджувати інноваційні методи та технології вищої освіти, спрямовані на підготовку нового покоління майбутніх спеціалістів, які дотримуються гнучкого та оригінального способу мислення в сучасному контексті викладання.

Контентний підхід до вивчення мови запропонував чеський філософ і педагог Іоанн Амос Коменський, акцентуючи увагу на ефективному викладанні іноземної мови. Іншою впливовою фігурою в цьому контексті є Матіас Бель, який займався педагогікою, філософією, філологією та історією. Бел, директор двох гімназій у багатомовному співтоваристві, мав на меті полегшити вивчення іноземних мов, вважаючи це вивченням шкільних предметів. Він виступав за використання нової лексики для розуміння навколишньої дійсності.

До 1970 року програми інтегрованого навчання з змісту та мови використовувалися в окремих лінгвістичних регіонах, щоб допомогти дітям оволодіти мовами за допомогою двомовних інструкцій, причому Канада була однією з перших, хто їх прийняла. Згодом програми мовного занурення, що викладають як контент, так і нерідні мови, набули широкого поширення в Канаді, США та інших країнах. У 1966 році в Англії запровадили метод Language Across the Curriculum (LAC), заснований на міжпредметному підході до вивчення іноземних мов. Успіх програм інтегрованого навчання привернув європейський інтерес до розвитку мовної політики. Постанова Європейського парламенту 1983 року була спрямована на підвищення якості викладання іноземних мов.

Термін CLIL (Content and Language Integrated Learning) був введений у 1994 році Девідом Марчем, дослідником з Університету Юваскюля, Фінляндія. У 2005 році він запропонував CLIL як загальний термін для різних двосторонніх методів, зосереджених як на вмісті, так і на мові. Останні дослідження CLIL привернули увагу лінгвістів, педагогів, психологів, неврологів та інших спеціалістів завдяки комплексному підходу до вивчення цього явища [2].

CLIL – це підхід до навчання, який поєднує вивчення змісту та мови, наголошуючи на важливості одночасного розвитку в обох сферах. Ключовим аспектом є інтеграція вивчення мови в рамках уроків і навпаки, створюючи симбіотичні відносини. Однак, поряд зі змістом і мовою, є третій важливий елемент – розвиток навичок навчання [3]. Таким чином, CLIL працює як трикомпонентна технологія, наголошуючи на реалізації змісту, мови та навичок навчання в ширшому освітньому контексті. По суті, освіта в стилі CLIL спрямована на досягнення трьох основних цілей: засвоєння змісту, розвиток мови та вдосконалення навчальних навичок [4].

Теоретичні основи білінгвального навчання через інтеграцію змісту та мови в нелінгвістичному університеті розроблені такими дослідниками, як Ф. Болл, Д. Койл, О. Мейер та ін. Вони підкреслюють кілька переваг використання інтегрованого навчання змісту та мови (CLIL) у вищій освіті:

1) Підвищення мотивації: Інтегровані заняття підвищують мотивацію учнів до вивчення мови, оскільки вони сприймають мову як інструмент для розуміння змісту та взаємодії з ним. Мотивація виникає з бажання досягнути і використати предмет;

2) Розширені можливості спілкування: студенти мають більше можливостей говорити та писати про процеси, які вони спостерігають та аналізують. Це дозволяє їм ділитися своїм досвідом з однокласниками;

3) Застосування знань та навичок: учні вчать застосовувати нові знання та навички, набуті завдяки комплексному підходу;

4) Мова як професійний інструмент: вивчення мови стає потужним інструментом для розширення професійних знань і навичок;

5) Культурне збагачення: CLIL допомагає розширити кругозір і культурні цінності студентів;

6) Розвиток співпраці та незалежності: учні вчать співпрацювати та стають більш незалежними у навчанні;

7) Досвід реального життя: CLIL створює досвід «реального життя», зосереджуючись на вродженій здатності вивчати мову, яку люди мали в дитинстві та підлітковому віці.

8) Гнучкість: підхід є гнучким і може бути легко застосований до різних контекстів навчання, навчальних програм або освітніх систем.

Впровадження методології CLIL у спеціалізованих школах пострадянських країн, зокрема в Україні, не просунулося настільки широко, як в інших країнах, особливо в університетських умовах. Незважаючи на це, ми вважаємо, що з огляду на поточні інтеграційні процеси та наголос України на підвищенні рівня володіння іноземними мовами, існує потреба переглянути та розглянути впровадження методології CLIL як у школах, так і в університетах по всій країні [1:240].

Після успішних експериментів з методом CLIL у різних країнах виникли дискусії щодо його більш широкого застосування. У Франції, Бельгії (Фламандське співтовариство), Литві, Швеції, Ісландії та Норвегії дебати зосереджувалися на таких проблемах, як потенційний вплив на рідну мову, зниження знань предметів і впровадження методів CLIL на різних рівнях освіти. Головною проблемою залишається нестача кваліфікованих викладачів, у Болгарії виникають такі проблеми, як вимоги до зарплати та робоче навантаження.

Незважаючи на різноманітні проблеми, характерні для кожної країни, пов'язані з людськими ресурсами, законодавством, матеріалами, фінансами та навчальним процесом, успіхи очевидні. У Болгарії отримав підтримку проект, спрямований на створення курсів CLIL для вчителів-предметників та розробку навчальних матеріалів [4]. Методологія CLIL узгоджується з функціональним підходом до викладання іноземних мов, створюючи захоплююче мовне середовище, змістовний контекст і посилюючи мотивацію. Хоча під час впровадження CLIL виникають типові проблеми, досвід Болгарії та інших країн підтверджує його ефективність. Подальші дослідження мають вивчити доцільність впровадження методології CLIL у вищих навчальних закладах України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виселко А. До проблеми визначення поняття іншомовного занурення. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. URL : http://ubgd.lviv.ua/konferenc/kon_ikt/Section6/Vyselko.pdf (дата звернення: 05.02.2024).
2. Content and language integrated learning. Teaching English British council. URL : [https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/educational-policies-practices/articles/content-and-language#:~:text=Content%20and%20Language%20Integrated%20Learning%20\(CLIL\)%20has%20become%20the%20umbrella,studying%20a%20content-based%20subject.](https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/educational-policies-practices/articles/content-and-language#:~:text=Content%20and%20Language%20Integrated%20Learning%20(CLIL)%20has%20become%20the%20umbrella,studying%20a%20content-based%20subject.) (дата звернення: 05.02.2024).
3. Fortanet-Gomez I. CLIL in higher education towards a multilingual language policy. Bristol : Multilingual Matters Publ., 2013. 312 p.
4. Mehisto P., Marsh D., Frigols M. J. Uncovering CLIL. Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education. Oxford : Macmillan Education Publ., 2012. 238 p.

Наталія КІРІЧУК,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Олена КРИЖКО,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЕКСПРЕСИВНА СВОЄРІДНІСТЬ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

Індивідуально-авторські утворення як стилетвірний засіб у системі мови художніх творів досліджували такі мовознавці, як В. М. Русанівський, С. Я. Єрмоленко, А. П. Коваль, В. А. Чабаненко.

Окрему увагу дослідників привертає індивідуальний стиль П. Загребельного; письменник увійшов в історію сучасної української літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття як експериментатор, чия художня творчість відзначається постійним прагненням до новацій у галузі художнього слова. Проте словотвірний аспект вивчення okazionalizmів П. Загребельного не було предметом спеціального вивчення. Тому актуальність нашої роботи визначається встановленням структурно-семантичних особливостей okazionalizmів у творах письменника. Мета нашого дослідження – проаналізувати стилістичні особливості okazionalizmів у творах П. Загребельного. У роботі використано описовий метод з елементами лінгвостилістичного аналізу.

Експресивність – це «інтенсифікована (збільшена, підсилена) виразність, така психологічно й соціально мотивована властивість

мовного знака, що деавтоматизує його сприйняття, підтримує загострену увагу, активізує мислення людини, викликає напругу почуттів у слухача (читача)» [4:9]. До експресивних лексико-семантичних найменувань у сучасній літературній мові дослідники відносять такі, що за своєю природою містять власне оцінну характеристику (зневажливість, збільшеність, згрубілість, лайливість, вульгарність, поблагливість, пестливість, зменшеність тощо).

Особливою експресивністю і характером уживання відзначаються такі лексеми, які є індивідуально-авторськими утвореннями. Якщо для звичайних слів головною функцією є номінативна, то для okazіоналізмів – експресивно-зображальна. При цьому індивідуально-авторські утворення несуть у собі інформацію про об'єкт, конкретно співвіднесений із об'єктом позамовної дійсності. Наприклад, відприкметниковий іменник «*обдертюх*» [2:84] органічно вписується у контекст тому, що він називає особу за конкретною емоційно-експресивною ознакою саме так, як вона ніколи не була названа.

Крім цього, письменник створює виразні okazіональні значення за допомогою інших мовних засобів, а саме: 1) зміни синтаксичної функції слова: «*рудооко*» [3:435]; 2) «відродження» згаслої продуктивності: «*трегубо*» [1:394]. Експресивність okazіоналізмів залежить від історичного контексту, напр.: «*обсоюзені*» [3:341].

Ступінь okazіональності, а значить і експресивності різних okazіональних слів у П. Загребельного неоднаковий. Okazіоналізми, утворені за високопродуктивними словотвірними моделями, містять у собі слабкий заряд експресивності і можуть наближатися до тієї межі, яка відділяє їх від неекспресивних слів, позбавлених емоційних, модальних, прагматичних, стилістичних та інших відтінків. До них належить частина okazіоналізмів на *-ість*: «*чистість*» [3:444], *-ство* (*-цтво*): «*мугирство*» [3:451]. Особливу увагу привертають слова, утворені на індивідуально-авторському, некодифікованому матеріалі, напр.: «*залізнозадство*» [3:482]. Умовно їх можна кваліфікувати як такі, що мають значний вияв експресивності.

У мові прози П. Загребельного виразно виявляють свої стилістичні властивості ті словотвірчі засоби, в яких експресивність зумовлена включенням деяких розмовних елементів. Наприклад, okazіоналізми з нульовим суфіксом: «*Мовч!*» [2:98]. Okazіоналізми здебільшого вступають у мотиваційні відношення з аналогічними словотвірними моделями, конкретними словами тощо. Так, за словотвірною моделлю утворені номінації *дієписець* – літописець, *безганебно* – безгрішно.

Отже, в індивідуальному словотворенні письменника високою стилістичною активністю позначені такі суфікси розмовно-

стилістичного потенціалу, як *-иськ-* (обозовисько), *-яр-* (блокнотяра), *-юр-* (фашистюра); відприслівникові дієслова з суфіксом *-к-* (тишкати). Оказіоналізмам П. Загребельного притаманне входження в текст, коли одна і та ж словотвірна модель служить основою для побудови цілого ряду оказіоналізмів, так що сама модель наділяється специфічною семантикою. Ці оказіоналізми дуже рідко співвідносяться з центральною темою твору, їх функція інша: створити емоційно-експресивне сатиричне тло, дати негативну оцінку описуваних явищ, подій, характерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загребельний П. Вигнання з раю : роман. Київ : Рад. письменник, 1986. 456 с.
2. Загребельний П. Диво : роман. Київ : Дніпро, 1971. 672 с.
3. Загребельний П. Тисячолітній Миколай : роман. Київ : Довіра, 1994. 636 с.
4. Чабаненко В. А. Стилістика експресивних засобів української мови. Запоріжжя : ЗДУ, 1993. 215 с.

Аліна КОСТЕЦЬКА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ШКОЛА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ІНТЕГРАЦІЯ ПІСЕНЬ У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ УВАГИ І КОНЦЕНТРАЦІЇ

У наш час, де велика кількість інформації швидко змінюється і доступна за миттєвим натиском кнопки, проблеми концентрації під час навчання стають все більш поширеними. Це важливо у вивченні іноземних мов, де вимагається постійна увага до правильної вимови, розуміння тексту та активного поповнення нових слів і знань граматики.

Коли вчителі стратегічно інтегрують музику у своє навчання, це може бути надійним та креативним способом залучення учнів та урізноманітнення контенту. Тому використання популярних або повчальних пісень, мелодій і текстів для академічних уроків у навчальній програмі – це використання потужного та універсального людського захоплення музикою. Багато дослідників та вчителів займалися теоретичними та практичними аспектами інтеграції музики з вивченням іноземних мов. Серед них можна відзначити роботу І. Беха, І. Комісарової, А. Утіна, Ю. Стиркіної, Г. Падалки, Т. Мьорфі, К. Людке, Л. Спічера, Ф. Раушера та інших. Названа проблема

знайшла вираження у роботах Сари Гонсер та Харриет Табмен, але багато аспектів залишилися поза увагою дослідників.

Причиною актуалізації нашої теми є те, що мелодія активує як ліву, так і праву частину мозку одночасно, а активація обох півкуль може максимізувати навчання та покращити пам'ять [2]. Це також може мати реальний вплив на результати учнів. Decades of research встановили, що коли студенти отримують доступ до більш ніж однієї сенсорної системи при взаємодії з новою інформацією чи процесом, який часто називають «multimodal learning» – вони вивчають матеріали ретельніше. Визначення пов'язаної музики або пісні з переважно візуальним завданням, іншими словами, покращує навчання, додаючи багатий слуховий канал.

Але музика також готує мозок до набагато більш широкого спектру важливих когнітивних завдань. У 2016 році дослідники з Вашингтонського університету, дійшли висновку, що маленькі діти, які уважно слухали мелодії, стали більш чутливими до ритмів розмовної мови, а також покращили свої здібності до фокусування. І згідно з дослідженням 2019 року Університету Джона Хопкінса, коли вчителі використовують, до прикладу, інтегрований у мистецтво підхід до викладання наукового контенту, він був настільки ж ефективним і в деяких випадках кращим, ніж звичайні методи навчання, допомагаючи студентам краще засвоювати вивчене.

Англійські пісні мають вплив на навички аудіювання, словниковий запас та розмовні навички. Той факт, що ви починаєте звертати увагу на слова та промовляти тексти пісень автоматично активізує навички аудіювання. Також пісні дають слухачам ідеальні моделі вимови, практикуючи це ми намагаємось імітувати носіїв мови та вчимося говорити краще. Зазвичай ритм, призводить до кращої вимови, інтонації та більшої вільності. Поповнення словникового запасу є важливим аспектом для учнів і слухаючи музику засвоюються нові слова, які, як правило запам'ятовуються.

А для кращого засвоєння та зосередження треба обирати мелодії, які не дають спати але й не змушують підлаштовуватись під такт і уникати музики з текстом, який може відволікати. Крім того, деякі дослідження показали, що фонова музика з іноземними або невідомими текстами найбільш абстрагує.

Смак у музиці у кожного різний, але коли справа доходить до створення найкращого музичного плей-листу для навчання, є кілька жанрів та порад, які слід враховувати:

- Go Classic – заспокійливі звуки classical orchestra music, підвищують настрій і продуктивність, що робить його чудовим для навчання.

• Електронна музика – New Age та ambient EDM music хороши варіант для тих, хто не любить класику. Підійдуть будь-які пісні з невеликою кількістю текстів.

• Loaf hip hop – це стриманий, ненав'язливий тип музики ідеально підходить для навчання, оскільки він включає низький ЧСС, природні звуки і часто не має текстів.

• Саундтреки до фільмів або ігор – оберіть свою улюблену відеогру або саундтрек до фільму для наступної навчального періоду. Або шукайте компіляцію партитур саундтреків онлайн.

Таким чином, інтеграція англійських пісень з відповідними характеристиками в процес навчання може бути корисною стратегією для покращення уваги та концентрації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gonser S. 6 Smart Ways to Bring the Power of Music Into Your Classroom. URL : <https://www.edutopia.org/article/6-smart-ways-bring-power-music-your-classroom/> (дата звернення 20.01.2024)

2. Can Music Help You Study and Focus? URL : <https://www.nu.edu/blog/can-music-help-you-study-and-focus/> (дата звернення:21.01.2021)

3. Impact of English Songs in a Student's life. URL : https://www.linkedin.com/pulse/impact-english-songs-students-life-gayathre-jothikumar-?trk=article-ssr-frontend-pulse_more-articles_related-content-card (дата звернення: 21.01.2024)

Дарія КОЧАН,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Неля ПАВЛИК**,
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ФУНКЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПЕЙЗАЖНИХ ОПИСІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ

Актуальність дослідження. У практиці мовного спілкування вироблено схеми усталених структурних параметрів, які формують висловлювання, спрямовані на реалізацію певної комунікативної інтенції. Вони позначаються терміном *функційні типи мовлення*.

Поняття «функційно-змістовий тип викладу» (для позначення цього поняття в лінгвістичних працях використовуються й інші терміни, а саме: *типи тексту, композиційно-мовленнєві форми, функціонально-смісловий тип мовлення, функціональні типи*) введене в науковий та навчальний обіг з часів виникнення класичної

риторики, воно не раз ставало предметом спеціальних досліджень. Проте досі, на думку багатьох учених, не вироблено систему критеріїв для виділення та розмежування різних функційних типів. В останні роки в працях лінгвістів переважає комплексний підхід, при якому враховуються комунікативні, смислові та структурні показники текстів. Це дозволяє зробити висновок, що «функціонально-смислові типи мовлення – це не уривок тексту, це не складова одиниця тексту, а спосіб організації повідомлення, спосіб викладу внутрішньотекстових одиниць» [1:148].

Мета статті – розглянути функційну природу пейзажного опису в художньому дискурсі. Теоретичним підґрунтям пропонованого дослідження стали дослідницькі праці О. Нечасової, А. Загнітка, В. Кухаренка, Т. Насалевич, О. Калінюк, Г. Матковської, І. Семенчук, Г. Пасічник, М. Лапій та ін. **Методи** дослідження – у роботі застосовувалися метод лінгвістичного опису мовних фактів та семантико-стилістичний метод.

Функційно-змістові форми (а саме: розповідь, роздум, опис) виступають як відносно стабільні комбінації різних мовних рівнів, мовних одиниць у структурі тексту. Вони не пов'язані з функціональними стилями. Кожна з них може бути реалізована у текстах будь-якого стилю.

Пейзаж дефінують як зображення картин природи, що виконує в художньому творі різні функції залежно від стилю та творчого методу письменника. Він є універсальною формально-змістовою категорією, що служить організації ідейно-тематичного та просторово-часового рівнів тексту, а також вирізняється стилістичною та смисловою поліфункціональністю.

Дослідники називають пейзаж важливою композиційною частиною твору, компонентою художнього світу, елементом виразності, відзначають також різноманітність пейзажів та їхніх функцій. У літературознавчих джерелах пейзаж трактують як художнє змалювання краєвиду, природи, будь-якого незамкнутого простору зовнішнього світу і вважають одним із важливих композиційних елементів художнього твору [4:195; 5:542].

Виділяють такі основні типи пейзажу в художньому творі: загальна характеристика; характеристика конкретних її станів (територія, природа як місце дії); пейзажні штрихи; природа як джерело словесної образності. Крім цього, пейзаж класифікують як епічний, лірико-психологічний, соціально спрямований, пейзаж-жанр, пейзаж історичний чи філософський.

Згідно з традиційними визначеннями образних засобів, розрізняють пейзаж-епітет, порівняння і пейзаж-метафору, а за

лексико-семантичним складом описових конструкцій виокремлено ландшафтноромінантні (описи різних типів місцевості: долин, гір, скель, провалів); гідроромінантні (пейзажі рік, озер, морів, океанів); флороромінантні; астрономоромінантні (зображення неба, хмар, небесних тіл); метеоромінантні (описи погодних явищ і опадів); добово- і сезонноромінантні; урбо- і кантріоромінантні (краєвиди сільської або міської місцевості) [3].

Узагальнюючи представлені в наукових студіях класифікації, виділимо такі функції пейзажних описів у художньому творі: 1. Функція позначення місця та часу дії. 2. Функція створення емоційного тла подій. 3. Психологічна функція. 4. Функція сюжетного мотивування (розвитку дії, кульмінації). 5. Пейзаж як форма присутності автора (відображення авторської позиції). 6. Функція створення національного колориту. 7. Естетична функція. 8. Текстотворча функція.

Аналіз обстеженого текстового матеріалу дозволяє зацентувати увагу на двох основних функціях пейзажу в художньому тексті:

1) створення тла для сюжетних ліній твору, зокрема, пейзаж виступає засобом репрезентації місцевого колориту, наприклад: «...*Вересень огорнув Атени духотою, безмежне місто, схоже на кар'єри з велетенськими кубами брил, розпеченими спекою до білоти, безладно збігало з гірських схилів і тлумилось у низовині...*» [2]; «*А вона вже давала про себе знати: західний схил чистого неба затаєвся сірими перистими хмаринками, вони розповзались небокраєм, набухали й блідли, ніби наливалися затаєною злістю на беззахисний світ; врешті десь із Дельф чи Фессалонік потягнуло холодним цугом, й море зловісно застугоніло, проте ще стримувало лють...*» [2].

2) характеротворча функція, коли пейзаж стає засобом змалювання образу персонажа, його характеру, стану, наприклад: «*Він ішов легкою, пружною ходюю, волосся його лагідно ворухив вітерець, шуміли про щось дерева, шаруділи куці, шепотіла трава, але він нічого не слухав, бо не бажав слухати. Серце його й вуха його були глухі нині, бо дзвеніла одна лиш пісня – пісня кохання*» [6:79]. Виконуючи характеротворчу функцію, пейзаж може виражати або гармонію персонажа з природою, або їх антагонізм, тобто картини природи можуть збігатися з людськими переживаннями (пейзаж-консонанс) і можуть протиставлятися їм (пейзаж-дисонанс) [7].

Отже, можна зробити висновок, що у використанні пейзажу в літературі спостерігаються дві основні тенденції: природа як тло події (об'єктивно-історичне зображення) та як засіб художнього відтворення внутрішнього життя (психологічний пейзаж).

ЛІТЕРАТУРА

1. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту: Теорія і практикум : наук.-навч. посіб. Донецьк : ДонНУ, 2006. 289 с.
2. Іваничук Р. Бо війна – війною... Через перевал : романи. Харків : Фоліо, 2008. 447 с. URL : <https://www.rulit.me/download-books-357835.html?t=fb2> (дата звернення: 03.02.2024).
3. Лапій М. М. Психологічний пейзаж у прозі Івана Франка. Семантика і поетика : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 / Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2016. 20 с.
4. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 624 с.
5. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів [та ін.]. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
6. Покальчук Ю. В. Шабля і стріла. Харків : Фоліо, 2003. 543 с.
7. Хандарис Ю. В. Функціонування пейзажу як елемента композиції літературно-художнього твору. URL : http://www.rusnauka.com/13_EISN_2012/Philologia/3_110058.doc.htm (дата звернення: 03.02.2024).

Ельвіра КОШЕЛЬ,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ШКОЛА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРИ STARDEW VALLEY У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ

У сучасному світі знання англійської мови є невід'ємною частиною успішного життя. Вивчення мови стає все більш актуальним, а пошук нових та цікавих методів навчання – ключовим завданням. Комп'ютерні ігри, як Stardew Valley, можуть стати ефективним доповненням до традиційних методів викладання та зробити процес навчання більш захоплюючим. Stardew Valley – популярна гра-симулятор життя на фермі, розроблена Еріком «ConcernedApe» Бароном. Надзвичайно схожа на популярну нині гру Minecraft. Гра дозволяє гравцям вирощувати культури, розводити худобу, ловити рибу, видобувати корисні копалини, добувати їжу та спілкуватися з жителями міста, які мають більше 1000 різних діалогів англійською мовою рівня B1.

Існує ряд наукових робіт, які присвячені дослідженню використання комп'ютерних ігор у вивченні мови. Одним із відомих дослідників у галузі відеоігор і вивчення мов є доктор Елізабет Р. Хейс. Вона проводила дослідження щодо використання відеоігор

як освітніх засобів, зокрема в контексті вивчення мови. Її робота зосереджена на тому, як цифрові ігри можуть полегшити засвоєння мови та покращити мовні навички. Джеймс Пол Джі, досліджував освітній потенціал відеоігор, зокрема їхній вплив на вивчення мови. Джі багато писав про відеоігри та навчання, наголошуючи на когнітивних і соціальних перевагах, які можуть запропонувати ігри. Дослідження показали, що ігри можуть допомогти учням покращити лексику, граматику, вимову, читання та письмо. Однак тема використання відеоігор у навчанні англійської мови поки що знаходиться на периферії наукових досліджень, що й покликала до життя наше дослідження.

Отже, мета нашої роботи показати можливості гри Stardew Valley у навчанні англійської мови.

Мета вивчення англійської мови в Stardew Valley зазвичай узгоджується з покращенням мовних навичок природним і захоплюючим способом у контексті гри. Ця гра Valley може бути корисним інструментом для розширення словникового запасу англійської мови. У ній гравці зустрінуть широкий спектр предметів, культур та ігрових механік, що відкриває можливості для вивчення нових слів та виразів. Наприклад, вони можуть натрапити на нові культури, такі як «blueberries» (чорниці) або «cranberries» (журавлини), та вивчити нові слова, пов'язані з рослинами.

Також гравці зустрінуть безліч текстових блоків у грі, таких як діалоги з персонажами, описи товарів, інструкції та інше. Це дає можливість практикувати читання аутентичних текстів на певному рівні складності. Персонажі міста в грі розмовляють англійською мовою на рівні B1, що дозволяє гравцеві практикувати розуміння прочитаного на реальних прикладах.

Щодо розвитку навичок спілкування, гравці можуть взаємодіяти з персонажами міста, виконуючи завдання та розмовляючи з ними. Це надає можливість практикувати реальні ситуації спілкування англійською мовою, включаючи відповіді на питання, прохання та надання інформації.

Гра також сприяє розвитку граматичних навичок. Текст в грі містить різні граматичні конструкції, що дозволяє гравцям побачити та використовувати різні граматичні форми в контексті. Це сприяє закріпленню використання граматичних правил та форм.

Звичайно, важливо пам'ятати, що Stardew Valley не повинна бути єдиним методом вивчення англійської мови. Тільки поєднання ігрових методів зі структурованою практикою та традиційними інструментами навчання допоможе створити всебічний підхід та отримати гарний результат у навчанні.

Однак, саме використання ігор у вивченні англійської мови може зробити цей процес динамічним і приємним та додати численні переваги. Захоплюючий ігровий процес, знання мови та можливості для активної практики можуть значно принести користь мотивованим учням. Однак його ефективність залежить від ретельної інтеграції в ширшу стратегію мовної освіти, урахування рівня володіння учнями та узгодження з конкретними освітніми цілями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буровицька А. І. Використання сучасних онлайн ігор у процесі вивчення іноземної мови. URL : <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2019/326-314-20.pdf> (дата звернення: 01.02.2024).
2. Диндаренко О. А. Заняття у формі комп'ютерної гри як інноваційна технологія навчання іноземних мов професійного спрямування. URL : <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2019/323-311-27.pdf> (дата звернення: 02.02.2024).
3. Ковальова Т. О. Про використання комп'ютерних ігор на заняттях англійської мови. URL : <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/download/10227/13428> (дата звернення: 02.02.2024).

Альона КАРПЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ганна ВУСИК,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ПЕЙОРАТИВНА ЛЕКСИКА У СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Актуальність дослідження визначається тим, що особливість семантики пейоративної лексики мало досліджена.

Сьогодні спостерігається глобальний, інтенсивний процес, де «демократизація мови» та поступове зникнення «цензури» та «чистоти» мови призводить до інтеграції нейтрального мовного стилю. Нецензурна лексика заповнила лінгвістичну сферу. Лайка використовується в художніх творах, у медіа, у публічних виступах чи в політичних дебатах, у соціальних мережах.

Актуальність зумовлена динамічним розвитком пейоративного пласту лексики.

Ступінь досліджуваності проблеми. Питання пейоративності як особливої лінгвістичної категорії, та визначення диференціальних ознак є актуальною, бо нечіткість кордонів між двома протилежними полюсами емоцій, створює труднощі для дослідження. Фактори, що слова визначають негативні явища, і виявляють власні специфічні

засоби реалізації негативної конотації, а також семантичні особливості різноманіття негативної оцінки, є обґрунтуванням для виділення пейоративності як особливої лінгвістичної категорії, яка відрізняє її від категорії емотивності, оцінюваності та експресивності.

Оцінка є базовим компонентом категорії пейоративності, яка протилежна до категорії меліоративності, має аксіологічний характер.

Деякі дослідники [1; 2; 4; 5] прирівнює пейоративність до негативної оцінки, залишаючи за дужками її онтологічну сутність, як факультативну складову, і схиляються до вузького трактування цього терміна. Ототожнення дерогативності з пейоративністю не завжди є допустимим. Про більш широкому трактуванні дерогативності свідчить той факт, що лексеми з емоційним компонентом містять виключно логічну оцінку.

У своєму дослідженні ми робимо спробу розглядати пейоративність як один з ключових компонентів емоційної конотації.

Мета – полягає в дослідженні семантики та функціонуванні пейоративної лексики в сучасній українській мові.

Сутність дослідження. Пейоратив – це слова та словосполучення, які висловлюють негативну оцінку, невдоволення, засудження, презирство.

Не дивлячись на те що за допомогою пейоративів виражаються негативні емоції, їх не варто плутати з ненормативною лексикою.

В українській мові є дві категорії слів, наприклад: пейоративи – *негідник, грубіянити*, меліоративи – *молодець, ексклюзивний*.

Пейоративна лексика не лише займає малу частину у величезному просторі аксіологічних механізмів, а й схожа на хамелеона, бо має властивість змінювати своє забарвлення і висловлювати різні відтінки почуттів. Наприклад, якщо в тексті є пейоратив, то ми можемо відчуті: і гнів, і глузування, і загрозу, і іронію, і сарказм, і обурення, і розчарування.

Процес пейоративності уособлює відхилення від соціальної норми, норм моралі та етики.

В українській мові пейоративні іменники утворюються цілою низкою способів словотворення, найбільш продуктивним з яких є афіксація, за допомогою суфіксів -ан, -ен, -уг(а), -ик(а), наприклад: *політикан, хитрюга*.

Також наголошуємо, що пейоративне слово задовольняє потреби індивіда у виявленні несхвального чи негативного ставлення до опонента, а також має динамічну і складну систему у внутрішньому лексиконі індивіда.

Основні висновки. Терміни «пейоратив» і «лайливе слово» повинні бути розмежовані, оскільки пейоративна лексика функціонує

не лише в якості лайки, а й в інших мовленнєвих актах невербальної агресії, які реалізують конфліктну стратегію і тактику особи.

Пейоративами називаються лексичні одиниці, що виражають негативну оцінку чогось або когось, несхвалення, осуд чи презирство. Незважаючи на те, що пейоративна лексика має спеціальні позначки у словниках, вона не обмежується лише фіксацією в лексикографічних джерелах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоконенко Л. А. Семантична деривація пейоративної лексики конфліктної комунікації. *Рідне слово в етнокультурному вимірі: зб. наук. праць / Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка*. Дрогобич: Посвіт, 2013. С. 23–28. URL: https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2013-5.pdf (дата звернення: 05.11.2022).

2. Вусик Г. Л. Лінгвокультурна адаптація вульгаризмів у російсько-українській війні. «*Співи Землі: біологія та екологія в літературі та культурі*»: матеріали міжнародної наукової конференції (22–23.09.2022) / [ред. кол. О. П. Новик, О. Д. Харлан]. Бердянськ: БДПУ, 2022. С. 290–293.

3. Вусик Г. Л. Способи вираження стратегій комунікативного саботажа. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського: серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2019. Т. 30 (69). № 3. С. 1–6.

4. Дацишин Х. Пейоративна лексика в політичних ток-шоу. *Теле- та радіожурналістика*. 2011. Вип. 10. С. 227–230.

5. Кульчицька О. В. Теоретичні підходи до пейоративної лексики у сучасній лінгвістиці. *Нова філологія: зб. наук. пр. / Запорізь. нац. ун-т*. 2012. № 53. С. 102–106.

Ірина ЛЕУТА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна ВУСИК,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОСУД ЯК СТРУКТУРНА ОДИНИЦЯ ВЕРБАЛЬНОЇ АГРЕСІЇ

Актуальність. З огляду на семантичні та прагматичні властивості виділяються оцінні мовленнєві акти, які орієнтовані на об'єкт, між них можна виділити власне оцінні (похвала, осуд) і емоційно-оцінні (захоплення, обурення, повага).

Вираження такого мовленнєвого акту як осуд не обмежується лише вербальними засобами, бо саме невербальні засоби дають можливість зрозуміти справжні почуття і думки співрозмовника, які обумовлені імпульсами підсвідомості.

Актуальність теми зумовлена тенденцією до дослідження системності мовлення як невід'ємної складової людської життєдіяльності, де осуд – це феномен із специфічними властивостями, які не можна повністю пізнати без поглибленого вивчення та систематизації.

Ступінь досліджуваності проблеми. Сьогодні осуд як структурна одиниця вербальної агресії знаходиться у фокусі уваги українських лінгвістів [1–6], які працюють у галузі психолінгвістики.

Мета – розглянути і проаналізувати осуд як структурну одиницю вербальної агресії. **Методи дослідження** мають комплексний характер. Методом семантичного аналізу одиниць у роботі є метод компонентного аналізу, суть якого полягає в розкладанні значення лексико-семантичних варіантів на ряд організованих компонентів (сем). Кожен лексико-семантичний варіант є ієрархічно організованою сукупністю сем – структурою, у якій виділяється інтегруюче родове значення (архісема), диференціальне видове (диференціальна сема), а також потенційні семи.

Сутність дослідження. Мовна (вербальна) агресія – термін, який використовується в сучасній науковій літературі щодо мовних феноменів, який прийшов у лінгвістику з психології.

Мовна діяльність особистості завжди виконувала вторинну функцію до свідомості.

Аналізуючи дослідження ХХ-ХХІ століття можна припустити, що існує архетип осуду, тобто модель «засудженої» поведінки, яка є в людській несвідомості і має якісь свої проєкції у певному мовленнєвому типі особистості.

Неможливо заперечувати перспективність спеціальної галузі мовознавства – психолінгвістики, де досліджуються питання психології та лінгвістики.

Головна відмінність психологічної маніпуляції від мовленнєвої у тому, що психологічна маніпуляція переважно несвідома і є осмисленим актом.

Мовна агресія асоційована із загальним агресивним станом суб'єкта, де об'єктом виступають окремі люди, група, суспільство. Спостереження доводять, що це як вид мовного впливу, який має на меті образа чи заподіяння шкоди.

Існує безліч психолінгвістичних класифікацій, що описують агресію, де мовна агресія є одним із таксонів, яка має такі види: фізична, вербальна, пряма, непряма, інструментальна, ворожа, альтруїстична. Набула широкого поширення класифікація агресії за Арнольдом Бассом, яка спочатку використовувалася для створення опитувальника з оцінки різних видів ворожості. Унікальність її в тому, що у складі є згадка про мовленнєву (вербальну) агресію, а також підрозділ цього

таксона на окремі підкласи: фізична – вербальна, активна – пасивна та пряма – непряма. Мовна агресія має такі типи (Таблиця 1):

Таблиця 1

Типи мовної агресії

за інтенсивністю	слабка («стерта») та сильна
за цілеспрямованістю	<ul style="list-style-type: none"> • умисна, ініціативна – усвідомлена, цілеспрямована; • усвідомлена недостатньо – неусвідомлена; • ненавмисна, реактивна, оборонна, захисна – нецілеспрямована
за характером виразності	явна (відкрита) та прихована (неявна)
за адресатом висловлювання	«перехідна» та «неперехідна»
за кількістю учасників	масова та соціально замкнута (міжособистісна, групова)

Хочемо підкреслити неймовірне термінологічне різноманіття феномену мовленнєвої агресії: словесна, мовна, вербальна, комунікативна, мова ворожнечі, словесний екстремізм.

Простежується недиференційований характер термінологічної синонімії: мовленнєвий – мовний – словесний – вербальний – комунікативний», а також варіативність у складі термінологічного поєднання «мовленнєва агресія»: агресія – агресивність. Також можливість використання в тексті однієї роботи різних термінів для описуваного досліджуваного явища.

Осуд є специфічним мовним актом, у якому простежується поєднання інтенцій засудження і звинувачення. Це не тільки несхвальна оцінка, а також вплив на емоційний стан адресата.

Причинами осуду є порушення норм і правил поведінки та етикету. В основі цього мовного акту знаходиться оцінка будь-яких дій у ситуації, емоційний вплив на співрозмовника.

Варіанти осуду можуть включати не тільки несхвалення, але й засудження, а також поєднання різних інтенцій, наприклад:

1. засудження «згори донизу» – варіювання зневаги та поваги. Мета такого осуду завжди полягає у чіткій афективної поляризації, у поділі на Я / Ви і ти. Той, хто говорить, вважає, що має вищий статус, найчастіше використовує натяки, яким не потрібно пояснення, оскільки вони показові.

2. засудження «знизу вгору», де той, хто говорить, висловлює зневагу не до соціального статусу адресата, а до його моральних якостей. Прикладом таких стосунків є висловлювання осуду молодшими щодо старших.

3. засудження при рівних відносинах партнерів, де осуд може проявляти лише рівноправний партнер, який у певній ситуації вважає, що він має висловити своє невдоволення щодо діяльності свого партнера. Засуджує той, хто вважає себе в праві це зробити в даний момент.

4. самозасудження, або самоосуд виражається негативною самооцінкою, а перебільшення її ступеня вказує на вимогливість до себе.

Треба зазначити, що вибір засобів оформлення україномовного мовного акту осуду зумовлений низкою прагматичних факторів. Зокрема, статус адресата та ступінь близькості відносин між учасниками комунікативного акта регулюють вибір форми звернення та ступеня категоричності формулювань. Наші спостереження доводять, що осуд використовуються з імпліцитною оцінкою, з семантичною інверсією, а також у формі питань: 1. Засудження з імпліцитною оцінкою. 2. Засудження з семантичною інверсією. 3. Засудження у формі питань.

Отже, поняття «мовна агресія» може бути використане для класифікації осуду, як виду (чи структурної одиниці) мовної агресії.

Основні висновки. На наш погляд, зіставлення стереотипів в оцінній діяльності дозволяє виявити специфіку мовленнєвої поведінки сучасного українця.

Сучасні дослідження щодо осуду здійснюються з прагмалінгвістичного, психолінгвістичного, соціолінгвістичного, культурологічного підходів.

Осуд як мовленнєве явище пов'язане з семантичним полем засудження.

Таксономічно осуд у нашому дослідженні розглядається з позицій: мовний акт, мовний жанр, мовна стратегія / тактика, структурна одиниця мовної агресії.

До осуду як мовного явища, на наш погляд, не застосовуються терміни «мовленнєвий вплив» і «мовленнєва маніпуляція», бо мовленнєвий вплив – результат будь-якої мовної діяльності, а не лише осуду, а мовленнєва маніпуляція має свідоме заповідання шкоди та приховування справжніх цілей суб'єкта (базовими рисами якого є спонтанність, відкритість намірів та емоційна «уразливість» суб'єкта. Проте, осуд може розглядатися як маніпуляція у психології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вусик Г. Поняття мовленнєвої агресії: психолінгвістичний аспект. Scientific research in the modern world. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Toronto, Canada, 2023. P. 491–495.

2. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ВКФ «БАО», 2011. 992 с.

3. Мусійчук Т. І. Обурення як конфліктоген і як реакція на конфліктоген. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики : наук. журн.* Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2016. Вип. 11–12 (Ч. 2). С. 85–89.

4. Нагель В. В. Різновиди оцінки як лінгвістичної категорії. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Дніпропетровськ: Пороги, 2007. Вип. 6. С. 103–110.

5. Приходько Г. І. Типологія мовленнєвих актів оцінки. *Записки з романо-германської філології*. 2020. Випуск 1 (44). С. 233–239.

6. Сорокіна Л. Є. Мовленнєва маніпуляція та інші види мовленнєвого впливу: термінологічне розмежування понять. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2014. № 8. Т. 2. С. 157–159.

7. Vusyk H., Likarchuk N., Velychko Z., Andrieieva O., Lenda R. Manipulation as an element of the political process in social networks. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41 Núm. 76: Cuestiones Políticas: Enero-Marzo. P. 769–779.

Олена ЛОБОДА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Світлана ГЛАЗОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕПОВНИХ РЕЧЕНЬ У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Комплексний опис структурної організації, семантичного змісту та закономірності функціонування синтаксичних одиниць різних рівнів перебуває в полі зору сучасних мовознавців. Саме лінгвістична прагматика акцентує увагу на нерозривному зв'язку мови і мовної особистості, що можна прослідкувати в текстах, зокрема художніх.

Функціонування синтаксичних одиниць у авторському тексті є дієвим засобом творення додаткових авторських концептуальних смислів. Саме авторська інтенція дає змогу зосередитися на функційній значущості мовних засобів у синтаксичних конструкціях, що й свідчить про **актуальність** обраної теми.

Сьогодні лінгвісти (як от М. Вашуленко, О. Горошкіна, С. Караман, О. Караман, М. Пентилюк,) наголошують, що реченням користуємося як основною формою спілкування мова, як знаряддям спілкування та обміну думками між членами суспільства. Основа синтаксису української мови представляється у вигляді правил вживання слів у функції речень і правила з'єднання слів та словосполучень у реченні [1 ; 2 ; 3].

Мета публікації – дослідити конструкції із незаміщеними синтаксичними позиціями висловлювань як одного з проміжних рівнів будови мови. **Методи** дослідження: лінгвістичний (синтаксичний) аналіз та класифікаційний опис.

Для художніх творів української літератури неповні висловлювання, що характеризуються лаконізмом та фрагментарністю, спресованістю, конденсованістю думки й динамізмом, є типовими, наприклад: *«Дівчина – у діловому костюмчику: на темно-коричневому тлі – тонесенькі смужки бежевого, червоного та бірюзового кольорів. На кронштейнах – сорочки, спідниці, куртки, пальта, а посеред зали кілька дитячих манежиків, заповнених торбами та ременями»* (Галина Вдовиченко).

Лінгвісти-синтаксисти як односкладні, так і двоскладові речення вважають неповними, коли ті чи інші формально організуючі його члени (головні або другорядні) не номінуються, а зрозумілі з контексту або мовленнєвої ситуації, як от:

- просте речення: *«Колись я хотіла вирости і стати гарним кухарем. Потім вчителькою. Потім стюардесою. І ніколи – художницею»* (В. Лис);

- складне речення: *«Ото Марія ладна була щодня носити сусідам черепки з борщем чи товченими фасулями, жменьку кулешки, чи кусник сала, щоб тільки Іван не був голодний, щоби мав силу грати у дрімбу»* (М. Матіос).

На нашу думку, проблема класифікаційного опису типів неповних речень є доволі складною, оскільки вимагає одночасного врахування структурних і семантичних ознак речень. Розглянемо принципи класифікації неповних речень у лінгвістичних концепціях сучасних синтаксистів.

Більшість мовознавців виокремлює такі типи неповних речень, як от контекстуальні, ситуативні, еліптичні [1 ; 2 ; 3]. Усі ці неповні предикативні одиниці функціують і в творах української літератури:

- контекстуальні, як от: *«І тоді повів Муляр багатія по селах і містах, показав витвори рук своїх – спочатку звичайні, а потім все кращі, все своєрідніші, неповторні. І ще – роботу учнів своїх, котрі вже перевірили свого вчителя»* (В. Врублевська); *«Ідуть заробітчани... Ідуть та й ідуть, чорні, похилі, мокрі, нещасні, немов каліки-журавлі... Ідуть і зникають у сірій безвісті»* (М. Коцюбинський); *«Ярослав: – ти тменщик, коли будеш церкву, Єдиний кут свій бачиш. Я ж усю Від самого підмуру до хреста (бачу церкву)»* (І. Кочерга);

- ситуативні, як от: *«– Де ж ті книжки? – Та ось, у кошику. А в кого ж він їх дістає? – У робітників»* (А. Шиян); *«Палажечка принесла в пелені картоплі – не дуже великої, але й не дрібної: щоб швидше спеклася. – Ти яку [картоплю] любиш? – поспитала Тимоху лагідно й заклопотано. – Червону чи білу [картоплю ти любиш]? – Тимоха помовчав, роздумуючи над тим, яка [картопля] краща, але, так нічого й не придумавши, сказав: – Усяку [картоплю я люблю].»*

Аби тільки [вона була] піскувата, а не водяна...» (Григор Тютюнник);
«Яке ж велике! [море]» (О. Гончар);

• *еліптичні, як от: «Луїза лиш зазирнула до комори похапцем, показала на слічок із повідлом: "Це сливове? Мені!"»* (Галина Вдовиченко); *«Чого я думаю? У попи, А як не хоче, то на Січ, і там не згине вражий хлопець. Іти лиш в хату...»* (Т. Шевченко); *«Сьогодні ніч великих передчуттів і високих бажань»* (О. Довженко).

Отже, аналіз неповних предикативних одиниць переконує нас у тому, що вони широко використовуються в українській літературі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Граматика української мови. Синтаксис : підручник. Київ : Либідь, 1993. 368 с.

2. Караман С., Караман О., Плющ М. Сучасна українська літературна мова : навч. посіб. Київ : Літера, 2011. 560 с.

3. Кульбабська О., Цуркан М. Еліптичні та неповні речення в індивідуальній мовній практиці Марії Матіос. URL : http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/o._kulbabska_m._tsurkan_ellipti_caand_incomplete_sentences_in_the_individual_language_practice_of_mariia_m_atios.pdf (дата звернення: 28.12.2023).

Ірина ЛУКАШКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Ірина НАГАЙ,**

старший викладач (БДПУ)

THE IMPACT OF KNOWLEDGE OF ENGLISH ON THE FINANCIER'S CAREER

Relevance. We start studying English in the junior grades or even in kindergarten. But most children find it very difficult for several reasons: disinterest and lack of understanding of the need for this knowledge in the future. Unfortunately, understanding comes much later (in high school and university) when a significant amount of time has already been lost. Thus, it is important to determine what is the expediency of learning English, what is its importance in the modern world and how it can affect a career, in particular, a financier.

The degree of research on the problem. As a rule, linguists are engaged in the study of the history, spread, and meaning of a language. As for language knowledge as a skill for employment and career growth, this is mostly done by specialists from employment centers, recruitment

specialists, as well as directors and owners of enterprises, organizations, and institutions.

Purpose and methods of research. To determine the necessity of learning English and what role it plays in the modern world, to investigate the impact of this knowledge on the financier's career using analysis and synthesis of researched information, induction, and deduction methods.

The essence of research. As you know, English has about 1.5 billion speakers and has official status in 67 countries and 27 non-sovereign entities around the world. The path that English took to its formation and recognition was long and difficult because having originated as a Germanic dialect with a small number of speakers, it turned into a global language. The biggest impetus for the globalization of English was the standardization of its orthography according to the London dialect (15th-17th centuries). Globalization itself began before the end of the 18th century when the British Empire formed new colonies and spread its language among them. Thus, cooperation (trade, diplomacy, science, education, etc.) between different nations became not only possible but also effective [1].

Coming back to our time, we can say that English has penetrated all areas of our lives: from politics, commerce, and science to art and entertainment. The most famous and well-known films, books, and songs are in English. It is used by leading athletes (especially in American-origin sports). The English language is widespread in social networks and technology (especially in programming). It is in English that the most important negotiations are carried out, agreements are concluded and scientific discoveries are made; and even as ordinary buyers, we see the importance of this language in the field of trade and finance. [1].

As we figure out the role of English in the modern world and its impact on our daily lives, we can answer the following questions:

- why do professionals need English?
- what benefits does a specialist get from language knowledge?
- how does this knowledge impact his/her career?

As of today, English knowledge is not only important but also necessary for employment. Those who are fluent in the language, and not just familiar with it, are especially valued and among the most competitive. This is usually due to the use of English for software (technical) work support, the opportunity to follow and research global trends and norms, and at the same time deepen your knowledge and develop as a specialist, cooperate with foreign clients and partners [2].

As already mentioned, a specialist with fluent English opens up many more opportunities. Such an employee has the opportunity to work with interesting foreign projects, cooperate with foreign companies, organizations, and institutions, and gain international experience (communication, negotiations, business letters, presentations, etc.) [2].

In addition, a specialist (in particular, a financier) gets good career prospects. At the same time, they include not only career vertical growth, but also the possibility of transfer to prestigious departments and branches (offices), as well as to foreign branches of an international company or organization.

Main conclusions. English is crucial in the modern world not only in everyday and personal life but also in professional life. Therefore, language knowledge can sufficiently facilitate and improve the quality of our lives. The earlier we realize it the more opportunities are opened up thanks to advanced knowledge of English. Accordingly, it is necessary to pay considerable attention to mastering language skills in order not to lose a large number of opportunities, especially career ones, appearing in the future.

LITERATURE

1. Malesińska K. How English became the world's most spoken language? *Online English school for children Novakid: blog*, 15 March 2023. URL : [English - why this widely spoken language is a global language \(novakidschool.com\)](https://novakidschool.com) (accessed: 24 January 2024).

2. Why English is important for a career? *Burlington English India: blog*, 2023. URL : <https://burlingtonenglish.in/blog/why-english-is-important-for-a-career/> (accessed: 25 January 2024).

Анна МОКЛЯК,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Світлана ГЛАЗОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЕПІТЕТ ЯК ПОПУЛЯРНИЙ ЗАСІБ ВИРАЗНОСТІ В ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ

Мова художніх творів доволі відрізняється від творів інших стилів мовлення, адже головною метою її є створення художніх образів [1–4], дослідження яких є **актуальним**.

Образність – здатність передавати загальне через одиничне – досягається за допомогою використання різноманітних художніх засобів (тропи, стилістичні фігури та принципи фоніки).

Слово «*троп*» запозичене з грецької мови, де воно означає «спосіб, прийом, манера, засіб, характер, лад, склад» [5:41]. У «Літературознавчій енциклопедії» за редакцією Коваліва подається таке визначення: «*Троп* (гр. зворот) – у поезиці і стилістиці – незвичне, семантично двопланове слово або словосполучення,

вжите у переносному значенні для характеристики будь-якого явища за допомогою вторинних смислових значень, актуалізації внутрішньої форми» [3:503].

Традиційно тропи поділяють на дві групи:

- словесні (метафора, синекдоха, метонімія, антономазія, оноματοпея, катахреза і металеписис);
- смислові (алегорія, іронія, перифраза, гіпербатон і гіпербола) [2:205-208].

Епітети, як найпоширеніший засіб виразності в художньому мовленні, відображають авторське ставлення та емоції щодо описуваного об'єкта, наприклад: *«Арфами, арфами —золотими, голосними обізвалися гаї/самодзвонними/ йде весна/ запашна/ вітами-перлами/ закосичена»* (П. Тичина). Це таке слово або декілька слів, які додаються з метою підсилити виразність однієї з ознак звичайної назви предмета і саме цим привертають увагу читачів.

Епітети та епітетні конструкції були об'єктом дослідження багатьох вітчизняних вчених, зокрема С. Бирик, М. Братусь, О. Волковинського, С. Єрмоленко, В. Красавіної, А. Мойсієнка, Т. Онопрієнка, О. Сидоренко, Н. Сидяченко, Н. Сологуб, Л. Ставицької, Л. Шутової та інших. О. Грабовецька також провела дисертаційне дослідження, в якому порівнювала епітетні конструкції англійської та української мов.

Мета роботи – охарактеризувати епітети, що виражають суб'єктивне ставлення письменника та свідчать про високий рівень лексичного розмаїття художньої мови.

Методи суцільної вибірки, спостереження та опису використовувалися для інвентаризації та систематизації мовних одиниць у досліджуваному художньому матеріалі.

Існують різні класифікації епітетів. Л. Мацько розрізняє типи епітетів, враховуючи граматичне вираження тропа (саме відповідно до цієї диференціації ми будемо аналізувати епітети в художній мові) [4:211].

У мові художніх творів прослідковуємо наступні категорії епітетів:

- епітети, які виражені прикметниками, як от: *«Спустіло тихе поле. Холодні дні з високою блакиттю...»* (М. Рильський);
- епітети, що виражені дієприкметниками, як от: *«О земле втрачена, явись...»* (В. Стус);
- епітети-прислівники, як от: *«Співає осінь ніжно і журливо»* (Леся Українка);
- епітети, виражені іменниками-прикладками, як от: *«...світ – жіночість незрівнянна»* (Ю. Липа);

- епітети-композиції, епітети, виражені формою орудного відмінка іменника, як от: «*Ти мені стражданням серце обливаєш*» (М. Рильський);
  - епітети в формі предикативних конструкцій, як от: «*Легкі і прозорі стали печалі й турботи*» (Д. Павличко);
  - епітети-неологізми, тобто новоутворені епітети, як от: «*Ображайся на мене як хочеш, Зневажай, ненавидь мене – Все одно люблю твої очі і волосся твоє сумне*» (В. Симоненко).
- Отже, у мові художніх творів епітети покликані надавати мові особливої виразності, сприяти розвитку більш яскравого висвітлення думок і бути важливим джерелом для збагачення та розвитку стилістичних можливостей української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазова С., Скуратовська Д. Стилістичні засоби виразності у мові творів гурту «Жадан і собаки». *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2024. № 35 (січень). С. 289–293.
2. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. Київ : Либідь, 2006. 488 с.
3. Ковалів Ю. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Київ : ВЦ «Академія». 2007. Т. 1. 625 с.
4. Мацько Л., Мацько О., Сидоренко О. Стилістика української мови. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
5. Пономарів О. Стилістика сучасної української мови. Київ : Либідь, 1993. 248 с.

Наталія ПАЛЯНИЧКА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Валентина ЮНОСОВА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

КОЛЬОРАТИВИ В ПОЕЗІЇ МИКОЛИ ЛУКІВА

Однією з основних функцій мови є передача зорової інформації, яка є результатом сприйняття органами чуття навколишнього світу. Здатність людини розрізняти кольори вирізняє її з-поміж більшості живих істот, і тому у витоків культури колір часто дорівнювався слову. Це робить вивчення питання особливостей семантики кольору актуальним як в теоретичному, так і в практичному плані. У мовознавстві дослідженню кольороназв присвячено праці таких учених, як І. Бабій, Г. Губарева, В. Дятчук, В. Жайворонок, А. Мойсієнко, Л. Пустовіт та ін. Однак творчість

українського поета Миколи Луківа ще не була предметом такого дослідження, що й зумовило вибір теми нашої роботи.

Мета роботи – дослідити особливості зображення кольороназв у художніх творах М. Луківа.

Методи дослідження: описовий, метод лінгвістичного спостереження.

У сучасній українській мові кольоронайменування утворюють кількісно багате та якісно різноманітне лексико-семантичне поле. Кольороназви, що входять до його складу, відзначаються неоднаковим семантичним наповненням (колір може виражатися експліцитно чи імпліцитно), різною словотворчою структурою та граматичним оформленням [1:7]. Мовна практика М. Луківа є яскравим прикладом цього твердження. Поет уживає кольороназви як у прямому значенні (*біла сорочка, блакитний бант, голубе плаття, жовте листя, чорний кітель*), так і в переносному (*білий світ, голубий мотив, золоте вікно, золоте серце*). Напр.: *Океани його гоїдали, Білі чайки над ним кричали* («Балада про покликання»); *Ніде себе од журби В білому світі подіти* («От і упали сніги»); *Живе старенька мати у господі - Невтомні руки, серце золоте* («Росте черешня в мамі на городі»); *Звучав для мене голубий мотив Далеких днів, які не забувають* («Не повертайтеся на круги своя...»).

Лексеми на позначення кольору мають у своєму складі суфікси, які надають їм певних відтінків у значенні: *білява хата, сріблесті джерела, чорнявий хлопчик*. Напр.: *І які їм сняться сни ночами У білявій хаті між садами?..* («У село до батька і до мамі»); *Біля неї в матросці хлопчик, Миловидний чорнявий хлопчик...* («Балада про покликання»). Виразна семантика характерна для складних прикметників, пор.: *білопінні сади, русокоса жінка, сніжно-білі вітрила, сріблясто-голубі пущі, рожево-білий цвіт*. Напр.: *І сади тут цвітуть, Весняні, білопінні, Як бувають лиш тут, На моїй Україні ...* («У вікні моїм світло»); *Пливуть за вітром вдалечинь Вітрила сніжно-білі* («На морі синь і голубінь»); *Повиті в ніжний іній, пущі Стоять сріблясто-голубі* («Морози вдарили тріскучі...»); *Русокоса жінка, Молода і вродлива жінка, Недосяжно далека жінка Усміхається перед ним* («Балада про покликання»); *Весна. Блакить. Бджола дзумить. Сади в рожево-білім цвіті* («Весна. Блакить. Бджола дзумить...»).

Семантику кольору позначають, крім прикметників, інші частини мови, як-от: іменники (*блакить, голубінь, зелень, синь*), дієслова (*біліти, чорніти, синіти, голубіти, золотіти*), прислівники (*срібно, синьо*) тощо. Напр.: *На морі синь і голубінь, На сонці грають хвилі* («На морі синь і голубінь»); *Минуле повите в блакить, Омріяне*

*вітром духмяним...; Щоб **срібно** тремтіло вітрило І човен туман обволік... («Коли ми молоді»); По-осінньому **синьо** цвітуть небеса, Мила погляду й серцю хвилиночка кожна...; Глянь, які величаві гаї і сади, Як врочисто **біліють** хати між садами... («Ми з тобою, кохана, іще молоді»); Але й за далями літ Дні **голубіють** пожої. Люди, що з'являться в світ, Чимось на нас будуть схожі. («Над плесом Дніпра»); **Синіє** гай, і **зеленіє** поле. Живи і знай, що не мине ніколи Ані зерно, що родить хліб насущний, Ані руно квіток і трава у пущі («Синіє гай, і зеленіє поле...»); **Золотіє** вечірня тополя, Дивним світлом горять небеса («Золотіє вечірня тополя...»).*

Ахроматичні кольори мають складну семантичну структуру. Наприклад, прикметник *білий*, крім основного, може мати ще й такі значення: ясний (*білий день*), світлошкірий (*біла раса*), недосліджений (*біла пляма*), привілейований (*біла кість*), незвичний (*білий вірш*), старий (*біла борода*) тощо. Зазвичай цю кольоролексему автор використовує для зображення зимових пейзажів, пор.: *І не благай, і рятунку не жди, –*

***Віхола біла** завіє сліди («Далеч осінню дощами розмито»); Відмерехтіла **далеч біла**, Сніги розтали – і нема («Жінка, що мене любила»). Прикметник *чорний* може набувати таких значень: некваліфікований (*чорна робота*), нелегальний (*чорний ринок*), поганий (*чорна справа*), небезпечний (*чорна зона*), неприємний (*чорні думи*) та ін. Пор., наприклад, значення кольоратива *чорний* у фразеологічному словосполученні: *Ховає вивірка в дуслі На **чорний день** горішки* («Палає полум'ям рудим...»).*

На протиставленні цих двох ахроматичних кольорів поет створив окремих вірш «Чи може бути чорне білим»: *Чи може бути чорне білим? – спитало чорне у білого. Чи може бути біле чорним? – спитало біле у чорного. Зіткнулася хмара із хмарою. Народилася блискавка. Хмари були чорними, Блискавка – сліпучо-білою.*

Найчастіше основою авторських поетичних текстів стають основні спектральні кольори: *А за вікнами – даль простора, **Синій** вечір і Кримські гори* («Балада про покликання»); ***Жовте** листя, на вітрах розвіяне, Поховала у снігах зима...* («Не вернути пору молоду»); *Будь мені, як обрій **голубий**, До якого йти, допоки жити* («Не моя вина»); *Все знайоме і рідне до болю в душі: І криниця в саду, і **червона** калина* («За городами став у густім комиші...»); *В **зеленім** лісі дерево одне, – Чому воно найпершим пожовтіло?* («В зеленім лісі дерево одне...»); *Скрізь **червоні, зелені і сині** Палахкочуть, горять ліхтарі* («На асфальті – неонове світло...»).

Важливими засобами словесно-художнього вираження, естетизації поетичного вислову слугують також колірні номінації

переважно з традиційною поетичною або фольклорною семантикою, пор.: *Річка в долині світилася Срібна од місяця й зір* («Карпатські яблука»); *Так хочеться побути на самоті, Посидіти в задумі при багатті, Згадати дні дитинства золоті, Літа юначі, мріями багаті* («Так хочеться побути на самоті»); *Може, вийде опівночі, Де колись ходила, – Чорні брови, карі очі, – Не забута, мила* («Половина саду квітне»).

Досить експресивним засобом є редуплікація кольоратива, пор.: *Кущ лози. Одинокa верба. Сходить місяць. Вітрець повіває. Далина голуба-голуба. Станеш, глянеш – душа завмирає* («Берег річки. Трава лугова...»); *Кущ осінньої калини паленіє у вікні, Біла нитка павутини пропливає в даліні, А під нею сині-сині ріки, наче неземні, У ясному безгомінні світ лежить, немов у сні* («Кущ осінньої калини»). Повторення прикметника *голубий* є важливим компонентом побудови поезії «Весняні дощі»: *Голубі опівнічні дощі, Оповите туманами місто. Проти нього – балкон. А на нім... Недосяжно високо, як мрія, В голубім, голубім, голубім – Чи то сон, а чи справді – Марія?? Він гукати. А дощ не дає. Він – до неї. А дощ заступає. Голубими нитками снує, Голубими сльозами ридає...* Іноді поет, як художник фарбами, за допомогою кольоративів пише картину, пор.: *З глибокої тиші вплив Сивий кінь. Сивий кінь У синіх яблуках. З глибокої тиші Виріс блакитний ліс. Блакитний ліс Блакитного шелесту. ...Лежу в зеленому лузі, В своїй п'ятнадцятій весні, І дивлюся В блакитне небо* («З глибокої тиші...»).

Колірну лексику Микола Луків використовує в складі художніх тропів (епітетів, порівнянь, метафор). Напр.: *Гойдає листопад завії золоті* («Поетова коханка»); *Стоять ліси, неначе срібні зали, Сніги поля по обрії замели...* («Стоять ліси, неначе срібні зали»); *Хода її легка не по-жіночому, І стан пружкий, як золота лоза...* («Не молодиця ще, уже й не дівчина»); *Він колихнув зеленим шовком трав І коло неї сам шовковим став* («Шовковий вітер»).

Отже, аналіз опрацьованого матеріалу дозволяє зробити висновок про те, що М. Луків часто сприймає світ через колір, значну кількість емоцій, відчуттів і вражень відтворює в «кольорових» асоціаціях. Його твори переконливо доводять, що в поетичній мові назви кольорів є естетично проакцентованими, відзначаються багатством семантичних наповнень і виконуваних функцій [1:15].

ЛІТЕРАТУРА

1. Губарева Г. А. Семантика та стилістичні функції кольоративів у поетичній мові Ліни Костенко : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2002. 18 с.

2. Луків М. Клуб поезії. URL : https://www.poetryclub.com.ua/metr_s_poem.php?poem=5727 (дата звернення: 15.01.2024)

Альона ПРИХОДЬКО,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ірина ШИМАНОВИЧ,**
к.пед.н., доцент (БДПУ)

КОНЦЕПТ «АМЕРИКАНСЬКОЇ МРІЇ» У АНГЛОМОВНИХ МУЗИЧНИХ ТВОРАХ

Після відкриття Христофором Колумбом Америки, «багата та родюча земля» почала приваблювати людей новими можливостями та надіями. Разом з цим з'явилося і поняття «**американської мрії**» (American dream), яке почало активно поширюватись у літературі ХХ століття. Спочатку явище було характерне лише для літературних творів, але згодом просочилось у різні сфери: політичну, економічну, індустрію музики, – трансформувалось у своєрідну ідеологію.

Цей термін був вперше використаний в 1931 році американським істориком Джеймсом Труслоу Адамсом у його бестселері «Епос Америки» («Epic of America»).

Більшість зарубіжних дослідників, такі як Дж. Бреґ та М. Дрейтон, окреслили складові поняття «американська мрія», на основі вже написаних досліджень: віра в прогрес, мультикультуралізм, культурний та етнічний плюралізм, Америка – обрана Богом країна, а люди, за допомогою кропіткої праці можуть досягти успіхів та економічного зростання [1].

Як зазначалось вище, «американська мрія» знайшла своє відображення у музикальній індустрії, здебільшого з негативною оцінкою. Ідеали цього поняття помилково прирівнюють економічне процвітання до щастя. Більшість вважає, що «американська мрія» негативно впливає на суспільство, тому що, люди все більше починають зосереджуватись на власному збагаченні та примноженні капіталу, забуваючи про співчуття.

Найбільш популярні виконавці, які обрали тему «американської мрії» як провідну у деяких з композицій: гурт System of a down, гурт The Eagles, Руфус Уейнрайт (Rufus Wainwright), Девід Бові (David Bowie), Мадонна (Madonna), Девід Бірн (David Byrne) та інші.

Англомовний пісенний дискурс досліджували О. Соколова, Ю. Шевельов, І. Шиян та ін. Проте, спроби дослідження, як рок-музика може бути використана для висловлення концепту «американська мрія» у вітчизняному науковому просторі відсутні, що зумовлює

актуальність цього дослідження. **Метою дослідження** є розкриття вищезазначеного концепту у англомовних музичних творах.

У 1976 році гурт The Eagles випустили пісню «Готель Каліфорнія» («Hotel California»), яка потрапила до списку 500 найкращих пісень за версією журналу Rolling Stone.

Наступні слова: «*Plenty of room at the Hotel California. Any time of year, you can find it here*» [У будь-який час ви можете знайти велику кількість номерів у готелі Каліфорнія], – описують людей, які щойно приїхали до Америки з ціллю стати популярними та підтверджують, що люди впевнені у легкості обраного шляху та великій кількості можливостей. Слід додати, що зазначені вище рядки тексту пісні тісно пов'язані з контекстом «американської мрії», а саме: «кожен може реалізувати свої амбіції завдяки власним зусиллям».

У 2002 році рок-гурт System of a down випустив пісню «A.D.D» (American dream denial), яка є іншим яскравим прикладом використання концепту «американської мрії» в музикальній індустрії.

Наступні рядки: «*The remainder is an unjustifiable, egotistical power struggle/ At the expense of the american dream / Of the american dream, of the american*» [Решта – це невиправдана, егоїстична боротьба за владу/Ціною американської мрії, американської], – показують, що «американська мрія» була використана політичними діячами, аби керувати населенням та перемогти у перегонах за владу.

У пісні також згадується «*jeweled pearls*»: «*We don't give a damn about your world/With all your global profits and all your jeweled pearls*» [Нам наплювати на ваш світ/З усіма вашими глобальними прибутками та всіма вашими дорогоцінними перлами], – які тісно пов'язати з однією із складових вищезазначеного концепту, а саме «за допомогою кропіткої праці можна досягти успіхів». Насправді ж виконавці критикують політиків, адже вони фокусуються лише на матеріальних цінностях, які переважають над цінностями американського народу та його благополуччя.

Таким чином, концепт «американської мрії» негативно зображений у англомовних музичних творах. Окрім того, представлений як потенційно обманливий та пастковий, що може приховувати складнощі та жертви, необхідні для досягнення успіху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bragg J., Drayton M. The American Dream. London, 2004. 64 p.
2. System of a down. A.D.D. URL : <https://genius.com/System-of-a-down-add-american-dream-denial-lyrics>. (дата звернення: 28.01.2024)
3. The Eagles. Hotel California. URL : <https://genius.com/Eagles-hotel-california-lyrics>. (дата звернення: 28.01.2024).

Альона ПРИХОДЬКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Артем ПОЛУЛЯХОВ,**
викладач (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ СЛОВОТВОРЕННЯ НА ПРИКЛАДІ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ

Однією з характерних рис розвитку мови є її постійна зміна у граматичній, лексичній та звуковій системі з неоднаковим темпом. Найбільших змін зазнає саме словниковий склад мови, де одні слова витісняються іншими, а слова, що не мали нічого спільного – вступають в синонімічні зв'язки внаслідок виникнення у них нових значень. У давнину джерелами збагачення лексики був культурний обмін та побут, у сучасному світі з'являється все більше і більше нових ресурсів, таких як: кінематограф, мультиплікація, наукові роботи, телебачення та багато інших.

Однак, без перекладу всі ці ресурси будуть обмежені однією мовою. Виконати правильний переклад та підібрати відповідник у певній мові буде простіше, якщо ми зануримось в історію даного поняття. Наука, що займається вивченням походження слів, їх первинного значення, а також причини зміни цього значення – це **етимологія**. **Етимологія** (грец. *etymologia*, від *etymon*: основне значення слова та *logos*: слово, вчення) – дисципліна мовознавства, науково-дослідна процедура, що використовує порівняльно-історичний метод встановлення походження слова, його звукової форми, лексичного значення, морфеми [1].

Етимологія англійських слів була об'єктом досліджень багатьох вчених, передусім у працях німецьких дослідників Ф. Боппа, В. Грімма та А.-Ф. Потта. Багато із зарубіжних авторів займалися питаннями англійської лексикології, наприклад, Г. Мак-Найт, Г. Бредлі, Л. Сміт, Е. Віклі, О. Есперсен, Дж. Грінаф та Дж. Кіттрідж та багато інших. Окрім того, вітчизняні наукові студії з етимології були започатковані О. Потебнею, С. Смаль-Стоцьким, О. Макарушкою та іншими.

Як зазначено вище, зараз існує велика кількість сучасних технологій та доробок для дослідження лексичного складу мови, нових понять та процесів. **Об'єктом дослідження** ми обрали мультиплікацію, а саме: мультфільм «Стихії» (англ. «Elemental»), бо мультиплікація не була об'єктом досліджень з лексикології та етимології, що зумовлює **актуальність теми**. На його прикладі

простежимо як етимологія слова допомагає у підборі відповідника, простежимо механізми словотвору та словозміни під час виконання перекладу, що є **метою нашого дослідження**.

Слід зазначити, що місце розгортання сюжету – це місто Стихіїво, герої якого належать до основних стихій, таких як: вода, вогонь, повітря та земля, а тому, приналежність до певної з них впливає на імена героїв та їх переклад. У процесі дослідження були відібрані наступні персонажі для проведення аналізу:

1. **Cinder** (в укр. дубляжі – **Жарина**). Згідно з сучасним англо-українським словником це «*a very small piece of burnt wood, coal etc*» [2], у перекладі «зола» та «тліюче вугілля», «попіл» [2]. У давній англійській мові *sinder* – це «*dross of iron, slag*» [залізний шлак, шлак]. Ймовірно початкове *s-* змінилось на *c-* під впливом неспорідненого французького «*cendre*» [попіл]. Припускають, що латинське «*cinerem*» [попіл] також вплинуло на слово «*cinder*». Зважаючи на те, що героїня належить до вогняної стихії, її ім'я викликає відповідні асоціації. З огляду на стародавнє походження слова «*cinder*», в українській мові обрядно варіант «Жарина», який є співзвучним зі стародавнім слов'янським іменем «Дарина».

2. **Ember** (в укр. дубляжі – **Теплинка**). Згідно з сучасним англо-українським словником це «*a piece of wood or coal that stays red and very hot after a fire has stopped burning*» [2], у перекладі «вуглина» [2]. У давній англійській мові використовувалось «*æmerge*» [вугілля], яке зазнало змін під впливом латинського «*urere*» [горіти, обпалити]. Теплинка також належить до вогняної стихії. Сучасна дефініція слова «*ember*» добре передає характер головної героїні, адже вона постійно втрачала контроль над власними емоціями, а тому завжди залишалась «червоною» та «дуже гарячою» від злості. Український переклад імені не повною мірою передає її особистість, адже він пов'язаний лише з її приналежністю до вогняної стихії, але ніяк не до її «вибухового» характеру та здатності «обпалити» гострим словом.

3. **Fern** (в укр. дубляжі – **Папоротний, Папоротень**). Згідно з сучасним англо-українським словником це «*a type of plant with green leaves shaped like large feathers, but no flowers*» [2], у перекладі «папороть» [2]. У давній англійській мові «*fearn*» [папороть], що походить у свою чергу від протогерманського *farno-*. Більшість дослідників пропонують етимологію поняття «*fern*» від можливого протоіндо-європейського *rog-no-* [перо, крило]. Цей герой – дорослий чоловік, який належить до стихії землі. Замість волосся він має подібне папороті листя без квітів. Зважаючи на значення слова та його походження, обране для нього ім'я в українській мові також викликає у глядача асоціацію з серйозним та суворим персонажем.

4. **Clod** (в укр.дубляжі – **Ґрунттик**). Ґрунттик – це маленький хлопчик, що належить до стихії землі. Згідно з сучасним англо-українським словником це «*a lump of mud or earth*» [2], у перекладі «грудка (землі)» [2]. Зважаючи на це, його ім'я викликає відповідні асоціації, адже «грудка землі» – невелика частина землі, яка вміщується в долоню. У давній англійській мові *clod-*, що зазнало впливу від прогерманського *kludda-* [грудка землі або глини]. Український переклад повною мірою передає відповідні характеристики героя, адже за допомогою зменшено-пестливого суфіксу –ик, у глядача виникають асоціації з чимось маленьким. Окрім того, виконаний переклад допомагає зрозуміти до якої саме стихії належить хлопчик.

Надважливим елементом мультфільму є використання слів з вогняної мови, тобто мови, що використовується стихією вогню. Слід зазначити, що вона не схожа на жодну мову, що існує в реальному світі. Мова резонує з потріскуванням, шипінням і гуркотом вогню, що надає їй унікальної ідентичності. Наприклад, «*bà ksò*» (в укр. дубляжі – великий уклін), як зазначила Теплінка, є найвищою формою поваги, тобто коли людина відмовляється робити уклін – це означає, що ти не отримуєш благословення. Якщо у випадку з першим словом було досить просто виконати переклад, адже значення було роз'яснено прямо у мультфільмі, тоді ж як «*Àshfá*» – не пояснювалось жодним героєм. Значення можна було зрозуміти з контексту, адже Теплінка називала Ашфою свого батька Палила (в оригіналі – *Bernie*). Слід додати, що таку лексику можна віднести до безеквівалентної (або неперекладної), тобто такої, що не має на даному етапі еквівалентів перекладу. Окрім того, підбір відповідника залишається дуже складним завданням, адже можна легко втратити колорит вогняної мови.

Більшість вітчизняних дослідників вважають, що слова можна вважати споконвічно англійськими, тому що вони сягають своїм корінням в лексичний матеріал протогерманську або навіть індоєвропейської мови-основи. Однак історична доля англійської мови склалася таким чином, що протягом приблизно п'ятнадцяти століть її історії, зафіксованої в писемних пам'ятках, вона вступала у тривалий та тісний контакт із іншими мовами.

Таким чином, англійська мова перебуває у постійному розвитку, особливих змін зазнає словниковий склад мови: з'являється все більше нових понять, явищ та процесів, що потребують перекладу. Дослідження мультиплікації як ресурсу нової лексики показало, що етимологія слова допомагає зрозуміти істинне

походження лексичного значення, звукової форми, морфеми, що у свою чергу допомагає виконати якісний та адекватний переклад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Київ : Академія, 2007. 622 с.
2. Longman Dictionary of Contemporary English. URL : <https://www.ldoceonline.com/> (Дата звернення 28.01.2024).

Анастасія САЛО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Богдана САЛЮК,**
к. філол. н., доцент (БДПУ)

РОЛЬ АВТЕНТИЧНИХ ПІСЕНЬ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Автентичні пісні, зокрема їх текстова складова (lyrics), є досить потужним інструментом для підвищення ефективності навчання англійської мови, від початкового до продвинутого рівнів, формування соціокультурної компетентності учнів, а також їх мотивації вдосконалювати власний рівень володіння мовою. Їх використання на уроці англійської мови допомагає залучити учнів до процесу навчання, розвиває навички слухання, розуміння мови, покращує вимову та розширює словниковий запас, візуалізує граматичні правила, а, головне, надає можливість спостерігати, як мова використовується у реальних ситуаціях носіями мови.

Як справедливо зауважив Адам Сімпсон, методист блогів British Council's Teaching English, універсальність музики (пісень), яка поєднує всі культури та мови, робить її одним із найкращих і найбільш мотивуючих ресурсів у класі, незалежно від віку чи досвіду учня [5].

Власне, використання автентичних пісень на уроках іноземної мови вивчали Н. Дяченко, О. Карпенко, З. Нікітенко, О. Осіянова, А. Сімпсон, О. Стом та інші.

Мета дослідження полягає в оприявленні можливостей і доцільності автентичних пісень при вивченні фразових дієслів на уроках англійської мови.

Фразові дієслова – це певна єдність дієслова і постпозитива (прийменника або прислівника), що разом несуть певне семантичне значення. За структурою розрізняють перехідні (transitive) та

неперехідні (intransitive) фразові дієслова, де перші вимагають після себе додаток, тоді як другі – ні [3:12].

Вони є унікальним явищем, притаманним саме англійській мові, що широко використовуються у всіх сферах життя, особливо в усній мові, масмедіа та професійних областях, наприклад, економіка, бізнес і ІТ. Їхню точну кількість складно виміряти, науковці говорять про тисячі прикладів. Водночас, ці семантичні конструкції є важливими для ефективної комунікації, але їх вивчення може бути складним для носіїв мови. Тому необхідно приділяти їм достатньо уваги під час уроків англійської мови.

Як зазначає Джо Блекмор, «найкращий спосіб вивчити фразові дієслова – побачити їх у контексті». Варто намагатись помічати ці конструкції при читанні, прослуховуванні музики, перегляді відео чи спілкуванні. Це допоможе зрозуміти їх значення, набути відчуття, як їх використовувати, і, відповідно, краще їх запам'ятати [2].

Тексти англомовних автентичних пісень містять значну кількість фразових дієслів, а тому можуть стати матеріалом для розробки відповідних вправ.

Методисти порталу Cambridge English Language Assessment визначають наступні критерії при відборі пісень: не надто довга (1-3 куплети), не надто швидка, англійська для повсякденного вжитку (незначна кількість нових або складних слів), чітка (легко почути всі слова), з повторюваним римуванням (для учнів 5-12 років), базується на інтересах учнів (13-17 років) [4].

Вибір пісень для аналізу і подальшої практики фразових дієслів може також базуватися на музичному жанрі. Так, метою корпусного дослідження іранських філологів-германістів полягала у визначенні частоти, з якою найуживаніші в природньому дискурсі фразові дієслова можна знайти в текстах пісень, а також порівняння чотирьох популярних жанрів музики (поп, рок, хіп-хоп, метал) задля визначення, який з них включає найвищу частоту вживання цих семантичних конструкцій [1:2]. Аналіз певного корпусу текстів засвідчив наявність 3121 прикладу фразових дієслів. Було встановлено, що ідентифіковані фразові дієслова відрізняються за типами в чотирьох жанрах: хіп-хоп містить найбільшу кількість фразових дієслів (1114), а метал – найменшу (607). Найпоширенішими фразовими дієсловами є *come on* (137), *look at* (87), *turn up* (87) [1:5-7].

Таким чином, завдяки своєму компактному обсягу, доступності та популярності серед учнів, автентичні пісні є зручним та корисним ресурсом для поповнення лексичного запасу фразовими дієсловами. Постійне прослуховування улюблених виконавців допомагатиме

учням легко запам'ятати ці семантичні конструкції. Найбільш продуктивними тут є жанри поп, рок, хіп-хоп і метал музики, які містять їх значну кількість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Akbary M., Shahriari H., Fatemi A. H. The value of song lyrics for teaching and learning English phrasal verbs: a corpus investigation of four music genres. *Innovation in Language Learning and Teaching*. Routledge, 2016. P. 1-13. URL : <http://dx.doi.org/10.1080/17501229.2016.1216121> (дата звернення: 18.01.2024)
2. Blackmore Jo. Phrasal verbs: Why they're good to know, and how to learn them. URL : <https://learnenglish.britishcouncil.org/english-levels/improve-your-english-level/phrasal-verbs-why-theyre-good-know-how-learn-them> (дата звернення: 18.01.2024)
3. Gairns R., Redman S. *Idioms and Phrasal Verbs: Advanced*. Oxford : Oxford University Press, 2011. 207 p.
4. Learn English through songs. URL : <https://www.cambridgeenglish.org/learning-english/parents-and-children/your-childs-interests/learn-english-through-songs/> (дата звернення: 18.01.2024)
5. Simpson A. J. How to use songs in the English language classroom. URL : <https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/how-use-songs-english-language-classroom> (дата звернення: 18.01.2024)

Наталія УСАЧ,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Олена КРИЖКО,**
к. філол. н., доцент (БДПУ)

ЕКСПРЕСИВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У НОВЕЛАХ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Мова художніх творів Василя Стефаника становить значний науковий інтерес. Його мовна творчість становить поєднання взаємопов'язаних елементів, за допомогою яких письменник розкриває свій художній задум. Зокрема, мову новел Василя Стефаника досліджували такі науковці ХХ ст., як Я. Баран, З. Бичко, І. Грицютенко, А. Коваль, В. Лесин, І. Петличний, М. Щербак та ін.

Стилістичною ознакою фразеологічних одиниць у новелах Василя Стефаника є їх своєрідна семантика, що дає можливість автору найкраще виявити свою творчу індивідуальність, тому

актуальність нашого дослідження зумовлена вивченням індивідуальних семантичних та стилістичних особливостей фразеологізмів у мовній творчості Василя Стефаника. Мета роботи – здійснити семантико-стилістичний аналіз фразеологізмів у новелах Василя Стефаника, встановити їх особливості, що є виявом індивідуального світобачення письменника. У роботі використовується описовий метод з елементами контекстуального та лінгвостилістичного аналізів

У художньому тексті фразеологізми слугують невичерпним джерелом створення експресивності, одним із засобів вираження якої у новелах В. Стефаника є вживання порівняльних фразеологічних одиниць в одному реченні. Так, у новелі «Новина» автором не подається портретна характеристика, тоді як зовнішній і внутрішній стан героїв відбивається в очах: *«Лише четверо чорних очей, що були живі і що мали вагу. Здавалося, що ті очі важили би так, як олово, а решта тіла, якби не очі, то полетіла би з вітром, як пір'є»* [2:51].

У зазначеному вище контексті особливе враження на читача справляє контрастне порівняння *«очі, як олово – тіло, як пір'є»*, що є «важливою художньою деталлю, за допомогою якої досягається максимальна експресія і психологічна напруженість, де кожне слово працює на граничне увиразнення і поляризацію змісту. Оскільки парадокс ситуації контексту в тому, що в мертвій хаті, якої і чума збояласи би, «де все мертве і нерухоме», «живі і мають вагу лише очі», тільки душа, тобто знову спалахує знаменита «біла цяточка»» [1:171].

Як засіб образності народнорозмовної мови В. Стефаник використовує стилістичний прийом «витворення тональності фрази». У контексті новели «Камінний хрест» буденні слова, компоненти порівняльної фразеологічної одиниці набувають найвищої поетичної виразності: *«Одна сльоза котилася по лиці, як перла по скалі»* [2:69].

З метою посилення експресії В. Стефаник інколи вдається до використання синонімічних фразеологічних одиниць: *«– Я в ясла, а ти мене за гирю, ти в шию, та буком: а марш старий псе!»* [2:33]. Зокрема, у цьому контексті зі значенням «грубо випроводити, вигнати» автор вживає чотири близьких за значенням фразеологічних одиниць.

В. Стефаник для надання експресивності усьому художньому творі використовує також прийом поєднання в одному синонімічному ряді фразеологічної та лексичної одиниць. При цьому ступінь експресивності зумовлений позицією фразеологізму в синонімічному ряді. Фразеологічна одиниця *«писочок приперти»* у новелі «Побожна» використовується в кінці фрази і надає усьому контексту експресивності,

сатиричного забарвлення: «– Ей, небого, коли ти так, то я тобі трохи прикоротаю, я тобі писочок трохи припру» [2:35].

Спостерігаємо емоційне звернення до уявного адресата у новелі «Воєнні шкоди», коли під час очікування приїзду комісара коло громадської канцелярії війт кричить: «– От, видите, вже їде; **бодай го шлях трафив**» [2:209]. У цьому творі письменник також вдається до «сатиричної гіперболізації образів», коли йдеться про селян, які поспішають записати в «пана комісара» свої збитки. Або контекст, в якому передається внутрішній стан персонажа «–**Най тих москалів шлях трафить, що мене не обрабували!**» [2:211].

Отже, фразеологічні одиниці лише в контексті виявляють свою новизну, властиву індивідуальному стилю письменника, і надають художньому твору емоційно-експресивної забарвленості. У новелах В. Стефаніка використовуються такі стилістичні прийоми, як «вживання компаративних фразеологічних одиниць в одному реченні»; «прийом витворення тональності фрази»; «використання синонімічних фразеологічних одиниць»; «прийом поєднання в одному синонімічному ряді фразеологічної та лексичної одиниць».

ЛІТЕРАТУРА

1. Коцюбинська М. Читаючи Стефаніка. *Вітчизна*. 1971. № 5. С. 168–177.
2. Стефанік В. Повне зібрання творів: у 3 т. Київ : Наук. думка, 1949. Т. 1. 377 с.

Еліна ХАЛАБУЗАР,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Оксана ХАЛАБУЗАР**
к.пед.н., доцент (БДПУ)

СТИЛЬ ТА СПЕЦИФІКА МОВИ ЗАКОНОДАВЧИХ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

У сучасних кризових умовах складання та послідовне провадження судової, адміністративної, правової діяльності має надзвичайно важливе значення. Ефективність законодавчої та судової діяльності залежить від дотримання учасниками процесів певних норм та вимог щодо складання нормативно-правових актів, які характеризуються власним стилем та специфікою мови. Видатні вчені-лінгвісти та правники В. Артеменко, Н. Артикуца, В. Баранов, Н. Власенко, М. Давидової, В. Ковальський та ін. присвятили свої дослідження стилю специфіці юридичної мови. Як відомо, стиль

законодавчих та нормативно-правових актів є підстилем офіційно-ділового стилю. Деякі вчені наголошують, що стиль законодавчих актів має бути виокремленим. Тим не менш, більшість дослідників спираються на загальні характеристики, зазначені у Законопроекті «Про нормативно-правові акти» (щодо стилю нормативного акта). Відповідно, при складанні актів упорядникам документів не варто вживати: девізи, заклики, абрєвіатури, експресивні форми мови, звороти, фразеологізми чи ідіоми, метафори, синоніми, гіперболу та ін. Заборонено вживати слова іноземними мовами, якщо українська мова пропонує адекватне поняття, термін тощо. Неможливо також і включати до тексту нормативно-правових актів чи законодавчих документів власними роздумами, міркуваннями, особистою думкою чи ставлення [1:66].

Натомість, рекомендовано послуговуватися усталеними юридично-мовними штампами, канцеляризмами, юридичними При цьому юридичні словосполучення є обов'язковими та частка їх має бути досить великою у співвідношенні з загальноживаною лексикою законодавчих та нормативно-правових актів.

У своїх працях В. Ковальський наполягає на тому, що характеристиками стилю цих документів є офіційно-ділова лексика, відсутність риторичних питань. Припустим є наявність наукової лексики, промислово-технічної лексики.

Лінгвісти та правник стверджують, що обов'язковим є дотримання таких вимог до стилю законодавчих документів та нормативно-правових актів:

1. Безособовість документація, адже, незважаючи на те, що кожен документ має авторський колектив або одного автора, реквізити та персональні дані ніколи не вказуються.

2. Логічність викладу матеріалу, конструктивність та послідовність контенту.

3. Компактність викладу необхідного текстового матеріалу.

4. Відсутність складних, складнопідрядних, складносурядних речень з прислівниками, прикметниками та ін.

5. Чіткість, зрозумілість та доступність, адже закони та акти мають бути зрозумілими всім громадянам держави.

6. Конкретність, що полягає у відсутності міркувань, побажань, передбачень перебігу подій чи наслідків.

Г. Проценко звертає увагу на необхідності дотримання правил української мови. Порядок слів має бути типовим, а зміст тексту документу – зрозумілим: «Право на отримання статусу учасника бойових дій у зв'язку з участю у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та

інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, мають особи, зазначені у пункті 19 частини першої статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», які брали участь у зазначених заходах до набрання чинності цим Законом» [3; 4].

Незважаючи на труднощі та обмеження щодо створення законодавчих документів та нормативно-правових актів, вони є надзвичайно цікавим матеріалом для аналізу з точки зору філологічних досліджень, чому й будуть присвячені наші подальші наукові розвідки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артеменко В. Проектування нормативно-правових актів : навч. посібник. Київ : Фонд «Європа ХХІ», 2007. 256 с.

2. Ковальський В. С., Козінцев І. П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 192 с.

3. Правнича лінгвістика: навч. посібник / Г. П. Проценко, Л. М. Шестопалова, О. Ф. Прохоренко [та ін.] ; за заг. ред. С. М. Гусарова. Київ : Паливода А.В., 2010. 312 с.

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки її здобувачам : Закон України від 10.01.2024 № 10399. URL : https://ips.ligazakon.net/document/view/t222121?an=89&ed=2022_03_15 (дата звернення 05.03.2024:)

Владислава ЧЕБОТАРЬОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ГЛАЗКОВА,**
д.пед.н., професор (БДПУ)

INTERACTIVE TECHNOLOGIES FOR TEACHING ENGLISH

Given the ongoing reforms in the field of education and increasing requirements for students, the issue of interactive technologies is becoming increasingly relevant. The National Doctrine of Education Development states the following interpretation of the term «Interactive technologies are the organisation of knowledge acquisition and the formation of certain skills and abilities through a set of specially organised learning and cognitive activities, which consist in active interaction of students with each other and building interpersonal communication in order to achieve the planned result» [2:2]. The use of media resources in foreign language classes is extremely relevant in the modern educational environment for several reasons:

a) *Realistic language context.* Media resources, such as video and audio, provide real-life language contexts from different areas of life. Learners can learn the language as it is used by native speakers in real-life situations, making learning more practical and intended for real-world use.

b) *Improving listening comprehension.* The use of audio and video materials helps to develop listening skills. Learners are exposed to a variety of accents, speech rates and expressions, which improves their ability to understand language in different situations.

c) *Stimulating interest.* The use of media resources can make learning more interesting and engaging for students. They can observe real-life events.

d) Watching popular videos or listening to song selections in the language, which contributes to a more emotional immersion in learning.

e) Expanding vocabulary. Media resources provide learners with the opportunity to be exposed to a variety of words and expressions that may be less accessible in standard teaching materials. This helps to expand vocabulary and skills in using words in real-life situations.

The relevance and expediency of these interactive technologies is that they are focused on the interaction of students with each other and with the teacher. This is the difference between these methods and the usual traditional forms of teaching. The function of the teacher in English classes with the use of interactive technologies is to monitor the activities of learners with subsequent reflection reflecting the goals achieved in the class.

The main goals of interactive technologies in English classes are as follows:

- to arouse interest in knowledge among students;
- establish contact between students, teach them teamwork skills;
- to teach students to be tolerant of other people's opinions, respectful of the right of everyone to their own opinion;
- promote effective learning of educational material;
- to help form their own opinions and attitudes to events;
- to motivate students to find ways to solve a learning task independently by choosing from the proposed options or finding their own reasonable solution [1:120].

The use of interactive technologies requires the teacher to reconsider his or her role in the classroom. He or she ceases to be the central figure in the lesson, but still organises the process and regulates its course. The teacher prepares all the necessary tasks in advance and formulates questions or topics for discussion, advises students, keeps track of time and the order of execution according to the plan [4:364].

Some of the most common interactive technologies for teaching English include: creative assignments; small group work; various

educational games (educational, role-playing, etc.); community resources (excursions, meetings with specialists, prominent people, etc.); extracurricular activities (competitions, social projects, films, exhibitions, performances, etc.); interactive lectures; joint discussion of topical contemporary issues (debates, symposia, etc.).

It should be understood that the introduction of interactive technologies is a complex and responsible process that requires not only the teacher to fully understand the material, but also the learners. The peculiarity of interactive technologies for teaching English is that its participants are actively involved in the educational process [2:103]. Each participant makes his/her contribution to solving a problem situation (question, task), finding the necessary information, etc. All this is carried out in a friendly atmosphere, with mutual support, which allows not only to gain new knowledge, but also to develop cognitive activity, communication skills, the ability to cooperate and work in a team.

If we analyse the issue of interactive technologies in more detail, the «Correct Me» technology is quite common in English language teaching, when students can check their own grammar, vocabulary, etc. For example, a teacher writes a sentence on the board and students find mistakes in it.

Another interesting technology is the «interview» method, when students need to prepare for an imaginary conversation with a famous person in a particular field (taking into account the current topic of study). This technology helps students to better absorb learning material, improve their dialogue skills, and expand their vocabulary [1:121].

The project method seems no less interesting. Practice has repeatedly proved that the project method is one of the most popular interactive learning technologies among students. For example, when studying the topic «Clothing», students need to prepare a task on a given topic, demonstrate it through a speech, presentation, message, etc. This technology not only improves students' knowledge, but also activates their creative activity and develops their ability to speak in front of an audience [3:104].

Thus, interactive technologies in English language teaching provide high motivation, solid knowledge, creativity and imagination, sociability, active life position, team spirit, value of individuality, freedom of expression, mutual respect and democracy. The use of productive interactive learning technologies in English language classes allows the learner to be an active participant in the process, to form and develop cognitive activity. And such a creatively active personality is able to adapt in the modern, changing world.

ЛІТЕРАТУРА

1. Науменко У. В. Інноваційні методи навчання англійської мови у вищій школі в умовах модернізації. *Молодий вчений*. 2018. № 3. С. 118–122.
2. Національна доктрина розвитку освіти. Київ, 2001.
3. Прядко Ж. В. Інноваційні і традиційні інтерактивні методи навчання на уроках англійської мови. *Обрії педагогічних знань: теорія, новації, практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Миколаїв : Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. С. 98–107.
4. Чорнобай В. Г. Інтерактивне навчання англійської мови: комунікативні ігри, таблиці та схеми. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Дніпро : Ун-т ім. Альфреда Нобеля. 2020. № 1 (19). С. 362–369.

ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

Яна ГУБЕНКО,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга НОВИК,**

д.філол.н., професор (БДПУ)

ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОСТІ ЛЕВКА БОРОВИКОВСЬКОГО

Творчість Левка Боровиковського припадає на переломний період в українській літературі початку XIX ст., коли спостерігаємо поєднання впливу різних течій та стилів, відбувається становлення нового письменства.

Дослідженню творчості письменників цього періоду присвячено низку праць, зокрема проблеми жанру й тематики літератури першої половини XIX ст. присвячено низку праць Д. Чижевського, М. Зерова, О. Борзенка, Т. Бовсунівської, О. Новик, А. Шамрая та інших. Про творчість Левка Боровиковського наразі існує небагато окремих праць, тож вивчення поезики художньої творчості письменника є актуальним.

Метою дослідження стало вивчення жанрово-тематичної специфіки творчості Левка Боровиковського в контексті епохи. У роботі використані методи: порівняльно-історичний, філологічного аналізу, герменевтичний.

У творчості Левка Боровиковського поєдналися впливи і просвітительського реалізму, і романтизму. Великий вплив на формування романтичних поглядів письменника справило навчання в Харківському університеті й спілкування з гуртком І. Срезневського. Твори Левка Боровиковського написані українською і російською мовами. Відомо про двадцять віршових балад українською мовою в романтичному ключі, двадцять російськомовних, які були написані ритмічною прозою, оповідання притчового характеру, велика кіот кість віршованих творів, що письменник називав «байки і прибаютки»; низка поезій пісенно-баладного характеру, названих ним думами за аналогією до народнопісенної творчості, окрім цього письменник ще був і перекладачем, зокрема, з польської мови. Ці різножанрові твори тільки частково побачили світ друком за життя письменника, частину текстів втрачено.

Найбільша кількість творів написана в жанрі байок і прибаюток, тож викликає інтерес жанрова своєрідність байок, вплив сюжетів з І. Крasicького, просвітительський характер творів.

Баладна творчість поета, зокрема, «Маруся» досліджена багатьма науковцями, проведено зіставлення з баладами В. Жуковського та Л. Уланда, завважено виразні риси романтизму у творі. В баладах Левка Боровиковського можна виокремити риси фольклорно-побутової балади, зокрема й з елементами чар, містики.

Є в творчості письменника й безфабульна історична лірика та безфабульна любовна лірика, близька до фольклорних зразків, як і поезія інших ранніх романтиків.

Тема жанрово-стильових особливостей творчості Левка Боровиковського є перспективною, особливо в контексті байкарської та баладної творчості письменників першої половини ХІХ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боровиковський Л. Повне зібрання творів. Київ : Наукова думка, 1967. 280 с.

2. Бовсунівська Т. Українська бурлескно-травестійна література першої половини ХІХ століття (в аспекті функціонування комічного) : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : ВПЦ «Київський ун-т», 2006. 178 с.

3. Бурлеск і травестія в українській поезії першої половини ХІХ ст. / [упоряд., підгот. текстів, передм. та прим. Г. А. Нудьги]. Київ : Держ. вид-во худож. літ., 1959. 598 с.

4. Зеров М. Твори : у 2 т. Київ : Дніпро, 1990. Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці / упорядк. І. Кочура, Д. Павличка.

5. Чижевський Д. І. Історія української літератури. Київ : Академія, 2008. 568 с.

Данило ЗУБОВ,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Валентина ШКОЛА,**

д.філол.н., доцент (БДПУ)

ПРОБЛЕМА ІНАКШОСТІ В ОПОВІДАННІ ІВАНА ФРАНКА «МАЛИЙ МИРОН»

Актуальність дослідження. Феномен *інакшості* характерний для всіх історичних періодів. Синонімом до терміна «інакшість» є термін «альтерність» (від слова *альтер*, що у «Великому тлумачному

словнику сучасної української мови» трактується як *другий, інший* [1:23]).

Ступінь досліджуваності проблеми. Психологи, педагоги, філософи, соціологи, літератори у своїх розвідках осмислюють питання *інакшості*. Маємо ґрунтовні праці французького філософа Поля Рікера. Цю проблему висвітлюють й українські науковці та письменники. Зокрема їй присвячена наукова робота І. Садової «Казкотерапія – сучасний метод роботи з дітьми, які мають особливі потреби» (2015). Широка полеміка розгорнулася після виходу у світ роману Л. Денисенко «Майя та її мами» (2017), що свідчить про неготовність українського суспільства сприймати нетиповість поведінки своїх співвітчизниць.

Мета запропонованого дослідження – з'ясувати особливості опрацювання проблеми інакшості Іваном Франком в оповіданні «Малий Мирон».

Метод дослідження – герменевтичний аналіз художнього тексту, який подає інтерпретативні моделі.

Основні висновки. Проблема *інакшості* цікавила вітчизняних письменників. Її розглядали такі автори, як Олена Пчілка в оповіданні «Малий музика Моцарт», Володимир Винниченко в оповіданні «Федько-халамидник», Іван Микитенко в повісті «Вуркагани», Володимир Дрозд в оповіданні «Білий кінь Шептало» та ін. Особливо ґрунтовно вона висвітлена Іваном Франком у психологічному оповіданні «Малий Мирон».

Проблема *інакшості* викликала великий інтерес Івана Франка (1856-1916) – західноукраїнського письменника, публіциста, науковця, громадського діяча. Вона простежується в багатьох його поетичних, прозаїчних, драматичних творах: казці «Фарбований лис», психологічній новелі «Мавка», оповіданні «Грицева шкільна наука», повістях «Лель і Полель», «Захар Беркут», «Перехресні стежки», поемах «Похорон», «Смерть Каїна», «Іван Вишеньський», «Мойсей», п'єсах «Учитель», «Сон князя Святослава», «Украдене щастя», низці віршів поетичних збірок «З вершин і низин», «Зів'яле листя», «Із днів журби», «Semper tiro», «Із літ моєї молодості» та в інших художніх текстах письменника.

Оповідання «Малий Мирон» має автобіографічний характер. Образ головного героя був близький автору, який на певному етапі своєї творчої діяльності використовував це ім'я як псевдонім.

У центрі твору перебуває дитина, поведінка якої відрізняється від загальноприйнятих у суспільстві моделей: *«Сусіди тихо шептали собі, що Мирон «якесь не таке, як люди»: іде та й розмахує руками, гуторить щось сам до себе, візьме прутик, швякає по повітрі або стинав головки з будяків та ластів'ячого зілля. Серед інших дітей*

він несміливий і непроторний, а коли часом і відізветься з чим-будь, то говорить таке, що старші як почують, то тільки плечима стискають» [3:117].

Герой оповідання – допитливий хлопчик, який намагається зрозуміти невідоме для нього навколишнє середовище. Йому притаманна аналітичність розуму, що в науковій літературі трактується як «уміння детально аналізувати факти і явища, розбиратися в справі до найдрібніших подробиць» [2:21].

Персонаж твору І. Франка належить до когорти осіб, які, через своє особливе індивідуальне бачення світу, нерідко стають жертвою булінгу. Так, дитячий запал та безпосередність Малого Мирона, не знаходячи розуміння загалу, перетворюються на страх бути висміяним та насвареним. Для кожної особи, зокрема для п'ятилітнього героя оповідання, – це психологічна травма. Тому Малий Мирон прагне асимілюватися – уподібнитися, злитися з іншими, але діє у спосіб, відмінний від загальноприйнятого, і не досягає бажаного результату. Попри всі старання героя оповідання загал і надалі трактує його поведінку як асоціальну, тобто таку, що *«суперечить нормам суспільства і законам, які діють у ньому»* [2:25]. Оточення сприймає хлопчика як ексцентричну особистість (у психологічному словнику термін «ексцентричний» трактується як *«незвичайний, дивний, чудернацький, химерний»* [2:95]). Саме таким постає головний персонаж твору українського автора.

Отже, І. Франко в оповіданні «Малий Мирон» розкрив психологію п'ятилітнього хлопчика, який не знаходить розуміння і підтримки оточення. Зобразивши внутрішній світ героя, поведінка якого вирізняється від загальноприйнятих норм, автор твору одним із перших в українській літературі порушив проблему інакшості. В останні десятиріччя вона отримала широкий розвиток і потребує подальшого осмислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
2. Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергієнкова; за ред. Н. А. Побірченко. Київ, 2007. 336 с.
3. Франко І. Твори : у 2 т. Київ : Дніпро, 1981. Т. 2. Оповідання. 493 с.

Анастасія КОЗЛОВА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга ХАРЛАН,**
д.філол.н., професор (БДПУ)

КОЛОНІАЛЬНІ АСПЕКТИ У РОМАНІ А. КРИМСЬКОГО «АНДРІЙ ЛАГОВСЬКИЙ»

Колоніалізм є важливою проблемою, що висвітлювалася на прикладі історії відносин багатьох країн. Під цим явищем маються на увазі дії певної країни, що спрямовані на підкорення іншої держави чи народу із застосуванням різних методів: культурного, військового, політичного тощо. Відносини України з Росією теж посідають своє місце в колоніальному дискурсі. Вони варіюються між трьома поняттями: колоніалізм, антиколоніалізм, постколоніалізм. Беручи до уваги ситуацію сьогодення, можна сказати, що історичні обставини є циклічними, а це надає нам змогу наголосити на актуальності нашої роботи.

Мета – визначення аспектів колоніалізму та дослідження притаманних йому рис у XIX столітті на території Російської імперії на матеріалі роману А. Кримського «Андрій Лаговський» (1919) [1]. Для реалізації поставленої мети було використано історичний метод – для з'ясування історичних подій зображених у творі, та порівняльний метод, за допомогою якого ми визначили зв'язок колоніальних аспектів минулого із сьогоденням.

Із самого початку твору відзначаємо ставлення заможних людей до простого вчителя, студента, що родом був з села – проявлення одного із різновидів колоніального дискурсу – між селом та містом, буржуазією та селянами: «Як правду казати, то й ці гроші йдуть задурно, – додала вона, – бо коли з заняттів ваших ніякого пуття не було, так чи варто платити?» [1:4]; «Пан Бобров, генерал у одставці, привітав його дуже ласкаво, не так, як звично. Бо як іншим разом, то він був поглядав на вчителя дуже згорда» [1:6].

Однією із форм прояву колоніалізму є переселення окремих верств населення метрополій до колоній. Нагадаємо, що метрополія – держава, яка володіє певними землями – колоніями. З історії відомо, що у 1864 році почалося заселення узбережжя Туапсе російськими громадянам. Зокрема, в містечко поселяються росіяни, вірмени, греки та ін. Події у творі А. Кримського відбуваються з 1894 року, і автор яскраво продемонстрував перебування вищезазначених народів на описаній території: «З десяток босяків мішаної національності, безпритульні українці, захожі великоруси,

одеські або малоазійські греки та кавказькі імеретини – усі обшарпані та й з дуже розбишацькими обличчями – згуртувалися тут само, чекаючи, чи не покличуть з агентства і їх на підмогу, щоб пособляли перетягати якісь важкі ящики, чи там бочки, чи що. А опріч того, висипав на берег цвіт туапсинської інтелігенції: декілька російських чиновників з пошти, телеграфа, таможні та скарбу, декотрі багатші грецькі купці, що покидали свої крамниці на синів та прикажчиків, та десятків з двоє інтелігентів із Москви та Петербурга...» [1:36].

Мовний бар'єр спричиняв певний дискомфорт у спілкуванні, але окремо варто виділити ставлення до української мови. Її навмисне уникнення зумовлене «мовчазністю» української культури, хоча головний герой – Андрій Лаговський – був вихідцем з Київської губернії.

«Іншими словами, культура колонізатора, не визнаючи права колонізованої культури на власну ідентичність, означувала її у своїх координатах і, таким чином, намагалась підмінити її ідентичність» [2]. Саме таку підміну мови ми спостерігаємо у романі. Головний герой іноді проявляє своє походження і намагається заговорювати українською мовою на початку другої частини, проте подальші хід подій чітко засвідчує, що це недоречно. Ситуація, що виникає між ним і його ученицею Зоєю, цілком нагадує наслідування: він відрікся від своєї ідентичності й мови, а потім намагається допомогти дівчині зробити те ж саме, навчаючи її російської і тим самим примушуючи забувати рідну: «Це, певне, тому, що по-російськи ви не говорите; а то, будь-що-будь, знайшлася б і в Туапсе якась більше чи менше інтернаціональна публіка... ну, хоч би серед чиновників, чи що... чи взагалі серед тутешньої інтелігенції... – Так міркував професор, але Зоя вже його перебила» [1:110].

Отже, підсумовуючи результати проведеного дослідження зауважуємо, що текст роману А. Кримського «Андрій Лаговський» є носієм культурного рівня колоніалізму. В ході роботи були виявлені такі аспекти прояву колоніального дискурсу: маргінальність української культури, антисоціальність, мовний дискомфорт, пригнічення ідентичності. Також простежується наявність чотирьох стратегій, визначених М. Павлишиним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримський А. Андрій Лаговський : роман. Харків : Фоліо, 2021. 508 с.
2. Томпсон Е. Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2006. 368 с.

Гліб НОВИК,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга ХАРЛАН,**
д.філол.н., професор (БДПУ)

ПОВСЯКДЕННІСТЬ ВІЙНИ В РОМАНІ ГАНСА ГРИММЛЬСГАУЗЕНА «СІМПЛІЦИССИМУС»

Роман Ганса Якобса Крістофелля фон Гріммельсгаузена «Der Abenteuerliche Simplicissimus» вважають шедевром німецького бароко. Науковці сперечаються щодо визначення жанрової специфіки твору, який поєднує риси робінзонади, крутійського роману, роману виховання, утопії та ще низки жанрових різновидів роману. В літературознавстві цей роман ще потребує детального аналізу в аспекті повсякденності і висвітлення історичних реалій Тридцятилітньої війни (1618–1648), тому тема є актуальною.

Дослідженню творчості Ганса Гріммельсгаузена присвячено низку праць німецьких літературознавців, проте окремої уваги заслуговує монографія Л. Пастушенко «Німецький роман епохи Бароко», де авторка розглядає поетику й жанрові особливості барокового роману «Сімплиціссімус».

Метою дослідження стало вивчення повсякденності війни в романі Ганса Гріммельсгаузена. У роботі використані методи: порівняльно-історичний, герменевтичний, дослідження повсякденності.

Тридцятилітня війна (1618–1648) охопила низку держав Західної Європи, але події здебільшого відбулися на німецьких землях. Війна, що в основі мала міжконфесійні конфлікти, стала руйнівною для держави, аж до Вестфальського миру (24 жовтня 1648 року) відбувалися бойові дії. Повсякденністю німців на тридцять років стала війна, що знищила майже половину німецького населення. Для письменника ця дійсність була частиною авторського повсякдення, тож не дивно, що переосмислення війни стає провідним мотивом у романі «Сімплиціссімус».

Письменник створює героя-простака, завдяки чому картина змалювання повсякденності набуває правдивості зображення, а натуралістичні подробиці повсякденності війни, побачені й переосмислені невинним поглядом юного християнина, вихованого відлюдником, набувають масштабності відтворення.

Сам автор, який з тринадцятирічного віку був у війську, знав військовий побут і проблеми, описує не яскраві битви, історичних діячів, а весь той бруд, кров, насилля, голод, руйнування і смерть, що несе війна для пересічної людини. Окремо подано звірства солдат

над селянами, і очевидець підсумовує: «In Summa, es hatte jeder seine eigene Invention, die Bauren zu peinigen, und also auch jeder Bauer seine sonderbare Marter» («Загалом, кожен мав свій винахід для мук селян, і тому кожен селянин також мав свої власні дивні тортури» – переклад мій, Г.Н.) [2].

При цьому повсякденність війни однакова для протестантів і католиків, а хвороби, гриховність і жадоба до збагачення стають рушіями для більшості солдатів. Прикметно, що в романі є вставні фрагменти з творів інших письменників про війну. Крім того, в читача виникають асоціації з легендою про Уленшпігеля. Це є в епізоді з чоловіком, який називає себе Юпітером і прагне створити ідеальний світ, де запанує мир, а для цього потрібен ідеальний воїн, який чарівним мечем здолає війну, переконає всіх, що релігійні війни непотрібні, бо мусить бути єдина релігія.

Таке змішування реалій літературних текстів, особистих вражень, розповідей очевидців є відтворенням барокової повсякденності війни в романі про Сімпліциссімуса.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пастушенко Л. І. Німецький роман епохи Бароко: поетика та способи жанротворення традиціоналізму: монографія. Дніпропетровськ: ЛІРА, 2016. 608 с.

2. Grimmelshausen H. J. Ch. von. Der Abenteuerliche Simplicissimus. Deutsch im Projekt Gutenberg-DE (nach Erstdruck 1668, mitsamt Continuatio 1669). URL: <https://www.projekt-gutenberg.org/grimmels/simpl/simpl101.html> (дата звернення: 10.01.2024)

Альона ПРИХОДЬКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна ТАБАКОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОБРАЗ ЖІНКИ В ПОСТКОЛОНІАЛЬНОМУ АСПЕКТІ (НА МАТЕРІАЛІ «АНТУАНЕТТИ» ДЖ. РІС ТА «ЦАРІВНИ» О. КОБИЛЯНСЬКОЇ)

Після входження значної частини українських земель до складу Російської та Австро-Угорської імперій у другій половині XIX – поч. XX ст., становище української жінки зазнало суттєвих змін. Українські землі були поділені між двома імперіями. У той час Карибські острови потерпали від гніту Британської імперії, бо були однією з багатьох її колоній.

Метою дослідження є аналіз двох, на наш погляд, найрепрезентативніших творів, які представляють образ жінки в осмисленні постколоніальної критики, – «Царівну» Ольги Кобилянської та роман «Антуанетта» (або «Широке Саргасове море») Джин Ріс.

«Широке Саргасове море» та «Царівна» були частиною багатьох окремих досліджень іноземних та вітчизняних літературознавців, критиків, а саме: Джин Ріс, Франца Фенона, Едварда Саїда, Гаятрі Співака, Кеті Керут, Тоні Морісона, П. Іванишина, С. Павличка, М. Рябчука, М. Шкандрія, О. Юрчука, але ніколи не були об'єктами порівняльного аналізу, що і зумовлює **актуальність** теми.

Джин Ріс (при народженні Елла Гвендолен Різ Уільямс) – письменниця-модерністка Карибського басейну к. ХІХ поч. – ХХ ст. Ольга Кобилянська – українська письменниця-модерністка, яка вплинула на розвиток феміністичного руху в Україні.

Складний текст твору «Широке Саргасове море» виник як спроба переосмислити особу божевільної дружини Рочестера, Берти Мейсон, у «Джейн Ейр» Шарлоти Бронте, оскільки Ріс відчувала, що спотворено образи креольських жінок і Вест-Індію у романі вікторіанки. Щодо «Царівни» – головна героїня є своєрідною бажаною проекцією О. Кобилянської власного можливого життя.

Обом героїням – Антуанетті та Наталці – нав'язувалось одруження з незнайомцями, адже жінка, ще й належна до колонізованої країни, майже не мала права на самовизначення. Антуанетта погодилась вийти заміж за молодого містера Рочестера, а Наталка змогла вирватись та відмовитись від одруження з Лорденом. За тогочасними законами, як і на українських землях, усі кошти та майно жінки переходили під власність чоловіка. Як результат, головна героїня «Широкого Саргасового моря» перебувала під повним контролем свого чоловіка. Тоді як героїня Кобилянської з самого початку усвідомлювала можливі наслідки шлюбу: *«Я і в його хаті буду від ранку до вечора працювати; знаю все, що мене чеде!»* [2:74].

На думку Т. Гундорової, у творах О. Кобилянської виділяються три типи жінки: жінка-товаришка, жінка-природа (або жінка самодостатня), меланхолійна жінка або «кастрована жінка» [1:53]. У стосунках Антуанетти та Рочестера простежується конфлікт колонізатора та пригніченого. Йде протистояння двох світів: культури, традицій, норм Англії та Карибських островів. Застосовуючи відповідну класифікацію дослідниці, можна з впевненістю сказати, що Антуанетта є жінкою «меланхолійною жінкою» (або «кастрованою жінкою»), тому що, вона потерпала від фізичного та психологічного

насилля з боку молодого містера Рочестера. Чоловік повністю знищує та розколює особистість героїні, яка у подальшому перетвориться для нього на божевільну Бертю, історію якої ми читаємо в романі Шарлоти Бронте «Джейн Ейр»: *«Я не Берта, і ти це чудово знаєш, але постійно називаєш мене цим ім'ям, ніби хочеш перетворити мене на когось іншого»* [3:54].

Наталку можна охарактеризувати як «жінку каструвальну», яка буде свої стосунки і з чоловіком на принципах рівноправності. Часто в стосунках вона проявляє власну волю і силу, натомість чоловік – власну слабкість, зокрема, у випадку Наталки та Орядина. А от у стосунках з Іваном Марком Наталка – це «жінка-товаришка», адже вони є своєрідним доповненням один одного.

Кобилянська дещо ідеалізує стосунки у «Царівні», адже для неї товаришування чоловіка та жінки – це бажаний ідеал, який вона змалювала між Наталкою та Іваном. Слід зазначити, що фінал для героїні української письменниці був щасливий, але не був таким для Антуанетти. На відміну від О. Кобилянської, Джин Ріс змалювала жорстоку реальність життя. Прозу письменниці Карибського басейну називають «нечуваними криками» жінок, жертв світу чоловічого панування: *«Джин описувала їхні мовчазні страждання, вона неперевершена, бо це теж її страждання»*.

Отже, бачимо чимало спільного у творчості двох письменниць: змалювання залежного становища жінки від чоловіка та вплив колонізаторської політики на родину. У той же час є і певні відмінності, зокрема Наталка Кобилянської має крім родинних ще й інтереси до власної самореалізації, і чоловіка вибирає все ж таки вона, тоді як креолка Антуанетта повністю залежить від чоловіка, що зрештою призводить до її божевілля, яке ми спостерігаємо вже у своєрідному продовженні – у романі Ш. Бронте «Джен Ейр».

ЛІТЕРАТУРА

1. Гундорова Т. *Femina Melancholica*, стаття і культура в ґендерній утопії Ольги Кобилянської. Київ : Критика, 2002. 272 с.
2. Кобилянська О. Царівна. Харків : Фоліо, 2021. 348 с.
3. Rhys J. *Wide Sargasso Sea*. London : Norton & Company, 1999. 292 p.

Катерина РАЄВСЬКА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга ХАРЛАН,**
д.філол.н., професор (БДПУ)

ПРОБЛЕМА СИРИТСТВА У ТВОРІ ТАНІ ПОСТАВНОЇ «КОЛИ Я БУЛА ЛИСИЦЕЮ»

Проблема сиритства часто постає в центрі соціальних та літературознавчих досліджень. У своїх наукових роботах Я. Раєвська зазначає, що сиритство як соціальне явище завжди існує в суспільстві, бо, на великий жаль, діти продовжують з різних причин залишатися без піклування та любові [1:145]. Ця проблема стає ще більш актуальною зараз, коли Україна проходить складний період боротьби проти російської агресії.

У нинішні дні діти ще частіше стають сиротами, ніж у мирний час. Тому що саме зараз українці проходять такий період в історії, коли просто не можуть бути впевненими в завтрашньому дні. На мій погляд, потрібно говорити з дітьми про сиритство, щоб вони знали, що є дитячі будинки, хто там і чому живе, що не потрібно якось зневажати таку малечу.

Таня Поставна – сучасна українська письменниця, журналістика, сценаристка і режисерка. Авторка «Коли я була лисицею» (2019), «Чи вмієш ти дивитися на вишню?» (2021), «Листи з пошти на маяку» (2021), «Острів каштанів» (2022). Авторку завжди дратувало, що дорослі не спілкуються з дітлахами на серйозні теми, що в казках не піднімаються проблеми, із якими кожен може зіткнутися у своєму житті. Вона якось відповіла в інтерв'ю: «Тимчасом у реальності більшість учнів мого класу виховувалась у неповних сім'ях або ж батьки дітей розлучились. У дитячих книжках не піднімалися теми хвороб чи смерті, хоча діти стикались із цими проблемами також. Важливо, щоб поруч із дитиною завжди був хтось, хто може відповісти на складні запитання. І деколи цей «хтось» – це книжка» [2]. Тому Таня Поставна не боїться спілкувати з дітьми на серйозні теми через дитячі історії. Що і є особливістю її творчості.

У творі «Коли я була лисицею» йдеться про дівчинку, яку виховують люди похилого віку. Якось головна героїня цікавиться в дідуса про своїх батьків, і дідусь їй відповідає, що її знайшли 5 років тому біля лисячої нори. Після цієї розповіді мала почала називати себе лисицею, звідки й з'явилася назва твору. Зрозуміло, що в цій казці не було магічних превтілень, дівчинка не була тваринкою. На

мій погляд, авторка хотіла зобразити життєву ситуацію, коли кровні батьки з певних причин не можуть виховувати дитину, яку передали під опіку іншим людям. Таня Поставна демонструє, що схожа ситуація може статися з кожним. Розмовляючи з маленьким читачем про сирітство, авторка на приховує всього трагізму ситуації, що складається.

Наступна важлива проблема, що розглядається у творі, – це смерть, хвороба, від якої помирає бабуся. Знову письменниця спокійно розповідає дітям про ці трагічні явища в людському житті. Адже після смерті бабусі дідусь розуміє, що теж може нездужати, тому не хоче залишити дівчинку самотньою в цьому великому світі та починає шукати їй сім'ю, яка не просто візьме до себе дитину, а буде її любити, як своє дитя.

На мою думку, присутність у читацькому просторі книг із подібною тематикою є дуже потрібним, особливо із сучасними умовами війни: коли шукаєш людей, які зможуть любити твою дитину, якщо з тобою, щось станеться. Тому ця книга не тільки для маленьких. Таня Поставна сама розповідає про вікові межі книги «Коли я була лисицею»: «Особисто для мене, не буває дитячих книжок. Бувають дорослі, але не навпаки. Мій дідусь до самої старості читав дитячі казки, і вони не були для нього дитячими. Ми дорослішаємо і починаємо все ускладнювати, з'являється дуже багато напівтонів і розумних слів... Часто за цим всім втрачається суть. А дитячі книжки завжди написані просто і про найважливіше. Дорослим цього дуже не вистачає. Тому для мене це книжка 6+ і до нескінченності» [3].

Метою своєї книги авторка вважає звичайну бесіду між дорослими та дітьми, де малечі пояснюють важливі аспекти звичайного життя. Письменниця просить не просто давати книгу доньці чи сину, а разом обговорювати прочитане, пояснювати незрозумілі моменти [3].

Слід зазначити, що казка доповнена яскравими ілюстраціями, які допоможуть дітям легше зрозуміти серйозні теми та не так їх боятися. Художниця Маша Фоя змогла оживити кожного персонажа завдяки своїм малюнкам, які надають книзі особливого шарму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Раєвська Я. М. Феномен соціального сирітства як наукова проблема. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна.* 2015. Вип. 25. С. 145–155. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppk_sp_2015_25_18 (дата звернення: 01.02.2024)

2. Таяна Постава: «Дітям потрібно розуміти різні аспекти життя, щоб не боятися їх». URL : <https://osvitanova.com.ua/posts/3014-tania-postavnaditiam-potribno-rozumity-rizni-aspekty-zhyttia-shchob-ne-boiatysia-ikh> (дата звернення: 01.02.2024)

3. Таяна Постава: «Написання і видання книжки – це довгий шлях, точно не для спринтерів». URL : <https://www.creativewomenpublishing.com.ua/tanya-postavna/> (дата звернення: 01.02.2024)

Павло СТУКАЛЕНКО,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга НОВИК,**
д.філол.н., професор (БДПУ)

ТВОРЧІСТЬ ПАВЛА БІЛЕЦЬКОГО-НОСЕНКА В КОНТЕКСТІ КОТЛЯРЕВЩИНИ

Явище котляревщини в літературі початку XIX ст. мало низку негативних і позитивних аспектів для розвитку красномовства. Впливом котляревщини позначена творчість низки письменників, зокрема й творчість Павла Білецького-Носенка.

Питання котляревщини в літературі розглядалося Дмитром Чижевським, Олександром Борзенком, Тетяною Бовсунівською та іншими дослідниками. Творчість Павла Білецького-Носенка досліджували Б. Деркач, В. Німчук, М. Добоні та інші науковці, але питання потребує системного дослідження.

Мета нашого дослідження: з'ясувати риси котляревщини у творах Павла Білецького-Носенка. У роботі використані методи: порівняльно-історичний, філологічного аналізу.

В творах Павла Білецького-Носенка різних жанрів простежуються риси бурлеску й трагедії. Байки, бурлеско-трагедійні поеми, казки, – всі ці жанри містять елементи бурлеску. Форма розповіді, мовне оформлення також добирається автором відповідним чином.

Особливе місце в творенні образів казок відіграє бурлескний знижений стиль, зокрема мовна характеристика персонажів, елементи комічного в описах ситуацій.

Поема «Горпинида» є наслідуванням «Енеїди» Івана Котляревського, має всі риси бурлеско-трагедійної поеми. Використання автором античного пантеону богів, обігрування сцен із міфології поєднується із українським колоритом одягу, народнопоетичних епітетів та порівнянь, опису страв, звичаїв та

інших елементів побуту, де описані персонажі. Як і в Котляревського, здійснюється травестіювання античного сюжету. «Вхопленая Прозерпина» є безпосереднім зверненням до легенди про викрадення Прозерпini.

Котляревщина в творчості Павла Білецького-Носенка виявляється на різних рівнях художніх творів: жанровому (бурлескно-травестійна поема, казки, байки), мовному (просторічна знижена лексика, численні сталі звороти), сюжетному (запозичення сюжетів з античності тощо). Подальша розробка проблеми є перспективною в аспекті порівняння з іншими творами котляревщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білецький-Носенко П. Вибрані твори; передм. Мар'яна Добоні. Київ : Москаленко О. М., 2016. 66 с.
2. Бовсунівська Т. Українська бурлескно-травестійна література першої половини XIX століття (в аспекті функціонування комічного) : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : ВПЦ «Київський ун-т», 2006. 178 с.
3. Бурлеск і травестія в українській поезії першої половини XIX ст. / [упоряд., підгот. текстів, передм. та прим. Г. А. Нудьги]. Київ : Держ. вид-во худож. літ., 1959. 598 с.
4. Деркач Б. А. Білецький-Носенко П. П.: життя і творчість. Київ : Наукова думка, 1988. 229 с.
5. Зеров М. Котляревщина. П.П. Білецький-Носенко. *Зеров М. Твори: У 2 т.* Київ : Дніпро, 1990. Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличка. С. 7–10.
6. Німчук В. В. Перший великий словник української мови Павла Білецького-Носенка. Київ : Наукова думка, 1966. 419 с.
7. Чижевський Д. І. Історія української літератури. Київ : Академія, 2008, 568 с.

Ольга СУР,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга НОВИК,**
д.філол.н., професор (БДПУ)

ЖАНР РЕТРОДЕТЕКТИВУ У РОМАНАХ ВАСИЛЯ ДОБРЯНСЬКОГО

Література кінця XX – початку XXI ст. рясніє новими жанровими трансформаціями жанру роману. Одним із популярних жанрів стає ретродетектив, представлений у творчості Андрія Кокотюхи, Василя Добрянського та інших письменників Попри велику популярність

цього жанру, творчість Василя Добрянського в жанрі ретродетективу залишається малодослідженою.

Питання жанру роману як детективу, так і ретродетективу розглядалося в працях багатьох літературознавців, наприклад, Тетяною Бовсунівською, Ольгою Харлан, Софією Філоненко та іншими, а творчість Василя Добрянського в жанрі ретродетективу розглянута Ольгою Новик та іншими дослідниками, але питання потребує системного дослідження на прикладі нових творів автора.

Мета нашого дослідження: з'ясувати риси ретродетективу у творі Василя Добрянського «Убий мене, коли я упаду». У роботі використано методи: порівняльно-історичний, філологічного аналізу.

Перший роман Василя Добрянського, де йшлося про добу наполеонівських війн: «Вибір капітана Котляревського», поєднує час двох епох, тому дія і в епоху Наполеона і в ХХ ст., а простір надзвичайно широкий, охоплює Європу від Франції до Полтавщини, а в сучасній площині герої мешкають у містечку Пригорщ на Вінниччині. Поєднує дві площини письменник у незвичайний спосіб – за допомогою «Енеїди» Івана Котляревського. В ХІХ ст. це книга яка спонукає до розвитку дії, і в ХХ ст. – це раритет, що є причиною злочину. Таким чином автор використовує паралельне розгортання двох основних сюжетних ліній у двох часових пластах, тобто, це не є ретродетектив у чистому вигляді, тут змішано риси кількох жанрів, але саме таким чином автор досягає інтриги і динамічного розвитку подій.

Роман «Убий мене, коли я упаду» став другим романом із циклу «Нотатки про палаючу Європу», в якому автор здійснює спробу реконструкції подій початку ХІХ ст., коли Європа була охоплена змінами в політичних взаєминах, війнами, інтригами. Обравши таке тло для розвитку подій, письменник сміливо відтворює історичну складову роману. Дія в творі відбувається послідовно в одній часовій площині, на відміну від роману «Вибір капітана Котляревського».

Оскільки в романі «Убий мене, коли я упаду» поєднуються описи подій, детально відтворено побут і реалії історичної епохи, серед персонажів є історичні персони (Наполеон, Кутузов, Енгельгардт, Браницький, Радзивіли та багато інших), можемо говорити про риси історичного роману. Колориту епохи надають описи одягу, прийомів, полювання. Цікавий аспект відтворення міста Києва в сюжеті роману.

Любовна складова, сюжетні лінії, наповнені пригодами, пошуками є складовими пригодницького роману. Таємниче вбивство і розшук злочинців свідчать про риси детективу, а інтриги, авантюри, – про риси крутійського роману. Загалом поєднання більшості з цих рис свідчить про жанровий синкретизм твору Василя Добрянського та трансформацію жанру пригодницького роману на початку ХХІ ст.

Тема є перспективною в дослідженні різних складових роману Василя Добрянського, часопростору, системи образів в контексті жанрових особливостей твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Добрянський В. Вибір капітана Котляревського. Нотатки про палаючу Європу. Харків : Фоліо. 347 с.
2. Добрянський В. В. Убий мене, коли я упаду («Нотатки про палаючу Європу»). Харків : Фоліо, 2023. 382 с.
3. Новик О. П. Повсякденність у романі Василя Добрянського «Вибір капітана Котляревського». *Актуальні проблеми філології та перекладознавства* : зб. наук. праць. 2021, Вип. 21. Ч. 1. С. 86–90.
4. Філоненко С. Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр : монографія. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2011. 432 с.
5. Харлан О. Жанр історичного детективу в сучасній європейській літературі: особливості функціонування. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. 2014. Вип. 3. С. 162–170.

УДК 37.01(06)
ББК 74я5

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

З 41

Збірник тез наукових доповідей здобувачів вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 14 травня 2024 року. Том 2. Гуманітарні науки. Бердянськ : БДПУ, 2024. 116 с.

Головний редактор – Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор Бердянського державного педагогічного університету.

Відповідальний редактор – Сичікова Яна Олександрівна – д.техн.н., проф., проректорка з наукової роботи Бердянського державного педагогічного університету.

*Відповідальність за зміст та літературне редагування тез доповідей несуть **автори та їх наукові керівники.***

Адреса редакції:

71100, Запорізька область, Бердянськ, вул. Шмідта, 4.
Тимчасово переміщений за адресою (поштова адреса):
Україна, 69000, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66.

Підписано до друку 08.05.2024 р. Формат 60x84 1/16. Папір офс.
Друк. офс. Умовних друкарських аркушів 17,8
Тираж 300 прим. Замовл. № 257.